

16 a

Гос. Орд. Тр. Кр. Знам.
Публичная Б-ка
ОТД. НАЦ. ЛИТ-РЫ

Коммунисти teel

1937

SISUKORD

	Lhk.
K.-h. „PRAVDA“st:	
ÜK(e)P ajaloo tundmaõppimisest _____	1
O. R.:	
Juulisündmused _____	5
E. KALK:	
Kolmanda viisaastaku plaani küsimusi _____	11
N. KAROTAMM:	
Saksa ja Jaapani luureasutuste tegevusest _____	15
R. VAKMAN:	
Maailma-majanduse küsimusi _____	19
HUGO ANGERVAKS:	
Naeratus _____	24
L. SAARTS:	
Jooni Gorki elust ja tööst _____	27
L. SAARTS:	
Trotskistide kahjuritööst meie kirjanduslikus kriitikas _____	32
Sotsialistliku ilma uued hiiglaedusamud _____	37
H. P.	
Juulisündmused Eestis 1917. a. _____	38
A. OSSIP:	
Põhjanabale _____	42
R. VAKMAN:	
Mida annab teadusele „Põhjanaba jama“ uurimistöö _____	47
Akadeemik W. WILLIAMS:	
Viljasaak ja külvikord _____	49
Akadeemik I GUBKIN:	
Rahvusvaheline XVII geoloogiakongress _____	52
J. LEMM:	
Rahvusvaheline näitus Pariisis _____	55
JOH. REESEN:	
Saksa fashismi sise- ja välispoliitika _____	57
Väiksed teated _____	62
Kroonika: Nõukogude Liidust. Välismaadelt. _____	64

Kommunismi teel

RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI

№ 6 (13)

Juuni

1937

ÜK(e)P AJALOO TUNDMAÕPPIMISEST

AJAKIRJA „Bolsheviku“ 9. numbris on avaldatud seltsimees Stalini kiri ÜK(e)P ajaloo õpperaamatu kokkuseadja-tele.

Lenin ja Stalin andsid alati erandliku tähtsuse ÜK(e)P ajaloo enamlikule tundmaõppimisele, noorte parteikaadrite kasvatamisele meie partei kangelasliku võitluse kogemustel. Nad paljastasid vääramatult meie partei avalikke ja salajaseid vaenlasi, kes partei minevikku moonutada püüdsid.

Seltsimees Stalini praegune kiri „ÜK(e)P ajaloo õpperaamatust“ on määratusuure tähtsusega dokument. Siin on näidatud tee nende põhipuuduste kaotamiseks, mille all partei ajaloo õpperaamatud ja õpetamine ikka veel kannatavad. Need puudused kõrvaldada, partei ajaloo tundmaõppimine vastavale teaduslikule ja põhimõttelikule kõrgusele tõsta on iseäranis praegu vaja, kui enamluse vallutamise ülesanded kogu oma suuruses iga kommunisti ja meie kodumaa kogu töörahva ette on üles kerkinud.

Seltsimees Stalin kirjutab:

„Ma arvan, et meie õpperaamatud ÜK(e)P ajaloo alal kolmel peamisel põhjusel rahuldavad ei ole. Nad ei ole rahuldavad kas sellepärast, et nad ÜK(e)P ajalugu seoses maa ajalooaga ei laista; või sellepärast, et nad sündmuste ja voolude võitluse tõsiasjade jutustamisega, lihtsa kirjeldamisega piirduvad, ilma vajaliku marksistliku seletuse andmata; või jälle selle-

pärast, et nad konstruktsiooni ebaõigsuse, sündmuste periodiseerimise ebaõigsuse all kannatavad.

Et nendest puudustest pääseda, peavad autorid rea kaalutlusi arvesse võtma.

Tarvis on, esiteks, õpperaamatu iga peatüki (või jao) ees lühike ajalooline kirjeldus anda maa majanduslikust ja poliitilisest seisukorrast. Ilma selleta ei näe ÜK(e)P ajalugu mitte kui ajalugu välja, vaid kui kerge ja arusaamatu jutustus möödunud asjadest.

Teiseks on tarvis mitte ainult tõsiasju laista, mis parteis ja töolisteklassis kapitalismi ajajärgul NSVL-s voolude ja fraktsioonide rohkust demonstreerivad, vaid nendele tõsiasjadele ka marksistlik seletus anda, näidates a) et revolutsiooneiisel Venemaal nii uued, kapitalismi vaatekohalt meieaegsed klassid olemas olid, kui ka vanad kapitalismieelsed klassid; b) et maa väikekodanlist iseloomu kandis, c) et töolisteklassi koosseis mitmekesine oli, ja — et need tingimused paljude voolude ja fraktsioonide olemasolu parteis ja töolisteklassis soodustasid. Ilma selleta jääb fraktsioonide ja voolude rohkus arusaamatuks.

Kolmandaks on tarvis mitte ainult voolude ja fraktsioonide ägeda võitluse tõsiasju lihtsa jutustuse toonil laista, vaid ka nendele tõsiasjadele marksistlik seletus anda, ära näidates, et enamlaste võitlus enamlusevastaste voolude ja fraktsioonidega *põhimõttelik* võitlus leninismi eest

oli, et kapitalismi tingimustes ja üldse antagonistlikkude klasside olemasolu tingimustes partei sisemised vastuolud ja lahkhelid paratamatud on, et proletaarse parteide arenemine ja kindlunemine näidatud tingimuste juures ainult nende vastuolude äravõitmise korras võib sündida, et ilma põhimõtteliku võitluseta leninismivastaste voolude ja gruppide vastu, ilma nende äravõitmata, meie partei mõõdapääsematult oleks ümber kasvanud, nagu kasvasid ümber II Internatsionaali s.d. parteid, kes miisugust võitlust omaks ei võta. Selle juures võiks ära kasutada Engelsi tuntud kirja Bernsteinile 1882. aastal, mis minu aruandes KITK VII laiendatud pleenumil „Sotsiaaldemokraatlikust kallakust ÜK(e)P-s“, esimeses peatükis, on ära toodud ja minu selgitavaid märkusi selle juurde. Ilma miisuguste seletusteta saab fraktsioonide ja voolude võitlus ÜK(e)P ajaloos kui arusaamatu naaklus välja nägema, enamlased aga — kui parandamatud ja rahutud naaklejad ning riukuked.

Lõpuks on tarvis mingisugune kord ÜK(e)P ajaloo sündmuste periodiseerimises sisse seada.

Ma mõtlen, et allpool toodud, või selle sarnane, skeem võiks aluseks olla.

SKEEM

I

Võitlus marksistliku, sotsiaaldemokraatliku partei loomise pärast Venemaal.

(Plehanovi „Töö vabastamise grupi“ asutamises — 1883. a. kuni „Iskra“ esimeste numbrite ilmumiseni 1900—1901. a. a.).

II

Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölisepartei asutamine ning enamlaste ja vähemlaste fraktsioonide ilmumine partei sees (1901—1904. a. a.)

III

Vähemlased ja enamlased Vene-Jaapani sõja ja esimese vene revolutsiooni ajajärgul. (1904—1907. a. a.).

IV

Vähemlased ja enamlased Stolõpini reaktsiooni ajajärgul ja enamlaste iseseisvaks Sots.-Dem. Tööliseparteiks kujundamine. (1908—1912.)

V

Enamlastepartei tööliselikumise tõusu aastatel esimese imperialistliku sõja eel. (1912—1914. a. a.)

VI

Enamlastepartei imperialistliku sõja ja vene teise, veebruarirevolutsiooni ajajärgul. (1914. — veebruar-märts 1917. a. a.).

VII

Enamlastepartei sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni ettevalmistamise ja läbiviimise ajajärgul. (Aprill 1917—1918. a. a.).

VIII

Enamlastepartei kodusõja ajajärgul. (1918—20. a. a.).

IX

Enamlastepartei rahulikule tööle rahvamajanduse uuesti ülesehitamiseks ülemineku ajajärgul. (1921—1925. a. a.).

X

Enamlastepartei võitluses maa sotsialistliku industrialiseerimise pärast. (1926—1929. a. a.).

XI

Enamlastepartei võitluses põllumajanduse kollektiviseerimise pärast. (1930—1934. a. a.).

XII

Enamlastepartei võitluses sotsialistliku ühiskonna ehitamise lõpuleviimise ja uue Konstitutsiooni elluviimise pärast. (1935—1937. a. a.)

J. STALIN“.

Seltsimees Stalini kiri relvastab kogu kommunistide hulka selgete ja konkreetsete juhatastega. Ta annab võtme parteiajaloo tundmaõppimise otsustavaks parandamiseks, millel kogu enamluse vallutamise süsteemis määratusuur tähtsus on. Võttes kõige põhimised sõlmküsimused, näitab seltsimees Stalin, kuidas meid kõige rikkalikumaid kogemusi, mis meie partei on kokku kuhjanud, tõelikkult omandada tuleb.

Partei ajalugu ei saa võtta lahus riigi ajaloost. Lahusolek ühe või teise ajajärgu poliitilisest ja majanduslikust olukorrast teeb enamluse ajaloo sündmused praeguse aja kuulajale või lugejale arusaamatuks. Sellepärast teeb seltsimees Stalin ettepaneku õpperaamatu igale osale (peatükile või jaole) etteotsa mahutada lühike ajalooline seletus maa majandusliku ja poliitilise seisukorra kohta.

Enamluse ajaloo laistmisel ei saa piirduda ainult sündmuste kirjeldusega, vaja on marksistlik analüüs, tõsiasjade seletus anda. Selle analüüsi puudumine teeb kogu laistingu pealiskaudseks ja ebaeenavaks. Lõpuks on see kasuks partei vaenlastele, kes ammust ajast enamlasi laimavalt riukukkedeks ja niisugusteks inimesteks kujutavad, kellega võimata on läbi saada. See vaenlaste laim langeb rusuks juba esimesel kokkupuutumisel marksistliku, tõelikkult teadusliku sündmuste seletamise sõjariistadega.

Marksistlik analüüs teeb fraktsioonide ja voolude rohkuse parteis ja töölisteklassis arusaadavaks, mäidades meid toitvat pinda — revolutsioonieelse Venemaa klassilise koosseisu omapärasust, maa väikekodanlist iseloomu, proletariaadi mitmekesisist koosseisu. Marksistlik seletamine teeb arusaadavaks, miks enamlaste leppimatu võitlus leninismi puhtuse eest, tema kõigi ja igasuguste — avalikkude ja maskeeritud — vastaste vastu vajalik ja paratamatu on olnud. Meie partei võitlus on alati põhimõttelikk võitlus olnud, ja jääb selleks, võitlus kõige ülevamate eesmärkide pärast, mis iganes inimsoo ette on seatud.

Partei on elav organism. Ta elab ja areneb teatud olukorras. Selle olukorra vastuolud ei saa, — niikaua kui kapitalism elus on, kuni antagonistlikud klassid hävitatud pole, — partei elus vastu peegeldamata jääda. Rahvusvahelise töölisteliikumise hiiglakogemust üldsustades näitasid Lenin ja Stalin enam kui üks kord kogu selgusega, et partei sisemiste vastuolude ära võitmine võitluse teel proletaarse partei elu seaduseks on, kui ta ei taha ümber kasvada, nagu kasvasid ümber II Internatsionaali sotsiaaldemokraatlikud parteid. Lenin ja Stalin näitasid sellejuures teadusliku kommunismi alusepanijate mõtteavaldustele.

Aruandes KITK VII laiendatud pleenumil, 1926. aasta detsembris, tõi seltsimees Stalin järgneva väljavõtte Engelsi kirjust Bernsteinile 1882. a. (Bernstein oli siis veel revolutsioonilik marksist ja Engels oli temaga kõige tähtsamate poliitiliste küsimuste üle elavas kirjavahetuses):

„Nagu näha, võib suure maa iga töölistepartei ainult sisemises võitluses areneda, täielikus kooskõlas dialektilise arenemise seadustega. Saksamaa partei sai selleks, mis ta on, eisenahlaste ja lassallelaste võitluses, kus hõõrumine ise peaosas etendas. Ühtsus sai alles siis võimalikuks, kui Lassalle'i poolt sihilikult tööriistana üleskasvatatud inimpahn ära kulus, ja siis toimus see meie poolt liig suure ruttamisega. Prantsusmaal peavad inimesed, kes küll bakunistlikud teooriad ohvriks töid, kuid bakunistlike võitlusemeetoditega tegutsemist jätkavad ja ühes seega l'kumise klassilise iseloomu oma sotsiaalsetele eesmärkidele ohvriks tuua tahavad, niisamuti ennem ära kulumine, enne kui ühtsus uuesti võimalikuks saab. Niisuguste tingimuste juures ühtsust jutlustada tahta oleks kõige puhtam rumalus. Moraalsete jutlustega ei saa neid lastehaigusi ära hoida, mida praeguste tingimuste juures läbi põdeda tuleb”.

Siinsamas tõi seltsimees Stalin Engelsi teise samalaadilise näpunäite, mis 1885. aastast pärit on:

„Vastuolusid pole kunagi võimalik kauaks kinni mätsida, need lahendatakse võitluse teel”.

Kommunistlike vennaspartei esindajate ees esinedes andis seltsimees Stalin erandlikult sisuka lühikese visandi partei

sisemise võitluse teravamatest momentidest ÜK(e)P arenemise ajaloo. Ta rääkis:

„Kui võtta meie partei ajalugu tema tekkimise silmapilgust enamlaste grupi näol 1903. aastal ja jälgida tema järgnevaid arenemisjärke otse meie ajani, siis võib ilma liialdamiseta ütelda, et meie partei ajalugu on selle partei seasmiste vastuolude võitluse ajalugu nende vastuolude äravõitmise ja — nende vastuolude äravõitmise alusel — meie partei kindlustamise ajalugu”.

Kõrvale heites partei sisemise võitluse elakuliku „seletuse” enamlaste erilise „riiakusega”, annab seltsimees Stalin sügava marksistliku seletuse nendele põhjustele, mille tagajärjel proletaarset partei aremine ja kindlunemine ainult partei sisemiste vastuolude äravõitmise teel, ägeda võitluse teel parteivastaste voolude ja gruppidega võib sündida. Ta räägib:

„Asi on siin selles, et vastuolud võib ära võita ainult võitlusega ühede või teiste põhimõtete eest, ühede või teiste võitluse-eesmärkide pärast, ühede või teiste võitlusemeetodite eest, mis eesmärgile viivad. Võib igasugustele kokkulepetele minna, ja peab minema, teistimõtlejatega partei sees jooksva poliitika küsimustes, puhtpraktiliku iseloomuga küsimustes. Kui aga need küsimused põhimõttelike lahkhelidega seotud on, siis ei saa mingisugune kokkulepe, mingi „keskmine” liin asja päästa. Ei ole ega võigi olla „keskmist” liini põhimõtteliku iseloomuga küsimustes. Kas ühed, või teised põhimõtted peavad saama partei töö aluseks pandud. „Keskmine” liin põhimõttelikkudes küsimustes on peade ummistamise „liin”; lahkhelide kinnimätsimise „liin”, partei ideelise surma „liin”.

Edasi, analüüsides partei sisemiste vastuolude ja lahkhelide allikaid, millisteks ühelt poolt on kodanluse ja kodanlise ideoloogia surve proletariaadi ja tema partei peale klassivõitluse olukorras ja, teiselt poolt, töölisteklassi mitmekesisus, mitmesuguste kihituste olemasolu tema sees, teeb seltsimees Stalin järelduse:

„Kas saab nende vastuolude ja lahkhelide eest ära minna? Ei, ei saa. Mõtelda, et nende vastuolude eest saab ära minna, see tähendab ennast petta. Engelsil oli õigus, kui ta rääkis, et pole võimalik vastuolusid partei sees kauaks kinni mätsida, et need vastuolud võitlus lahendab”.

Nimelt nii on vaja ÜK(e)P ajaloo õpperaamat ehitada, nimelt nii on vaja partei ajalugu tundma õppida.

Lõpuks ei tohi partei ajalugu omapead ajajärkudesse jaotada. Olemasolevates õpperaamatutes on selle poolest suured lahkuminevad. Nii jaguneb N. Popovi õpperaamat 16 peatükki või ajajärku, V. Knorini toimetusel ilmunud õpperaamat — 16 peatükki, mis sugugi kokku ei lähe N. Popovi õpperaamatu ajajärkudega; J. Jaroslavski õpperaamat koosneb enam kui 20 peatükist. Ometi on partei ajaloo tõelikult teaduslikul periodiseerimisel määratusuur tähtsus. Ilma selleta ei saa ei materjali süstematiseerida, ega sündmusi õieti seletada. Seltsimees Stalini näpunäited seavad periodiseerimises korra sisse. Tema poolt märgitud skeem annab enamlaste ajaloo selge jaotuse üksikutesse jaamavahedesse, millest igaüks endast teatud astet meie partei üldises arengus kujutab.

Võtame, näiteks, neli esimest jagu. Nad jaotavad määratusuure tee osa, mis meie partei läbi on käinud, tervelt ja selgelt üksikuteks jaamavahedeks. Iga seesuguse jaamavahe nimetus iseloomustab tema põhisisu ennast. Nimetused ise toovad küsimustesse, millesse rohkesti segadust on kogunenud, põhjaliku selguse. Rea aastate vältel on enamlasted vähemlaste vastu lepimatut võitlust pidanud, vormilikult ühes parteis olles, väljaarvatud teatud ajavahe- miks peale III kongressi. Praaha konverents 1912. a., mis igasugused organisatsioonilised sidemed vähemlastega katkestas, pani aluse enamlastepartei iseseisvale olemisele.

Loomulik on, et Praaha konverentsi ühe ajajärgu enamlaste ajaloo lõpetab ja teise avab. Järgmine (V) ajajärk — enamlastepartei töölisteliikumise tõusu aastatel esimese imperialistliku sõja eel — ümbab sõjaeelsed aastad, mis Praaha konverentsile järgnesid.

Just niisamasuguse selguse ja täpsuse toob seltsimees Stalini skeem ka partei ajaloo periodiseerimisse järgnevatel aastatel, sealhulgas ka peale suurt sotsialistlikku revolutsiooni. Põhimised maailma-ajaloolised ülesanded, mis partei ees seisid, ja nende edukas täitmine, — see on ÜK(e)P

oktoobrile järgneva ajaloo jaotamisel aluseks pandud. Selle ajajärgu tundmaõppimisel on vaja kõige täiusega näidata kuidas partei visa ja otsustavat võitlust pidas trotskistide vastu, parempoolsete oportunistide ja muude parteivastaste gruppide vastu, kes oma võitluses enamluse vastu sotsialismi verivaenlasteks, meie kodumaa äraandjateks, salakuulajateks ja diver santideks muutusid.

Seltsimees Stalini kiri, mis ÜK(e)P ajaloo õpperaamatu kokkuseadjatele on adresseeritud, etendab määratusuurt osa partei ajaloo õpetamise ja kogu enamliku propaganda korraldamisel. See kiri on dokumentlikuks käsiraamatuks õpetajatele, propagandistidele ja kõigile seltsimeestele, kes enamluse ajalugu õpivad.

K.-h. „Pravdast“ Tõlk. A. Maurer.

JUULISÜNDMUSED

Läheneb suure Oktoobri, sotsialistliku revolutsiooni kahekümnes aastapäev. Selle suure üleilmse ajaloolise tähtsusega sündmuse eel käisid mitmed sügavad revolutsioonitormi puhangud, millest 1917. a. 3—5. juuli võitlused Petrogradis ja vastavad sündmused teistes Venemaa suuremates linnades revolutsiooni ajaloos kõige tähtsamad on. Neid võitlusi tunne juulisündmuste nime all. Juulisündmused muutsid poliitilise seisukorra Venemaal põhjalikult teistsuguseks. Algas uus ajajärk, kirjutab Lenin artiklis „Juhtsõnade juurde“, millesse ei kuulu mitte ainult vanad klassid, vanad parteid, vanad nõukogud, vaid võitlusetules uuendatud, karastatud, väljaõpetatud, võitluse käigus ümberloodud klassid, parteid ja nõukogud.

Iga revolutsiooni põhiküsimuseks on võimu küsimus. Ükski klass, kes revolutsioonist osa võtab, ei lähe sellest põhiküsimusest mööda. Veebruarirevolutsioonis võitlesid võimu pärast kaks põhimist klassi: vene kodanlus, kellega ühinesid mitmesugused ollused väikekodanlistest kihtidest ja osa mõisnikke, ning tööliste klass, kes oma ümber koondas laialised tööraha kihid linnas ja maal. Veebruarirevolutsioon andis sõjariistad tööraha kätte, kuid võimu suutis haarata kodanlus. Kõrvuti kodanluse valitsusega tekkis teine valitsus Petrogradi tööliste ja soldatite saadikute nõukogu näol, kelle käes ei olnud küll riigivõimu asutusi, aga kes

vahenditult toetus rahva teadupärast tingimatule enamikule, relvastatud töölistele ja soldatitele. Selle kaksikvõimu olemasolu juures, mis oli veebruarirevolutsiooni üks kõige tähtsamatest iseäraldustest, puhus 27. veebruarist kuni 4. juulini 1917. a. „väline vägivald rahva üle“ (Lenin). Selles oli asja põhituum, ütleb Lenin. Riigis valitses kaksikvõim, mis niihästi materiaalselt kui vaimliselt riigivõimu selguseta ülemineku-seisukorda väljendas. Enamlaste juhtsõna: „Kõik võim nõukogude kätte“ oli 27. veebruarist kuni 4. juulini kõige konkreetsema sammu juhtsõna, mis võimu küsimuses rahulikule arenemisteele pidi viima.

Mis tähendas võimu üleminek nõukogudele rahulikul teel?

Lenin vastas sellele küsimusele järgmiselt:

„Mitte üksi selles mõttes rahulik, et keegi, mitte ükski klass, mitte ainuski jõud siis — 27. veebruarist kuni 4. juulini — võimu üleminekut nõukogudele keelata, sellele vastu astuda poleks suutnud. See pole veel kõik. Rahulik arenemine oleks siis võimalik olnud isegi ka selles mõttes, et klasside ja parteide võitlus nõukogude sees siis — sel tingimusel, kui riiklik võim õigel ajal tõelikult nõukogude kätte oleks läinud — kõige rahulikumal ja valutumal teel oleks võinud sündida.“ (Lenin, „Juhtsõnade juurde“, eestikeelne III k. lhk. 57.)

Edasi näitab Lenin, et kui võim oleks täielikult tööliste ja talupoegade nõukogude käes olnud, siis oleks väikekodanliste kihtide peapuudus, nende peapatt —

kapitalistide ja mõisnikkude usaldamine — praktilikult töö kõrvaldatud, nad ei oleks abi oodanud kodanluselt, vaid ise omal jõul nende ees seisvate ülesannete lahendamisele asunud. Niiviisi oleks võimu omavate klasside ja parteide vahetus nõukogude sees, nende ainu- ja kõikvõimu pinnal, rahulikult sündida võinud. Kuid see rahulik võimu üleminek nurjus vähemlaste ja es-eride äraandliku poliitika, kodanlusega kokkuleppimise tagajärjel. Vähemlased ja es-erid olid võimu nõukogudele ülemineku vastu. Nad pakkusid võimu kontrevolutsioonilikule kodanlusele ja said revolutsiooniliku rahva vastu võitlemises kontrevolutsiooniliku timukluse tegelikkudeks osalisteks ja abilisteks.

* * *

Juulisündmused kutsus välja ikka suurenev majanduslik lagunemine, ähvardav näljahäda. Revolutsioon ei olnud veel mitte ühtegi põhimist küsimust ära lahendanud. Majanduslikud raskused kasvasid. Tööstus ja transport lagunesid. Leiva puudus linnades muutus ikka teravamaks, sest raudteed ei suutnud kaugetest raioonidest vilja linnadesse vedada. Maikuus 1917. a. pandi 108 tehase ukсед kinni ja 8.701 töölist jäi tööta; juunis suleti veel 125 ettevõtte ukсед ja 38.455 töölist viisati uulitsale; juulis jätkati seda ettevõtete hulgalist seismapanemist, mis eelmistele kuudele lisaks veel 47.754 töötatöölist andis. Üldse vähenes metallurgia tööstus 40 protsenti, tekstiiltööstus 20 protsenti. Tööstuse lagunemisel ei olnud lõppu näha. Kapitalistide sabotaash suurenes. Kodanlus tahtis revolutsiooniliku töörahva vastupanekut näljaga murda.

Kodanlus tungis peale. See pealetungimine võttis eriti terava kuju juunikuul lõpul. Klassikaliku otsekoheusega väljendas seda vene miljonäär, suurtööstur Rjābuschinski, kõneledes rõõmsa muigega, et „nälja ja rahva viletsuse kondine käsi pigistab rahva sõprade, igasuguste komiteede ja nõukogude kõri kinni“.

Tööliste streikide laine veeres ühest tööstuse keskkohast teise. Külās, talurahva

seas kasvas kiiresti mõisnikkude vastane meeleolu. 1. juuliks oli 43 kubermangu talupoegade ülestõusust haaratud. Talupojad asusid üle vähemlaste ja es-eride peade mõisnikkude maade jagamisele.

Tööliste ja talupoegade revolutsioonilik liikumine kandus üle sõjaväkke, kus peale selle veel oma erilised põhjused põlevat materjali sünnitasid. Sõjaväe juhatuse etteotsa olid jäänud endised tsaari kõrgemad ohvitserid, kindralid, kes juba oma klassilise päritolu poolest revolutsiooni ja revolutsioonilikkude soldatite vastu ainult viha ja põlgust tundsid. Sõjaväeni jõudsid ajutise valitsuse kavatsused selle kohta, et surmanuhtlust tahetakse uuesti maksmata panna, soldati kodanikuõigusi tahetakse kitsendada, kuna soldatite peksmised juba aset leidsid. Revolutsioonilikke polkusid katsuti laiali saata, et sellega revolutsiooniliku meeleolu levimist takistada. Sõjaväes tekkis väga ärev meeleolu, sõja edasipidamise vastaste hulk kasvas.

18. juunil (1. juulil uue kalendri järgi) korraldas enamlaste partei hulgalise tööliste-demonstratsiooni, mis suureks revolutsioonilikkude jõudude ülevaatuse meeleavalduseks muutus. Demonstratsiooni loosungiteks olid: „Maha sõda“, „Maha 10 kapitalistist-ministrit“, „Kõik võim nõukogudele“. Hulkade revolutsioonilik meeleolu kasvas kiiresti. Kuid vähemlased ja es-erid tegid sellest järelduse, et võim peab tervena kodanluse kätte minema, kuivõrd revolutsioon — kodanline on. Peale 18. juunit, 19. juunil, kuulutas Kerenski „revolutsiooni kaitsmise“ sildi all välja üldise pealetungimise väeliinil, nagu seda nõudsid prantsuse ja inglise kapitalistid. Kuid sõjavägi ei olnud pealetungimisele ette valmistatud. Sõjaväe tehniline varustus oli kõige viletsamas seisukorras. Kõrgem sõjaväe juhatas ajas inimesi surma, kuid revolutsioon oli soldatisinelitesse riidetatud töölistele ja talupoegadele uue elumõtte annud, sõjavägi oli teiseks muutunud. Sõjaväe rõhuv enamus ei tahtnud enam kapitalistide ja mõisnikkude huvide eest oma elu ohverdada. Kodanlus nägi selles endale ikka suuremat hädaohtu. Ajutine

20 aastat tagasi

Ajutine valitsus karistab talupoegi, kes katset tegid mõisnikkudelt maad ära võtta. Schmarinovi maalitud pilt. (Leningradi revolutsiooni muuseumist) (Sojusfoto)

valitsus püüdis töliste klassi väljaastumistele provotseerida, et üksikute väljaastumiste purustamisega kogu liikumisele hävitavat hoopi anda. Väeliinilt algas hulgaline põgenemine, vennastamise juhtumid saksa soldatitega muutusid ikka sagedamaks. See kõik valmistas pinda töliste klassi ja talurahva ülestõusuks.

Enamlaste partei tundis väga hästi soldatite ja töliste seas valitsevat meeleolu. Ta teadis kui palju põlevat materjali oli hulkades. Kuid partei ei pidanud olukorda veel küllalt küpseks sõjariistus ülestõusu võimu võtmiseks. Parteil oli viibimata sõjariistus ülestõusu vastu.

2. juulil kutsus vene kodanluse suurem partei — kadetid — oma esindajad valit-

susest ära. See oli kodanluse manööver. Sellega taheti väikekodanlisi parteisid ja kõikuvaid olluseid enamluse hädaohuga hirmutada, töliste enneaegset ülestõusu välja kutsuda, et seda siis veresse uputada. Lenin hoiatas parteid ja ütles, et kodanlusel on kasulik Petrogradi revolutsioonilikke tölisi enne seda uulitsale kutsuda, kui revolutsioonilik liikumine kogu maa on haaranud.

Kui suur ka Petrogradi proletariaadi tähtsus revolutsioonis ei olnud, siiski ei võinud Petrograd üksi võitlust vastu võtta. Ilma Donbassi ja Uraali proletaarlasteta ning miljoniliste soldatitehulkadeta oli mõttetu kodanluse vastu otsustavasse võitlusesse astuda. Nõukogudes ja soldatite komitee-

des aga olid veel enamuses vähemlased ja es-erid. Vähemlikud nõukogud ja soldatite komiteed oleksid ülestõusvatele töölistele ja soldatitele noa seljatagant südamesse löönud. Niisuguse olukorra juures ei võinud enamlaste partei hulki ülestõusule kutsuda. Partei juhtnööri täites teatasid enamlaste esindajad 3. juulil töölistele, et nad sõjariistus ülestõusu vastu on. Kuid tööliste meeoleu jõudis oma kõrgemale tipule. Väljaastumine oli mõõdapääsematu. Töölised ja osa sõjaväelasi tulid uulitsale. Enamlased ei jõudnud revolutsioonitules keevat voogu tagasi hoida. Tarvis oli otsustada, mis teha. Ja enamlased otsustasid. Nad ei jäänud hulkadest maha, vaid astusid hulkade revolutsiooniliku liikumise etteotsa, võtsid juhtimise oma kätte. Enamlased mobiliseerisid sõjariistus punakaardi osad tööliste demonstratsiooni kaitseks — seks juhtumiks, kui kontrevolutsioon mingi provokatsiooniga verevalamist katsub esile kutsuda.

„Käsi puhtaks pesta ei olnud meil õigus, — kõneles sm Stalin 3. juulil Petrogradi parteiorganisatsiooni konverentsil. Kui proletariaadi partei pidime meie tööliste väljaastumisesse segama ja sellele rahuliku ning organiseeritud iseloomu andma, mitte sõjariistus jõul võimu haaramist eesmärgiks seades“.

3. juulil, hilja õhtul, kui Petrogradis ja teistes linnades kogu päeva tormilikud meelevaldused olid kestnud, kogusid parteikonverentsi ja keskkomitee liikmed uuesti nõupidamisele, kus järgmine otsus vastu võeti:

„Tekkinud võimukriis ei saa rahva huvides lahendatud, kui revolutsioonilik proletariaat ja garnison viibimata kindlalt ja otsustavalt ei teata, et nad on võimu ülemineku poolt tööliste, soldatite ja talupoegade nõukogudele. Selle eesmärgiga soovitakse töölistele ja soldatitele viibimata uulitsal välja astuda selleks, et oma tahtmist selle kohta demonstreerida“ (Nõukogude Liidu koduõja ajalugu I k., lhk. 165).

Enamlaste Keskkomitee ühes Petrogradi komiteega ja sõjaväe-organisatsiooniga otsustasid oma endise otsuse uulitsa-meelevalduste keelu kohta ära muuta ja

stüühiliku liikumise etteotsa astuda, andes sellele liikumisele organiseeritud kuju. 4. juulil kordus veel suurem tööliste meelevaldus, selle meelevalduse etteotsa astus täielikult juba enamlaste partei. Tööliste meelevaldusega ühinesid mõned sõjaväeosad Peterhofist, Oranienbaumist, Kroonlinnast. Meelevaldajate lipukirjaks oli: „Kõik võim nõukogudele“. Vähemlastele ja es-eridele, kes Petrogradi nõukogu ja Ülevenemaalise täidesaatekomitee juhatuses istusid, oli hüüdsõna vastuvõtmatu. Nad kartsid tööliste revolutsioonilikku marsitakti, kuid püüdsid igaviisi revolutsiooniliku rahva nõudmise täitmisest kõrvale hiilida.

* * *

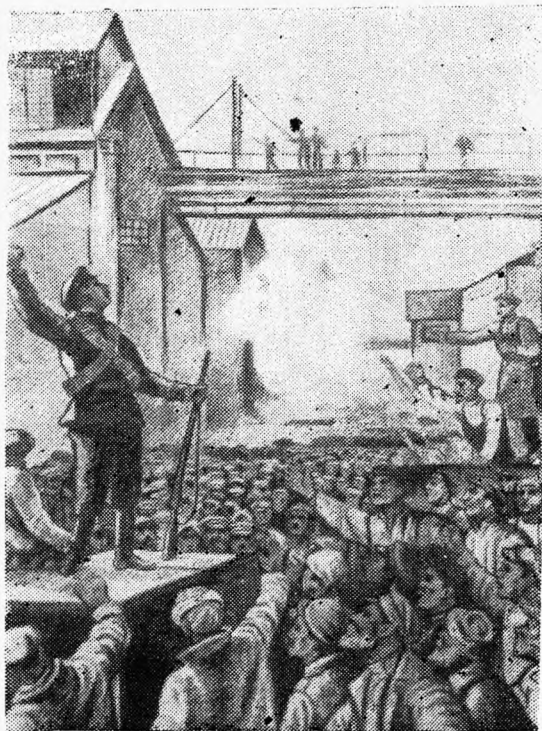
Kontrevolutsioonilik kodanlus ühes vähemlaste ja es-eride juhtidega sepitseb plaane, kuidas Petrogradi revolutsioonilikku proletariaati puruks lüüa. Ajutine valitsus andis, täidesaatekomitee nõusolekul, käsu väeliinile: saata Petrogradi vastavaid väeosasid mässu mahasurumiseks. 5. armee komitee saatis ratsadiviisi, Dooni kasakate polgu, 117. Isborski polgu ja teisi väeosasid. Mereministri abi andis allveelaevadele käsu „mässulised sõjalaevad“ põhja lasta, kui olukord seda nõuab. Petrogradi sõjaväe-ringkonna ülem kindral Polovtsev käskis 4. juulil linnas „korda maksmata“ panna. 5. juulil algas rüüstamine. Kõigepealt purustati ära „Pravda“ toimetuse ja trükikoda. Tööliste linnajaod piirati kontrevolutsioonilikkude sõjavägede poolt sisse, erilised sõjaväeosad korraldasid läbiotsimisi ja arreteerimisi. Enamlaste organisatsiooni peastaap — Kschesinski loss—võeti sõjaväe poolt ära. 6. juulil kuulutati välja ajutise valitsuse käsk Lenini arreteerimiseks.

Enamlaste partei ja Lenini vastu alustati metsikut ässitusetööd. Leninit süüdistati salakuulamises Saksamaa kasuks. See alatu laim meisterdati valmis provokaatori, 16. Siberi polgu ohvitseri Jermolenko, „tunnistuse“ põhjal, keda Saksa väejuhatuse justku oleks Venemaale saatnud Saksa-maaga rahu sõlmimise eest kihutusetööd tegema ja kes enamlastega ühenduses

olevat olnud. Jermolenko „tunnistused“ olid juba aprillikuul ajutise valitsuse käes olnud, aga alles 5. juulil leidis ajutine valitsus korruga, et Jermolenkol mingi „ühendus“ olevat olnud enamlastega. See nârune ja alatu laim proletariaadi juhi vastu paljastas ajutise valitsuse kontrevolutsiooniliku iseloomu. Vähemlased ja es-erid aitasid omalt poolt selle alatu laimu levitamisele kaasa. Vähemlaste juht Dan tunnistas uurimiskomisjonis, et tema küll ei uskuvat seda, et enamlaste partei Saksamaa kindralstaabi teenistuses on, kuid — kahtlased ollused määrivat end niisugusele liikumisele külge, nagu 3—5. juuli sündmused. Sedasama tunnistasid ka es-eride juhid. Seega astusid vähemlased ja es-erid avalikult kontrevolutsiooni laagrisse ja aitasid kontrevolutsiooni võidule.

Kontrevolutsioon nõudis kohut Lenini üle. Kuid Lenin ei ilmunud kodanliste kohtusse. Ta läks põranda alla. Mõned parteiliikmed, nagu praegused faschistlikud kahjurid Rõkov, Trotski, Kamenev, olid selle poolt, et Lenin ajutise valitsuse kutse peale kohtu ette ilmuks. Selle vastu astus teravalt välja sm Stalin, öeldes: meil ei ole mingit kindlustust, et valitsus teda ära ei lase kâgistada. — See oli täiesti õigustatud kartus, sest nagu kindral Polovtsev palju aastaid hiljem oma mälestustes kirjutab, küsinud Leninit otsima saadetud ohvitser Polovtsevil, kas tema soovib Leninit „tervelt või lahtivõetult saada?..“ Polovtsev vastanud muiates, et „arreteeritud inimesed teevad tihti katseid põgenemiseks“ (NSVL kodusõja ajalugu, I k. lhk. 169). Seda saatanlikku plaani ei saanud aga kontrevolutsioon teostada. Enamlased tundsid ja tunnevad kodanluse kontrevolutsioonilikku iseloomu. Vaenlane ei leidnud Leninit. Töölisklass oskas oma juhti kodanluse verekoerte eest hoida.

5. juulil 1917. a. võitis kontrevolutsioon. Kodanlus ei püüdnud seda salatagi. Kui ministrid — „sotsialistid“ — valitsuses peale juulisündmuse deklareerisid, et uue valitsuse loomise tingimuseks saab olema

Juulipäevad 1917. a. Petrogradis

Kuulipildurid kutsuvad Putiilovi tehase töölisi üles Ajutise valitsuse vastast väljaastumist toetama. P. Schillingovski joonis. (Leningradi Revolutsiooni muuseumist.)

(Sojusfoto)

Venemaa vabariigiks kuulutamine, tsaariaegse senati ja riigiduumalaialisaatmine, siis vastasid kadetid ja oktoobristid isegi sellele silmakirjalikule programmilisele deklaratsioonile, mille eesmärgiks oli töölisklassi ninapidi vedamine, vihase turtsumisega. Nad nimetasid „sotsialistide“ lubadust, vabariiki välja kuulutada, „riiklikkude ja moraalseste väärtuste massede ette viskamiseks“. Ja „sotsialistid“, kes juuli lõpul koalitsioonivalitsusest osa võtsid, „parandasid“ oma deklaratsiooni, öeldes, et „tulevase riikliku korra määrab ära asutav kogu“.

* * *

3—5. juuli demonstratsioonid Petrogradis, Kiievis, Rostovis, Riias, Tallinnas jm. lõppesid tööliste kaotusega. Enamlased olid sunnitud paljudes kohtades oma tegevuse põranda alla viima.

Kuid see oli vaid näiliselt kaotus. Oma põhiolult tähendasid juulisündmused revolutsiooni edasiarenemist. Need sündmused aitasid vähemlaste ja es-eride kokkuleppe-poliitika köidikutes siplevaid töölisi ja revolutsioonilikke soldatisi pettelootustest vabaneda, mis neil kodanluse poliitika suhtes olid. Töölised ja soldatid nägid 3—5. juulil ja neile järgnevatel päevadel, missugune hädaoht revolutsiooni selle kokkuleppe-poliitika poolt ähvardab. Sündis vahekordade selgimine: vähemlaste ja es-eride partei ladvakihid läksid kodanluse laagrisse, sidusid oma saatuse kodanluse saatusega, kuna nende parteide allkihid järsult enamlaste poole pöördusid.

Enamlaste partei read hakkasid kasvama. Enamlaste mõju suurenes kõigis tööliste organisatsioonides — selleaegsetes haigekassades, ametiühingutes jne. Nõukogude ümbervalimistel läksid rõhuvas enamuses igalpool läbi enamlased. Töölised katkestasid sidemed kontrrevolutsiooni laagrisse läinud väikekodanliste parteidega ja tulid enamlaste juurde. Revolutsioon astus uude ajajärku. Võimu rahulikust üleminekust vähemlikkudele nõukogudele ei võinud pärast juulisündmuse enam juttugi olla. Nõukogud olid kontrrevolutsiooni pesaks muutunud. Loosung „Kõik võim nõukogude kätte“ võetakse enamlaste partei poolt ajutiselt maha.

4. juuli murrang selles just seisabki, — kirjutab Lenin, — et objektiivne seisukord pärast seda järsult muutus. Võimu kõikuv seisukord on lõppenud, võim on otsustaval kohal kontrrevolutsiooni kätte läinud. . . Pärast 4. juulit ühendas kontrrevolutsioonilik kodanlus, käsikäes monarhistide ja mustasajaga, endaga väikekodanlised es-erid ja vähemlased osalt sellega, et neid hirmutas, ning andis tegeliku riigivõimu Cavaignac'ide,¹ sõjaväelaste jõugu, kätte,

¹ Cavaignac oli prantsuse kindral ja sõjaminister, kes 1848. a. juunirevolutsioonis Pariisi töölisi metsikult tappis ja nende ülestõusu veresse lammatas.

kes väerinnal sõnakuulmatuid maha lasevad ja Petrogradis enamlasti rüüstavad“ (Lenin, eestikeelne III k. lhk. 57—58).

3—5. juuli tööliste väljaastumised olid viimaseks katseks meelevalduse teel nõukogusid võimuvõtmisele äratada. Kuid es-erid ja vähemlased andsid võimu kontrrevolutsioonile. Sellest ajast alates oli revolutsiooni rahulik arenemine Venemaal võimatu. Ajalugu seadis küsimuse nii üles: kas täielik kontrrevolutsiooni võit, või uus revolutsioon.

Enamlaste partei hakkas uue revolutsiooni ajajärku taktikat lõpulikult välja töötama, milline ülesanne enamlaste partei VI kongressi peale langeb.

* * *

Juulisündmuste õppetunnil on suur rahvusvaheline tähendus: töörahva hulkadel, ausatel haritlastel, ei ole muud teed suurkodanluse ja mõisnikkude — meieaja fashismi — orjusest ja terrorist pääsemiseks, kui see, et nad peavad lahti lööma kokkuleppest fashistliku kodanlusega ja otsustavalt revolutsioonilikkude tööliste poole tulema. Hispaania rahvaväerinna võitlus tunnistab seda kõige paremini, et rahva vabadust, iseseisvust, kultuuri suudab kaitsta kõigi vabadust ihkavate kihtide ühinemine revolutsiooniliku töolisteklassi ja kehvemate talupoegade võitlusega. Kommunistid tõmbasid 1917. a. endaga kaasa ühiskonna paremad esindajad, ta teadlikuma osa. Ajalugu on õpetanud, et need, kes kommunistidega kaasa ei tulnud, või kes kõhklesid ja kodanlusega kokkulepet otsisid, sattusid kõige mustema reaktsiooni, fashismi laagrisse. Kommunistid sammuvad ka nüüd rahvaste vabadusevõitluse eesrinna, ja võit fashismi üle saab olema seda kiirem, mida enam laialised rahvakihid selle võitluse lipu alla koonduvad.

O. R.

KOLMANDA VIISAASTAKU PLAANI KÜSIMUSI

Esimese ja teise viisaastaku plaani täitmine enne tähtaega on hiilgav võit, mis kogu ilmale näitab — missugused määratused võimalused ja paremused on plaanikindlal sotsialistlikul majandusesüsteemil võrreldes kapitalistliku majandusesüsteemiga.

Teise viisaastaku plaani enne tähtaega täitmine tööstuses ja raudteetranspordil seadis meie suure sotsialistliku kodumaa ette uued hiiglasuured ehitusetöö ülesanded. NSV Liidu Rahvakomissaride nõukogu tegi käesoleva aasta 28. aprillil riigi planeerimise asutustes NSV Liidu rahvakomissariaatidele ja autonoomsete vabariikide rahvakomissariaatidele ülesandeks kolmanda viisaastaku plaani kokkuseadmine 1. juuliks lõpetada ning NSV Liidu Rahvakomissaride nõukogule kinnitamiseks anda.

Sellega seoses algas ka kolmanda viisaastaku plaani küsimuste avalik arutamine. Partei ja nõukogude valitsus kuulavad laialiste töörahvahulkade arvamist, nende arvamist, kes igapäevase praktiliku tööga sotsialistlikku kodumaad ehitavad ja kindlustavad. Tööraha hulkadel on määratused kogemuste tagavarad kahe eelmise viisaastaku plaanide täitmisest. Partei ja valitsus tahavad neid kogemusi ära kasutada kolmanda viisaastaku plaani kokkuseadmisel.

Meie kodumaa tähtsate küsimuste üldrahvalik läbiarutamine on sotsialistliku riigi tööraha eluolusse kasvanud. Kõikidel on meeles staalinliku Konstitutsiooni üldrahvalik läbiarutamine, millest miljonid töölised, talupojad ja nõukogude haritlaskond osa võttis. Suure aktiivsusega arutas töörahas ka abortide ärakeelamise seaduse projekti. Üleliidulise Ametiühingute kesknõukogu pleenumil vastuvõetud ametiühingute põhikiri saab üldrahvalikult läbi arutatud ja alles siis lõpulikult kinnitatud. Ennem kui kolmanda viisaastaku plaani kohta otsust teha, tahab valitsus selle kohta ära kuulata töörahvahulkade arvamist, tutvuneda nende ettepanekutega. Kolmanda viisaastaku plaan saab seega töörahvahulkade loomingu üldine kokkuvõte olema.

Kolmanda viisaastaku plaan on meie kodumaale enamlikuks programmiks edasiminekis täielikule kommunismile.

Praegu ei ole veel kolmanda viisaastaku plaani arvused lõpulikult välja töötatud, kuid kindel on, et plaani põhijooneks seatakse kogu rahvamajanduse edasine kõrvalekaldumatu kasv. Majanduse vahetpidamatu kasv on enamuse arenemise seadus. Kolmanda viisaastaku plaan viib meie sotsialistliku kodumaa ajaloolise loosungi teostamisele: tehnikaliselt järele jõuda ja mööda minna eesrinnas sammuvatest kapitalistlikkudest maadest.

Meie sotsialistliku rahvamajanduse plaani kokkuseadmine ei ole lihtsalt arvude kokkuseadmine. Sm Stalin kõneles plaani kokkuseadmisest 1931. a. majandusetegevlaste nõupidamisel:

— Oleks rumalus mõelda, et valmistuseplaan ainult arvude ja ülesannete kokkuvõte on. Tõelikult on aga valmistuseplaan miljonite inimeste elav ja praktilik tegevus.

Meie rahvamajanduse kõik tööstusalad, teaduse- ja kultuuriasutused, meie sotsialistlik põllumajandus, — kõik töötavad kolmanda viisaastaku plaani küsimuste läbiarutamisel ja kokkuseadmisel.

Sotsialistliku rahvamajanduse aluseks on kõrge tehnikaga arenenud suurtööstus. Kõigepealt on muidugi tarvis meie raskestööstust oma metallurgia baasiga kindlustada.

Nõukogude Liit on juba ammugi metallimaaks muutunud. Meie metallurgiatehased valmistavad niipalju malmi, et N. Liidul sellest isegi väljaveoks jätkub.

Iga aastaga suureneb kvaliteetmetallide valmistamine. Kvaliteetmetall — see on autod, traktorid, mootorid, lennukid, tankid, masinad, tööpingid, tööriistad. Need valmistusealad määravad ära meie kodumaa tööstuse võimsuse.

Kui võrrelda teise viisaastaku metallurgiatööstust esimese viisaastaku metallurgiatööstusega, siis suurenes kvaliteetmetallide valmistamine enam kui neli korda. 1936. a. moodustas kvaliteetmetallide valmistus üldisest metallitootmisest 18,7 protsenti. Elektril sulatatud metalli saaduste poolest ületab Nõukogude Liit Euroopa suurend kapitalistlikud maad.

Kuid sellepeale vaatamata ei suuda metallurgiatööstus meie masinaehituse tööstust veel mitte täiel määral kvaliteetmetallisortidega varustada. Kiiresti arenev

auto-, traktori-, lennuki-, elektritööstus nõuab kvaliteetmetalli valmistuse baasi laiendamist. Kuni viimase ajani tuli meil kvaliteetmetalli sorte osaliselt veel välismaadelt sisse vedada.

Kolmandal viisaastakul seisab rasketööstuse ees kvaliteetmetallide valmistamise baasi laiendamine. Tarvis on ehitada uus „Saporoshstalji“ tüüpi metallurgia-tehas. Kolmandal viisaastakul peab meie rasketööstus metallide poolest täielikult rippumatuks saama, s. o. — et meil neid vaja ei oleks väljast sisse vedada.

Meie metallurgiatööstuses on töövilkus veel liig madal. Võrreldes Ameerika metallurgiatööstusega on meil agregaatide juures 2—2 1/2 korda rohkem töölisi kui Ameerikas. Ka töövilkuses peab meie metallurgiatööstus veel Ameerika metallurgiatööstusele järele jõudma ja temast ette minema.

Värviliste metallide valmistus peab mitmekordselt suurenema.

Metallurgiatööstuse baasi laiendamine on seotud uute toorainete asukohtade ärakasutamisega. Määratu laiad võimalused on uute metallurgiabaaside loomiseks Nõukogude Liidu idapoolsetes raioonides.

Kütteinete-, kivisöe- ja naftatööstuse põhibaasid jäävad endistesse raioonidesse, kuid kolmanda viisaastaku plaani ülesannete täitmine nõuab ka uute baaside loomist NSV Liidu idaraioonides, kus meil suured kivisöe- ja naftatagavarad on.

Kolmandal viisaastakul kasvab masinate valmistus mitmekordseks. Et masinaehituse plaani täita, on tarvis palju uusi vabrikuid ja tehaseid juurde ehitada ja olemasolevaid tööstuse-ettevõtteid laiendada.

Uued vabrikud ja tehased ehitatakse peamiselt tooraine allikate lähedusse. Meil on kasvanud kümned ja sajad uued linnad ja tööliste alevid — rikkalikkude tooraine allikate ümbrusesse, kus ka kliima ja muud tingimused soodsa on uute tööstuse-keskkohtade asutamiseks.

Esialgsete andmete järgi on kolmanda viisaastaku plaani võetud 17 uue tööpinkide valmistamise tehase ehitamine. Kümnes raionis ehitatakse tööriistade valmistamise tehased, mis raioone tööriistadega saavad varustama.

Plaanis on ette nähtud ehitada kolm uut tekstiilmasinate, kaks paberitööstuse masinate ja teemasinate tehast.

Hulgaliste tarbeainete valmistamise peajuhatuses plaanis on märgitud üheksa uue

tehase ehitamine, nende hulgas kaks mootorrataste tehast. Kumbki neist tehastest peab aastas 30 tuhat mootorratast valmistama.

Ehitatakse uued autotehased, autobusside ja trolleibusside tehased. Kummitööstuse peajuhatus märgib kolmanda viisaastaku plaani 11 uue tehase ehitamise. Kõige suurem neist uutest tehastest saab autokummide vabrik 10—12 tuhande töölisega.

Värviliste metallide peajuhatus märkis kolmanda viisaastaku plaani üheksa uue tehase ehitamise.

Uute vabrikute ja tehaste ehitamisel pööratakse suurt tähelepanu meie maa geograafiale. Ei või kogu meie tööstust koondada ainult tuntud keskkohtadesse, vaid tööstusekeskkohtade arv peab mitmekordseks kasvama.

Hüdroenergia probleemi lahendamine on kolmandal viisaastakul üks suurematest ülesannetest. Nõukogude Liidul on lõpmata suured hüdroenergia tagavarad. Kõige pealiskaudsemate andmete järgi on meie maal hüdroenergia üldvõimsus umbes 150 000 000 kilovatti.

Esimese ja teise viisaastaku kestel on hüdro-elektrijõujaamade ehitamine väga kiiresti arenenud. Esimese viisaastaku algul oli Nõukogude Liidus hüdro-elektrijõujaamade üldine võimsus 90 000 kilovatti. Teise viisaastaku algul oli see võimsus 440 000 kilovatti ja kolmanda viisaastaku alguks 1 200 000 kilovatti.

Niisuguseid hüdro-elektrijõujaamu, mida teisel viisaastakul ehitama hakati ja mis kolmandal viisaastakul valmis saavad, on 15. Nende üldine võimsus on 1 590 000 kilovatti.

Niisuguseid hüdro-elektrijõujaamu, mida kolmandal viisaastakul ehitama hakatakse ja mis kolmanda viisaastaku jooksul valmis saavad, on ette nähtud 6, mille üldine võimsus on 1 690 000 kilovatti.

Kolmandal viisaastakul hakatakse 20 hüdro-elektrijõujaama ehitama, mis neljandal viisaastakul peavad valmis saama. Nende jõujaamade üldine võimsus on 7 335 000 kilovatti.

Uute hüdro-elektrijõujaamade ehitamisel pööratakse erilist tähelepanu nende automatiseerimisele. Hüdro-elektrijõujaamade automatiseerimise eeskujuks on Moskva-Volga kanalile ehitatud jõujaamad, mis automaatselt töötavad, ilma inimeste juuresolekuta.

Kolmandal viisaastakul tuleb transpordi liiklemisvahendite hulka mitmekordselt suurendada. Teiseks põhiülesandeks on nii maa- kui veeteedel liiklemiskiiruse suurendamine. Kiirrongid peavad hakkama 120—150-kilomeetrilise tunnikiirusega liikuma. Näiteks, kiirrongi sõit Leningradist Moskvasse saab ainult vähe üle nelja tunni vältama.

Ülikiirete reisijaterongide käimapanek nõuab raudtee peamagistraalide ümberehitamist. Niisamuti on kolmanda viisaastaku plaanis ette nähtud ehitada tuhanded kilomeetrid uusi raudteeliine.

Keemiatööstuse ette kerkivad kolmandal viisaastakul eriti suured ülesanded. Kõik tingimused selleks on olemas, et meie keemiatööstus kolmandal viisaastakul maailmas esimesele kohale võib tõusta.

Meie sotsialistlik põllumajandus kirjutab keemiatööstusele hiiglasuuri ülesandeid ette.

1937. aastal saab põllumajandus 2 mln. 275 tuhat tonni superfosfaati ja 450 tuhat tonni kaalisoola sisaldavaid kunstväetisaineid.

1942. a. peavad meie kolhoosid ligemale 15 miljonit tonni superfosfaati ja 4 miljonit tonni kaalisoola sisaldavaid kunstväetisaineid saama.

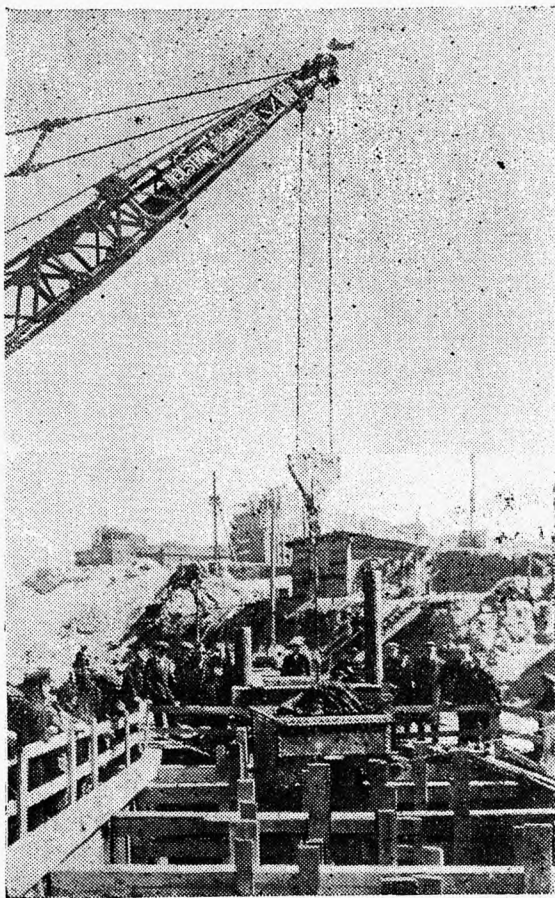
Lämmastikutööstuse hargestamine on väga tihedalt seotud sotsialistliku põllumajanduse hargestamise küsimustega.

Kolmandal viisaastakul peab lämmastikutööstuse edasihargestamine koksi-keemiatööstusega kombineeritult sündima. See võimaldab toorainete täielikumat ära kasutamist, kapitaalsete kulude alandamist, kunstväetisaine kui ka koksi hindade alandamist.

Koksigaaside kasutamist lämmastikutööstuse tooraineks on juba reas suurtes ettevõtetes teostatud.

Lähtudes toorainete täielikumast ära kasutamisest võib lämmastikutööstust kõrgahjude ja looduslikkude gaaside ning nähtööstuse gaaside ära kasutamise peale rajada. Need on kolmanda viisaastaku uued tehnikalised probleemid, mille praktilik lahendamine väga suure tähtsusega on nii lämmastiku-, kui ka metallurgia- ja naftatööstusele.

Teine keemiatööstuse tähtis probleem, mis kolmandal viisaastakul peab lõpuliku lahenduse leidma, on sünteetilise ammooniaagi saamine madala väärtusega küttesainete kasutamise alusel.

[Nõukogude palee ehitamine Moskvas

4. mail 1937. a. hakati palee torniosale betoonist aluspõhja panema.

Pildil: Esimene raand betooni lastakse alusmüüri jaoks kaevatud avangusse.

Kolmandal viisaastakul peab lämmastikutööstuse saaduste pakkimismaterjalide hankimise küsimus lahenduse leidma. 1937. aastal tuleb lämmastikku sisaldavate kunstväetisainete tööstusel 10 miljonit kotti puudu. Kuid väetisainete lahtisel transporteerimisel läheb neist 20—25 protsenti kaduma.

Kolmandal viisaastakul peavad metsatööstuse rahvakomissariaadi ettevõtted keemiatööstusele 150 miljonit tselluloosist kotti valmistama. Nende kottide valmistamiseks läheb tarvis 290 000 kantmeetrit metsamaterjali.

Sotsialistlikus põllumajanduses on kolmanda viisaastaku põhimine ülesanne põllumajanduse saaduste hulka mõjuvalt

suurendada. Kõik meie kolhoosid peavad jõukaks saama, sest ainult sel alusel on rahvahulkade varustamine kõrgeväärtuslike toiduainetega kindlustatud.

1937. a. on kolhooside külvipind 153 miljonit hektaari. 1942. aastaks tõuseb kolhooside üldine külvipind 168 miljoni hektaarini.

Tali- ja suvivilja külviks hakatakse ainult sordiseemneid tarvitama. Kõikides kolhoosides seatakse ratsionaalne külvikord sisse.

Kõiki neid ülesandeid peab teostama ja saab teostada ainult stahaanovlikkude töötempodega.

Seesuguses olukorras võib kolhooside sektor 1942. aastal ligemale 9 miljardit puuda teravilja anda, tingimusel, kui keskmine saak 15 tsentnerile hektaarilt tõuseb.

Meie puuvilla-kasvatuse kolhoosid annavad kolmanda viisaastaku lõpul vähemalt 75 miljonit puuda toorpuuvilla.

Suhkrupeetide kolhoosid peavad 350 miljoni puuda suhkru valmistamiseks tooraine tagavarad kindlustama. Suhkrupeetide keskmine saak ühelt hektaarilt peab keskmiselt 300 tsentnerile tõusma.

Linakasvatuse kolhoosid peavad ühelt hektaarilt keskmiselt 6 tsentnerit linu andma, mis üldse 75 miljonit puuda linu aastas välja teeb.

Karjakasvatuse alal võib 1942. aastaks lihasaaduste hulk kahekordseks tõusta, piimasaaduste hulk niisamuti kahekordseks, villasaak — kolmekordseks. Veiste arv suureneb umbes 70—80 protsenti, sigade ja lammaste arv umbes kaks korda.

Põllumajanduse mehaniseerimises on meil juba 1937. aastaks määratusuured saavutused: 60 protsenti kõigist meie põllumajanduse töödest on mehaniseeritud; 38 protsenti teraviljakultuuridest koristatakse kombainidega.

Kuid kolmandal viisaastakul kerkivad põllumajanduse ette mehaniseerimise alal uued ülesanded. Meie traktoritehased peavad täie koormatusega töötama ja kolmandal viisaastakul 100 tuhat Tsheljabiniski ning 180 tuhat Stalingradi ja Har-kovi tehaste roomusktraktorit andma.

Põllumajandus saab kolmandal viisaastakul 100 tuhat muldajat-traktorit, 270 tuhat

kombaini (15 jala pikkuste vikatitega), 450 tuhat külvimasinat, 750 tuhat traktorisaaha, 30 tuhat linakitkumise masinat, 15 tuhat viljapeksumasinat jne.

1942. aastaks peab 90 protsenti põllumajanduse töödest mehaniseeritud olema.

Kolmandal viisaastakul on meie rahvamajanduse keskülesandeks tööviljakuse tõstmine. Esimesel üleliidulisel stahaanovlaste nõupidamisel ütles sm Stalin, et sotsialistliku majanduse lõökülesandeks on oma tööviljakus niisugusele tasemele tõsta, mis eesrindlikkude kapitalistlikkude maade tööviljakuse ületab. Kolmanda viisaastaku aktuaalseks ülesandeks pole mitte ainult põhimiste tööstuse-ettevõtete mehaniseerimine, vaid niisamuti ka abi-ettevõtete ja vähemate tööstusealade mehaniseerimine, kus peaaegu pool meie töölistest töötab.

Tööviljakuse tõstmiseks ei tule ära kasutada mitte ainult paremate agregaatide käimapanemist, vaid ka uute automaatsete tööpinkide tarvituselevõtmise tagajärjel vabanenud töölisel tulevad uutesse vabrikutesse ja tehastesse tööle viia.

Kasutades neid suuri võimalusi, mis meie tööstuse-ettevõtetes tööviljakuse tõstmiseks olemas on, ning uut tehnikat maksimaalselt tarvitusele võttes ja ära kasutades, kindlustame kolmandal viisaastakul ennenägematu suure tööviljakuse tõusu.

Sm Stalin kõneles esimese viisaastaku plaani täitmise kokkuvõtteid tehes nendest jõududest, mis kindlustasid ajaooliku võidu, esimese viisaastaku plaani täitmise nelja aastaga:

Esiteks on see miljonite hulkade aktiivsus, eneseohverdus, entusiasm ja initsiatiivsus; teiseks partei ja valitsuse kindel juhtivus; kolmandaks, nõukogude majandusesüsteemi eriline väärikus, mis varjab eneses määratusuuri võimalusi igasugustest raskustest üle saamiseks.

Need põhijõud andsid võimaluse teise viisaastaku plaani otsustavad ülesanded enne tähtaega täita.

Nende jõududega on ka meie edaspidine võitute tee, kolmanda viisaastaku plaani enne tähtaega täitmine, kindlustatud.

E. Kalk.

SAKSA JA JAAPANI LUUREASUTUSTE TEGEVUSEST

I

ÜHENDUSES trotskistlik-faschistlikkude spioonide ja diversantide tegevuse paljastamisega on Nõukogude Liidu rahvahulgade huvi nende vaenlaste tegevuse vastu väga tunduvalt kasvanud, — rahvahulgad tahavad teada, kuidas need klassivaenlased tegutsevad, kuidas neid nende tegudest ära tunda ka siis, kui nad endid varjavad kõige kavalama ja süütuma maski taha. Rahvahulgad tahavad teada, kuidas tegutsevad saksa ja jaapani luureasutused, sest midu ei saa avastada faschistlikke spioone, luureagente. Nõukogude ajakirjanduses on viimasel ajal ilmunud terve rida kirjutusi nende küsimuste üle. Nendele kirjutustele põhjenebki käesolev artikkel.

Kõigile on teada, et kapitalistlikud riigid vastamisi üksteise maaaladel suuri luureagentide ja -asutuste võrku loovad, üksteisele huljana nuhke, spioone, diversante kaela saadavad. Nii on see tänapäev, nii on see olnud varemalt. Spionaash, luureasutuste tegevus, see on lahutamatu osa kapitalistlikkude riikide poliitikast sõdade ettevalmistamisel ja läbi viimisel; see on tähtis koosend kapitalistlikkude maade diplomaatias.

Pole huvituseta ära märkida seda, et spionaashi, kui poliitilise võitlusevahendi oma vaenlaste vastu, esimesena tarvitusele võttis — katoliku kirik. See oli Rooma paavst Aleksander VI Borgia, kes XV sajandi lõpul paavstitroonil olles laialdaselt tarvitusele võttis spionaashi ja diversioonilise tegevuse võitluses oma vaenlaste — Milano, Veneetsia, Toscana j. t. riikide vastu. Vatikani kristliku „jumalaasemiku“ nuuskurid, diversandid, mõrtsukad ja provokaatorid ujutasid need riigid otse üle ja tegid seal oma „jumalameelepäralist“ tööd. Paavsti eeskuju järele talitasid ka teised, ja nii sai spionaash kapitalistlikkudel maadel üldiseks. Preisi kuningas Friedrich II (XVII sajandil) ja inglise peaminister William Pitt (XVIII sajandil) on kuulsad muuseas oma spionaashi ja terrori organiseerimisega vaenulikkudes riikides (Prantsusmaal jm.). Hilisematel aegadel on oma tegevusega erilise „kuulsuse“ omandanud saksa ja inglise luureasutused. Neil läks korda oma agente vaenulikkudel maadel väga tähtsatele kohtadele poetada. Nii läks, näit., inglise luureasutustel korda enne maailmasõda ühte oma

agenti saksa sõjaväkke saata, kus ta peagi kõrgele kohale tõusis, kogu ilmasõja kestel saksa sõjaväes teenis ning inglise kindralstaabi kõigest informeeris, mis ta teadis. Isegi siis, kui Saksamaal korda läks omale kõikide inglise luureagentide nimekirja muretseda, jäi see agent paljastamata. Ja alles hiljem paljastas ta end ise, minnes ühel konverentsil, kus ta viibis Saksamaa esindajana, üle Inglismaa poole. Või teine lugu. Maailmasõja eel oli Vene saatkonnas Inglismaal esimese nõuniku kohal keegi B. von Siebert. See isand oli ühtlasi saksa luureagent ning teatas loomulikult kõik Venemaa kui ka Entente riiklikud ja muud saladused, mis ta näppu puutusid (aga saatkonna esimese nõuniku näppu puutub neid kaunis palju..), saksa valitsusele. Kui see nuhk hiljuti Berliinis 68 aasta vanaduses suri, siis pühendasid saksa lehed talle sooje järelehüüdeid.

Sellelaolisi fakte võiks tuua palju.

Praegusel ajal on luuretegevuse organiseerimises esimene koht kapitalistlikkude riikide seas kahtlemata faschistlikul Saksamaal, kes viimase 3—4 aasta jooksul seda tegevust väga laialdaselt on arendanud seoses pöörase sõjaettevalmistusega. Saksa luureasutustel on tarvitada hiiglasuured rahasummad, mis on kokku röövitud saksa tööliste ja talupoegade jõhkra kurnamise teel. Saksamaast ei taha sel alal jääda maha ka teine agressor — Jaapan. Nii ühe kui teise luuretegevus, diversioonid jne on kõigepealt sihitud Nõukogude Liidu vastu. Et see nimelt nii on, seda võisime alles hiljuti lugeda ka inglise lehtedest, kus selle kohta vastuvaidlematuid andmeid ette toodi. See on ka arusaadav, sest on ju mõlema riigi agressiivne poliitika kõige teravamalt Nõukogude Liidu vastu sihitud. Praeguses olukorras on meil sellepärast tähtis tunda nimelt nende kahe maa — Saksamaa ja Jaapani — luureasutuste tegevust.

II

Kogu saksa luuretegevus on koondatud kindralstaabi III osakonna juhatusse alla. Selle luuretegevuse eesotsas seisab polkovnik Valter Nikolai — endine keiser Vilhelm II aegne üleminuht. Jaapani luuretegevuse juhtivaks keskkohaks on kindral-

staabi II osakond. Jaapani luure tähtsaks juhtivaks tegelaseks praegusel ajal tuleb pidada kindral Kendsi Doiharat, kes üle maailma levinud jaapani spionaashi-organisatsiooni „Musta draakoni“ asutaja ja peamehe Mitsuru Tojama õpilane on.

Kui jaapani luuretegevuse keskkoha- deks teistel maadel eeskätt jaapani diplo- maatlikud esindused on, kõigepealt sõja- väelised atasheed (seda kinnitas veel kord hiljutine trotskistide protsess Mosk- vas), kuigi tegutsetakse ka muude siltide all (näit. paljastati käesoleva aasta aprill- lis Hiinas üks jaapani luure keskoht, mis tegutses apteegi näol), — siis armas- tab Saksa luure oma tegevust välismaa- del peaaesjalikult mitmesuguste saksa äride ja firmade osakondade sildi all ajada (näit., Borsig, Demag j. t.), kuigi see ta tegevuse organiseerimise ainuke vorm pole, pealegi, kus, näit., Nõukogude Liidu piirides seda vormi peaaegu võim- mata on tarvitada.

Saksa ja jaapani luureagentide võrgud on kahesugused, ja kumbki neist võrku- dest on täiesti iseseisev. Üks on n. n. rahuaegsete agentide võrk, mis tegutseb praegu, kus sõda (näit. Nõukogude Liidu vastu) veel alanud pole. Teine võrk on sõjaaegsete agentide võrk, mida punu- takse praegu kõige suurema saladusekatte all, kuid mis praegu tegevuses ei ole (et end mitte paljastada), ning tegevust algab alles mobilisatsiooni väljakuuluta- misega ja sõja algusega, või erilise mär- guande peale sõja ajal. Mõistagi, et nii ühte kui teise agentidevõrku kuuluvaid spioone ja diversante püütakse võimalik- kult nii hoida, et nad üksteist ei tunneks, peale oma otsekohe sideme, kust kaudu nad ülesandeid saavad, ja kuhu korjatud andmed ja teated ära annavad. Kõik luureagendid püüavad võimalikult riiklik- kudesse asutustesse tungida, vastutavatele kohtadele, iseäranis aga salajaste andmete, teadete jne juurde pääseda, et neid tea- teid siis oma peremehele edasi anda.

Saksa luureagendid jagunevad järgmis- teks kategooriateks: *resident-agendid*, kes korraldavad luuret sõjaväelistes asutustes, väeosades, sõjatööstuse ettevõtetes jne; *agendid-vaatlejad*, kes luure otstarbel mõnda eriainet, maakohta silmas peavad, igasuguseid sõjalisi jne salateateid hangiv- ad, väljalobisetud riiklikke saladusi kinni püüavad jne; *teadeteandjad agendid*, kes oma kodumaa äraandjateks saades saksa luurele teenistusealalisi saladusi välja annavad, salatokumente varastavad jne; *värbimise agendid*, kes luureagente vär-

bivad ja neid „tööle“ panevad; *noolijad- agendid*, ehk otsijad, kelle ülesandeks on niisuguseid inimesi välja otsida, kellest arvata võib, et neist luureagendid võivad saada. Need agendid juhivad värbijate tähelepanu teatud inimeste peale, keda siis oma mõrda katsutakse tõmmata. Missugu- seid inimesi otsivad need agendid? Kõiki neid, kes vaenulikud on oleva korra vas- tu, kes millegagi rahul pole, kel mingid tumedad ja päevalgust kartvad asjad ning teod südame peal on, hasartmängi- jad (rahapeale kaardimängijad jne), naiste- kütid, joodikud, kõikuvad ja kõhklevad ollused, usuhullustajad, laiade eluviisidega inimesed, kerget teenistust ihkajad, raha- ahned, lobisejad, kergeusklikud jne, ning lõpuks kõik need, kes vabatahtlikult val- mis on juudaseseeklite eest oma kodu- maad fashistidele maha müüma (näit. trotskistid). Kõikide niisuguste isikute kohta, kelle üle korda läheb andmeid han- kida, koostatakse saksa luure poolt karto- teek. Pealeselle on olemas veel *sideagen- did*, sideme pidamiseks üksikute agentide ning kõrgemate organisatsioonilülide vahel, ja *marsruut-agendid*, kes näit. tea- tud raudteede ja muude teede piirkonnas luureteenistust peavad, liikudes mingi sildi all ringi, küsitledes ettevaatlikult inimesi jne.

Missuguste maskide all tungivad saksa ja jaapani spioonid, diversandid, provo- kaatorid teistele maadele? Missuguste mas- kide all püüavad nad seal tegutseda ja tegutsevad?

Selleks kasutatakse ära igasuguseid sak- sa ning jaapani kodanikkude sõitusid teis- tele maadele. Äri asjus jne välismaadele sõitjad kutsutakse luureasutustesse ja sun- nitakse neid oma reisu ajal luure alal teg- gema ühte ja teist. Luureasutused organi- seerivad terveid „teaduslikke ekspedit- sioone“, „kinopiltide“ väntamise „ekspe- ditsioone“ jms. oma ülesannete täitmiseks. Saksa ja jaapani spioonid tegutsevad aja- kirjanikkudena, turistidena, õpetlastena, kes sõidavad „teaduslikke“ loenguid pi- dama, inseneridena, näitlejatena, arstide- na, kaubareisijatena, isegi lihttöölisena, kui asi seda nõuab. Iseäranis Jaapan tar- vitab suuremal määral väljarändamist sel- seks abinõuks, et spioone ja diversante välismaadele saata. Kõik Vaikse ja India ookeani maade sõjaliselt vähegi tähtsad raioonid kubisevad jaapani „väljarändaja- test“ (näit. Hiinamaa, Filippiini saared, Malai poolsaar ühes Singapoorega, Pana- ma kanali vöö jne). Jaapanlaste asustami- sega Lõuna-Ameerikasse tegelevad niisu-

gused suured organisatsioonid nagu Kai-gai Kogyu Kaischa ja Japanese Plantation Company (viimase põhikapital, näit, on 30 mln. jeni), kes Tokio otsesel rahalisel toetusel kümneid miljonid jeniid jaapanlaste Ameerikasse asustamisse mahutavad. Ning pole vähematki kahtlust selles, et nende 45 000 jaapanlase hulgas, keda Kai-gai Kogyu Kaischa 1923—1929. aastate jooksul Brasiiliasse toimetas, tunduv prot-sent jaapani kindralstaabi luureagente on. Niisugused „väljarändaja“ jäävad kind-laksmääratud paika elama — päevapilt-nikkudena, habemeajajatena, poemeestena, avalikkude majade ja kõrtside pidajatena, aga ka munkadena, talupoegadena, aed-nikkudena jne. Nende pealtnäha süütute elukutsete taga aga peitub siin jaapani (või saksa) luureagent, kes oma musta tööd teeb.

Nõukogude Liitu (ja ka teistele maa-dele) saadetakse, näit., Saksamaalt nuhke ja provokaatoreid poliitiliste pagulaste, anti-faschistide näol. Neid õpetatakse selleks eriti välja, lastakse neil kontsentratsioonilaagrist või mujalt „ära põgeneda“ jne ning läkitatakse siis nende jõledale „tööle“ teistele maadele. Ja nii mõnelgi niisugusel „poliitilisel pagulasel“ — kindralstaabi või Gestapo agendil (kindralstaap ja Ges-tapo — salapolitsei — aga töötavad käsi-käes) läks korda kergeusklikke antifaschiste ja ka kommuniste petta. Nõukogude Liidus on paljastatud terve rida niisuguseid spioone ja diversante.

Neid luureagente, keda Nõukogude Liitu saadetakse, valmistatakse ette sellekohastes koolides. Ka trotskistidel on oma terroristi-de-spioonide koolid, mis faschistide tiiva all töötavad. Seal õpetatakse vene keelt, õpeta-takse tundma Nõukogude Liidu olukorda, harjutatakse tulevastele agentidele külge nõukogude kombeid, kõneviisi jne. Kui niisugune agent kas salaja või avalikult üle piiri Nõukogude Liitu on jõudnud, siis on ta esimeseks peamureks siin võimalikult kiiresti kohaneda ja niisuguseks moon-duda, et ta millegi poolest silma ei pais-taks ega kahtlust ei ärataks. Ta mureseb omale passi. Mõnikord õnnestub tal koguni parteipiletit omandada. Ta püüab niisug-uste inimeste perekondadesse tungida, keda ausate nõukogude kodanikkudena tuntakse (stahaanovlased jne), võtab niisugusest perekonnast naise, või läheb sinna mehele; on tööl aktiivne ja eesku-julik, et usaldust võita. Ühe sõnaga, see spioon või diversant põeb kas või nahast välja selleks, et korraliku nõukogude ko-danikuna näida, isegi lugupidamist tee-

nida selleks, et siis järgmise sammuna juba tõsiselt oma otseste ülesannete täit-misele asuda, mis ta oma ülemuselt luu-reasutuses sai. Salajaste dokumentide var-gused, röövimised, tapmised pole sugugi haruldased asjad saksa ja jaapani luure-agentide töös. Luureasutuste poolt sea-takse neile agentidele nende isiklikkude omaduste suhtes ette väga karmid nõuded. Nad peavad olema osavad tutvuste sobi-tamises, olengute korraldamises ja salon-givestlustes. Nad peavad oskama koha-neda igasuguses olukorras, olema alati külmaverelised. Neil peab olema hea mälu, tugev iseloom, leidlikkus. Nad peavad oskama lugeda oma kaaskõneleja mõtteid ja varjata oma mõtteid, ega tohi olla üle-aru uudishimulikud; nad peavad oskama valetada, kuid nii, et see oleks tõe-näollik. Nad peavad oskama juua, kuid mitte joobnuks jääda, ning väljendada oma mõtteid lühidalt ja selgelt jne, jne. See nõuab meilt kõigilt ja igaühelt väga suurt valvelolekut selleks, et mitte niisuguste osavate ja kardetavate vaenlaste õnge sattuda.

Nõukogude kodanikku püütakse iga-suguste alatute võtetega sundida meie vaenlaste luureasutuste teenistusse astu-ma. Küll katsutakse seda teha äraostmi-sega, küll igasuguste ähvardustega, välja-pressimistega, lubadustega jm. Nii kasu-tatakse, näit., järgmist võtet: saadetakse kellegile väljavalitud isikule, kellest arva-takse, et temast võiks luureagent saada, nõukogudevastane lendleht. Passitakse peale, kuidas see inimene sellesse suhtub. Kui ta selle lendlehe nõukogude asutustesse viib, siis jätavad spioonid selle inimese rahule. Ei tee ta aga seda, vaid hävitab lendlehe ise salamahti ära, siis ilmub mõne aja pärast luureagent ning hakkab inimest sellega pinnima, et ta lendlehest võimudele ei teatanud jne, ning teeb ettepaneku sellele luureagendile mõnda („üsna tühist!“) asjakest teha, siis ei saavat sellest lendlehe loost keegi teada. Kui inimene selleks nõusolekut ei anna, läheb agent minema. Jälle passitakse peale, mis inimene nüüd teeb, — kas läheb ja teatab nõuk. organisatsioonidele või ei. Kui ta seda ei tee, siis ilmub agent mõne aja pärast uuesti ja nõuab nüüd juba kindlasti luureteenistusse astumist, muidu ähvardab ta tema sidet luureagendiga (s. o. tema endaga) paljastada. Ja kui inimesel sel silmapilgul ei jatku otsusta-vust ning julgust kogu asjale järsk lõpp teha, — nurjatu spioon võimude kätte toi-metada ning nõukogude asutustele jala-

maid kõik ära rääkida, — siis on ta kadunud, siis muutub ta kodumaa äraandjaks, müüdavaks, alatuks jätiseks, keda aga siiski varem või hiljem töolisteklassi diktatuuri karm käsi tabab. Tihtipeale püüavad spioonid sobitada nõukogude kodanikkudega tutvust raudteevagunites, koorortides ja mujal, võita kergeusklikkude inimeste usaldust ning mässida nad oma võrku.

Kui vaenlane nii jultunult püüab tegutseda Nõukogude Liidus, siis seda jultunumalt ja häbematumalt püüab ta avaliku määrimise ähvardusel oma võrku mässida neid nõukogude kodanikke, kes ametiasjus või muudel põhjustel välismaale, Saksamaale ja Jaapanisse, sõidavad. Seal tuleb nõukogude kodanikul igal sammul sajakordselt valvel olla, et mitte mõne jõhkra provokatsiooni ohvriks sattuda. On teada juhtumeid, kus Saksamaal nõukogude kodaniku portfelli salamahti pisteti kompromiteeriv dokument; siis ähvardati seda inimest paljastada kui „nõukogude salakuulajat“ ning teda vangistada ja lõpuks sellega „lepiti“, et see inimene asja mahasumbutamiseks mõningaid „tühiseid“ andmeid ja teateid annab, mis saksa luureasutusi „huvitasid“. Ja nii saigi see nõukogude kodanik saksa nuhiks. Või teine lugu, ka Saksamaalt, kus ühte sisseõitnud nõukogude kodanikku korteri otsimisel hakati varguses süüdistama, politseisse viidi, provotseeriti politseinikule jootraha pakkuma — kogu „selle asja“ „sumbutamiseks“, seda aga „juhtumisi“ pealt kuulis luureasutuse agent, kes nüüd (altkäe maksu pakkumise fakti peale toetudes) hakkas nõukogude kodanikule peale käima, et see saksa luure teenistusse astuks, sest muidu ähvardati skandaali teha. See nõuk. kodanik nägi, kui kaugele asi oli läinud, protesteeris selle hirmsa provokatsiooni vastu ning läks ja rääkis kogu selle loo oma ülemusele ära. Seega päästis ta iseenda saksa luure kühisist ning aitas paljastada vaenlase alatuid teguvõtteid.

Niisamasuguseid fakte teame meie ka Jaapanist, kus niisamuti nagu Saksamaalgi kõikide abinõudega püütakse nõukogude kodanikke luuretegevusele Jaapani kasuks värbida.

Niiviisi tegutsevad saksa ja jaapani luureasutused.

Missugused järeldused peame meie sellest endile tegema?

Valvelolek ja veel kord *valvelolek*, — seda nõuab see meilt igalpool ja igalajal. Valvelolekut nimelt *tegudes*, tegelikult, aga mitte ainult sõnades. Tarvis on teostada staalinlik *enamluse vallutamise* loosung, mille sisu üheks põhipunktiks on valvelolek, tõelik revolutsioonilik valvelolek. Nõukogude Liitu püüavad kapitalistlikud, eeskätt fashistlikud maad, mitu korda rohkem spioone ja diversante saata kui ühelegi teisele maale. Pealegi kus fashistidel siin veel liitlasi — trotskistlik-sinovjevlik-buhaarinikkude bandiitide, kahjurite ja nuhkide näol leidub, kes ise vabal tahtel ihust ja hingest saksa ning jaapani imperialismi ja üldse iga Nõukogude Liidu vaenlast teenivad. Sellepärast nõuab olukord meilt kõigepealt valvelolekut just nende fashismi paarimeeste vastu, nende paljastamist ning kahjutuks tegemist kuni viimseni. Igast vähemastki juhtumist, kus vaenlane püüab meie inimesi avaliku skandaaliga hirmutada, provotseerida, neid oma mõrda tõmmata, peavad need inimesed ise viibimata teatama oma organisatsioonidele või nõukogude asutustele, kelle abiga siis vaja on kogu see fashistlik pundar lahti harutada, mille jälgedele niiviisi satuti. Kõige kardetavam on see, kui hakatakse neid asju varjama. See viib inimese lõppude lõpuks tingimata kontrevolutsiooni mädasohu, muudab ta sotsialistliku kodumaa äraandjaks. Staalinlik Konstitutsioon aga nimetab kodumaa äraandmist kõige raskemaks, kõige rängemaks kuriteoks, mis väärib kõige karmimat karistust. Kui meie tööpoolest enamlikult valvsad oleme, kui meie need ülesanded täidame, mis meile sm Stalin oma kõnes viimasel partei keskkomitee pleenumil ette seadis, siis pole meile hädaohtlik ei saksa, ega jaapani luureasutuste tegevus, siis suudame meie jalamaid likvideerida nende alatud katsed meile kahju teha, siis kõvendame meie veel enam riigikaitset, mille vastu saavad purunema kõik vaenlaste kallaletungid.

Nende kallaletungide ettevalmistamine võtab ikka suuremat hoogu. Saksa fashism provotseerib ikka ülbemalt üleilmset verepulma. Sellepärast, veel kord — valvelolekut! Tõelikku enamlikku valvelolekut!

N. Karotamm.

MAAILMA-MAJANDUSE KÜSIMUSI

Kapitalismi kriisid

Nõukogude teaduslik (eriti majanduse- teaduslik) kirjandus on jällegi tuntavalt rikkamaks saanud. Hiljuti ilmus NSVL riikliku kirjastuse väljaandel ja NSVL Teaduste akadeemia maailmamajanduse ja maailmapoliitika instituudi toimetusel põhjalik uurimistöö maailma majanduslike kriiside kohta: „Мировые экономические кризисы 1848—1935“. See enam kui 800 lehekülje paksune raamat on alles I köide NSVL Teaduste akadeemia suurest uurimistööst. Raamat ilmub paralleelselt kahes keeles: venekeeles ja ingliskeeles. Raamatu kokkuseadmisest võttis osa suur uurijate (kuni 60 inimest) kollektiiv (peatoimetajaks on sm E. Varga).

See uurimistöö on esimene selletaoline mitte ainult maailma marksistlikus kirjanduses, vaid üldse maailma majanduseteaduslikus kirjanduses. Kõik senised majanduseteaduslikud uurimistööd, mis kapitalismi kriiside kohta on ilmunud, olid ikkagi üksikute uurijate ehk teadlaste monograafiad. Mitte ükski neist üksikult ja ka mitte nad kõik kokku ei anna ikkagi seda üldpilti ja nüivõrd laia materjali, kui seda annab nüüd ilmunud kollektiivne uurimistöö. Sellepärast peab järeldama, et nimetatud uurimistöö rikastab kogu maailma teadust.

Nimetatud raamatu I köide annab tähtsamate kapitalistlike riikide tsüklite ja kriiside liikumise kohta üldise iseloomustuse (algades möödunud sajandi viiekümnendatest aastatest kuni meie päevini). Pealeselle annab raamat üldise analüüsi 1929. aastal alanud kriisi kohta, võrreldes seda kriisi kapitalismi kõikide eelmiste kriiside käiguga.

Meie toome siin mõned jooned sellest uurimistööst. Piirdume seejuures ainult varemate (kuni 1929. a.) kriiside küsimustega (edaspidi püüame oma lugejaid tutvustada selle uurimistöö materjaliga ka 1929. a. kriisi kohta).

Põhjalikult kasutades Marxi ja Engelsi rikkalikke uurimistöid, määrab see sm Varga toimetusel ilmunud töö eeskätt kindlaks kriiside tähtajad. Teatavasti oli isegi selles, pealiskaudselt vaadates vormilikus, küsimuses palju mõtete lahkuminekuid. Teaduste akadeemia nimetatud uurimistöö teeb nüüd sellele segadusele lõpu. Raamat toob üldtabeli selle kohta, mis ajast kriiside algust kuskil maal tuleb arvata. See tabel peab nüüdsest peale üldtarvitatavaks saama. See tabel on järgmine (toome ta siin täielikult nimetatud töö lhk. 4. järgi):

Maa	Inglismaa	Am. Ühendriigid	Saksamaa	Prantsusmaa	Jaapan
.....	1825	—	—	—	—
.....	1836	1837	—	—	—
.....	1847	1848	1844	1847	—
1857	1857	1857	1857	1857	—
1866	1866	1865	1866	1867	—
1873	1873	1873	1873	1873	—
1882	1882	1882	1883	1882	—
1890	1890	1893	1890	1891	—
1900	1900	1903	1900	1900	1900
1907	1907	1907	1907	1907	1907
1920	1920	1920	—	—	1920
1929	1929	1929	1929	1930	1929

Enam kui sada aastat on kapitalism arenenud kindlate tsüklite teel, seaduspäraselt korduvate kriiside teel. Kuid kodanline teadus on tänapäev veel kaugel selle tsüklilisuse, kapitalismi reeglipärase kriiside, tõsisest selgitamisest, kui ta oli seda ligi sada aastat tagasi. Inglis-

maa vabameelsete kuulus häälekandja „Manchester Guardian“ tunnistas vast alles hiljuti (9. 1. 1931. a.): „Maakera liikumisest päikese ümber ja päikese liikumisest ilma ruumis teame meie rohkem kui tööstuslike kriisidest. Tundmatute ja uskumata kaugete taevakehade liikumist

võime meie ette ütelda võrdlemata suurema täpsusega kui majanduslikku kriisi ette kuulutada“.

Ainult marksistlik teadus seletab kapitalismi kriise, nende põhjusi, nende sisu, isegi kuulutab neid ette. Nii kuulutasid Marx ja Engels mitu korda majanduslikke kriise ette. Sedasama tegi ka Lenin. Sedasama tegi ka sm Stalin.

Marksism-leninism seletab kapitalismi kriise kapitalismi süsteemi põhivastuoludega: *vastuoluga valmistuse ühiskondliku iseloomu ja kapitalistliku omandamise iseloomu vahel*. Kapitalistlik valmistus püüab end piiritud laiutada ja suurendada. Kuid selsamal ajal suurendab kapitalism rahva (eeskätt proletariaadi ja ka töötava talurahva) vaesenemist, piirab sellega turu ostujõudu. Ühiskonna tarvitamiseks valmistatud kaubad (kapitalistliku valmistuse ühiskondlik iseloom) lähevad aga kõik kapitalistide kildkonna eraomanduseks (kapitalistlik omandamine). Selle tagajärjel tekivadki kapitalismis aeg-ajalt n. n. ülevalmistuse kriisid: kapitalismi turg ei suuda niipalju kaupu ära osta, kuipalju kapitalistid neid müüa pakuvad.

Kapitalismi igal kriisil olid oma iseäraldused. Marksism seletab kõiki neid iseäraldusi põhjalikult. Meie ei hakka siin kõiki neid iseäraldusi vaatlema. Huvitavam on vaadelda hilisemate kriiside käiku, nimelt kapitalismi kriiside arenemist imperialismi ajajärgus.

Imperialism oli kapitalismi uue arenemisjärguna välja kujunenud XX sajandi alguks (ümarguselt — 1900. aastaks). Lenin nimetas 1900. a. kriisi isesuguseks pöördpunktiks kapitalismi arenemises. Oma imperialismi teoorias näitas Lenin, et 1900. aasta kriisi oli nagu verstatulbaks vana klassikaliku, tööstusliku kapitalismi ja mädaneva imperialismi vahel.

1900. a. kriisis oli väga palju erijooni. Sellest kriisist peale algas ka Jaapani tsüklilik areng (nagu eelpool toodud tabel näitas). Sellesse kriisi astus *esimest korda* ka kapitalistlik tsaaririik¹.

Sellest kriisist peale algab kriiside eriline teravnemine ja süvenemine. Sellest ajast peale muutuvad kriisid ka ikka enam üleilmseteks, enam ühtaegseteks ja tihedateks. Kui, näit., varemalt tihtigi erinevusi näeme mitmesuguste maade vahel

kriiside ajas, siis algavad kriisid imperialismi ajajärgus ikka kindlamini peaaegu ühel ajal suuremas osas riikides (ainult veel Ühendriikides algas imperialismi aegne esimene kriis 3 aastat hiljem, niisamuti nagu ka eelmises tsüklis — 1893. a.)

Ka 1914. aastal oli üleilmne majanduslik kriis valmimas. Selle kriisi esimesed avaldused olid juba näha, kuid alanud ilmasõda ajas siis kapitalismi tsükliliku arenemise teatud määral segi. Kui aga ka seda, 1914. aastat, kui kriisi aastat arvestada, siis näeme, et imperialismi ajajärgus kriisid tõepoolest alaliselt tihenesid: nad algasid keskmiselt umbes iga 7 aasta järel (1900, 1907, 1914, 1920).

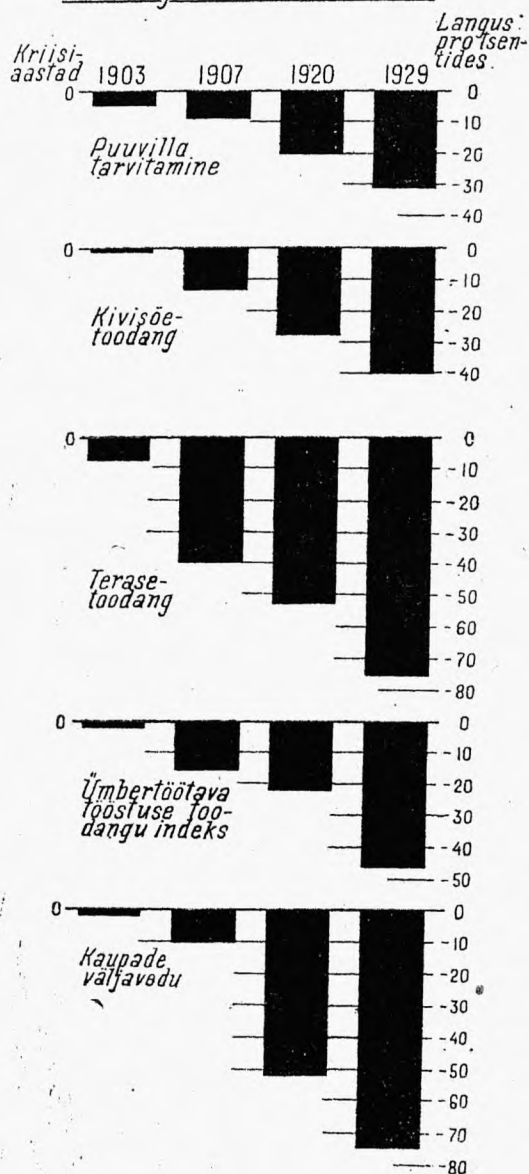
Kuid eriti huvitavat pilti pakub kriiside suur *süvenemine* imperialismi ajajärgus. Kui XX sajandi kriise võrrelda üksteisega nende languse sügavuse poolest, siis tuleb avalikuks, et iga järgnev kriis imperialismi ajajärgus ikka sügavamalt kogu kapitalismi süsteemi lammutas ja laostas. Kui, näit., vaadelda niisugust vana ja tüübilist tööstuseala, nagu seda rauamulla tootmine on, ja vaadelda pealegi veel niisuguses riigis, nagu Ühendriigid, siis näeme, et selle tööstuseala langemine igas järgnevas kriisis ikka sügavamaks ja sügavamaks läks. 1903. a. kriisis langes Ameerika Ühendriikide rauamulla tootmine 22,5 protsenti (võrreldes langust kriisieelselt kõrgemalt punktilt kuni kriisi kõige sügavamale langusele); 1907. a. kriisis oli see langus aga 30,4 prots., 1920. a. kriisis — 56,4 prots.; ning 1929. a. kriisis isegi juba 86,6 prots. Malmi tootangu langus oli Am. Ühendriikides neissamades kriisides järgmine: 8,4 prots. (1903), 38,2 prots. (1907), 54,8 prots. (1920) ja 79,4 prots. (1929). Niisamuti langesid ka kõik teised Ühendriikide majanduse otsustavamad alad. Toome diagrammi selle kohta (vt. 21. lhk.).

Diagramm on meie koostatud — Teaduste akadeemia nimetatud uue uurimistöö andmete põhjal (nimetatud raamatus lhk. 10 oleva tabeli põhjal). Ta näitab täiesti kindlat „arenemise“ suunda: langus kriisides läheb ikka suuremaks ja sügavamaks.

Juba 1900. aastast peale hakkas kapitalismi tsüklilik arenemine moonduma. See sündis sel kujul, et kriisid tihenesid ja

¹ Tsaari-Venemaa tööstuslikud kriisid algast võrdlemisi hilja — alles 1900. aastal, ja lõppesid juba 1913. aastal (proletariaadi revolutsiooni tagajärjel). Sellepärast ei olnud tarvilik tsaari-Venemaad eelpool toodud kriiside tabelisse paigutada.

Am. Ühendriikide tööstuse langus.
XX sajandi kriisides

sügavamaks, raskemaks läksid, kuna tõusulained kriiside järel verevaesemateks muutusid ja aeglasemateks läksid. Sündis kapitalismi tsükli modifikatsioon (teistsuguse kuju võtmine).

Kapitalismi süsteemi üldkriisi tingimustes, kahe süsteemi — sotsialismi ja kapitalismi — võitluse tingimustes aga sünnib kapitalismi tsükli täielik deformatsioon: kapitalism on suremas, majandusliku kriisi aste venib väga pikaks, veel pikemaks venis iseliiki depressioon, üleilmne elavus on kadumas.

1908. aastal kirjutas sm Lenin oma tuntud artiklis „Marksism ja revisjonism“:

„Et kapitalism varingule läheb — nii ükskute poliitiliste ja majanduslike kriiside mõistes, kui kogu kapitalistliku korra täieliku varingu mõistes, seda näitasid erilise kujukusega ning eriti laias ulatuses just nimelt kõige uuemad hiiglasuured trustid“. (Minu sõrendus — R. V.).

(Lenin, venek. teostekogu XII köide, lhk. 186). 1

„Kõige uuemad hiiglasuured trustid“ ongi imperialismi peatumemärgid. Need trustid ongi monopolismi aluseks. Need trustid viivadki „kogu kapitalistliku korra täielikule varingule“, nagu Lenin juba 1908. aastal ette kuulutas.

Teaduste akadeemia uus uurimistöö kinnitab täielikult seda sm Lenini ettekuulutust. Uurimistöö andmed (näit., lhk. 482 ja järgmised) näitavad, et kapitalismi arenemine peale 1900. aastat on palju aeglasemaks jäänud kui see enne seda oli. Nii oli, näit., kogu maailma üldtoodang (ka põllumajanduse toodang hulka arvatud) peale 1850-daid aastaid alaliselt kasvamas ning andis igal kümneaastakul kuni 1900. aastani keskmiselt peaaegu 40 protsenti juurdekasvu; 1910—1920-date a. a. juurdekasv oli aga ainult 11 prots., ning isegi võrdlemisi tugev stabilisatsioon peale esimest ilmasõda andis 1920. aastast 1930. aastani ka ainult 28 protsenti juurdekasvu. Kogu maailma tööstusliku toodangu juurdekasv kuni maailmasõjani (1860. a. peale, s. o. tervelt poolesaja aasta kestel) oli keskmiselt 45 prots. igas aastakümnes, kuid viimasel kahel aastakümnel peale 1910. aastat oli see ainult 20 prots. 2

Majanduslikud kriisid on kapitalismi süsteemi parandamatud haigused. Nad on ikka selgemalt ja ikka kindlamalt kapitalismile tema lõppu meelde tuletanud; igas kriisis on kapitalismi vastuolud ja mädapaised ikka avalikumalt esile tunginud.

Kapitalistlik statistika ei luba, kahjuks, kindlat pilti luua töötatöliste liikumise kohta kriisides. Vastav statistika on väga puudulik. Kuid nimetatud uurimistöö toob kapitalismi tsükliliku arenemise kohta ka

1 Seda kapitalismi varingut kuulutas Lenin ette juba isegi 1905. aastal. Oma töös „S-d. kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis“ kirjutas ta ju sellest, et „meie oleme nüüd, kahtlemata, uude ajajärku astunud; on alanud poliitiliste pörutuste ja revolutsioonide ajastu“ (Lenin, vene keeles, VIII köide, lhk. 42).

2 Kui aga 1932. a. maailma tööstuslikku seisukorda võrrelda 1913. a. tasemega, siis näeme, et 1932. a. tööstuslik toodang isegi 6 prots. võrd madalamal oli 1913. a. tasemest.

muid rikkalikke andmeid, mis lubavad otsustada, kuidas arenes rahva käekäik ja Visukord ühes kapitalismi arenemisega. seõtame, näiteks, rahva juurdekasvu. Meie koostame siin, raamatu andmetel, tabeli

sündimiste arvu kohta tähtsamates riikides (arvud Prantsusmaa kohta on meil arvatud raamatu andmete põhjal Prantsusmaa elanikkude absoluutse arvu ja sündimiste absoluutse arvu alusel).

Sündimiste arv tähtsamates riikides
Sündimisi iga tuhande elaniku kohta.

A a s t a	Inglismaa	Saksamaa	Prantsusmaa	Jaapan.
1850	33,4	38,2	27	—
1860	34,4	37,9	27	—
1870	35,2	40,1	26	—
1880	34,2	39,1	25	24,3
1890	30,3	37,0	22	28,3
1900	28,9	36,8	21	31,7
1910	25,2	30,7	19	33,9
1920	26,0	26,7	21	36,2
1930	16,7	17,5	18	32,4
1933	14,7	14,7	16	31,6

Tabel näitab sedasama langust imperialismi ajajärgus, mida me eelpool selgitasime ka kriiside suhtes. Siit tuleb järeldada, et kapitalism, oma imperialistlikul astmel, niivõrd rusuvalt kogu elanikkonna peale mõjub, et ka sündimiste arv väga teravalt nimelt just imperialismi ajajärgus tagurpidi läheb. Am. Ühendriikide kohta puuduvad vastavad andmed. Kui aga Ühendriikide elanikkude arvu kasvamisest vaadelda, siis tuleb ka seal samane seisukord avalikuks. Ühendriikide elanikkude arvu juurdekasv oli, näiteks, 1860—1870. aastatel 35 inimest tuhande elaniku kohta 1880—1890. a. aga 25 ning järgmistel aas-

takümnetel: 20 21 15 ja 1920—1930. aa. 15 inim. (1933—34. a. oli Ühendriikides elanikkude juurdekasv umbes 5 inimest iga tuhande elaniku kohta).

Kapitalismi kriisid arendavad ja süvendavad kapitalismi sisemisi vastuolusid ikka teravamaks. Kapitalismi iga tsükl süvendab ja suurendab veel enam kapitalismi iga paistet. Pääsemiseks nendest paistetest, pääsemiseks kapitalismi kriisidest, pääsemiseks kapitalismi kõikidest vastuoludest ei ole mitte mingisugust muud teed, kui ainult selle süsteemi hävitamine proletariaadi diktatuuriga.

R. V.

TÄHTSAMATE SAADUSTE TOODANG TUHANDETES TONNIDES KUUS

Kapitalistlik ilm kokku				1937. a. kuud	N S V L			
Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta		Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta
6967	9638	94674	18509	jaanuar	1158	1469	10611	2208
6531	9277	94401	18384	veebruuar	1010	1287	9721	2002
—	—	—	—	märts	1218	1530	10343	—
—	—	—	—	aprill	1217	1492	9856	—
—	—	—	—	mai	1259	1521	9694	—

RAHVUSVAHELINE KAUBANDUS

on esialgsete andmete järgi märtsis-aprillis mitme protsendi võrd tõusnud. Aasta algul oli ta umbes 37—38 prots. 1929. a.

väärtusest, märtsis aga juba 40 prots. (väärtuse järgi). See tõus on eeskätt selatav, nähtavasti, hindade hoogsa tõusuga.

MAAILMA HÕBEDATOODANG

Rahvasteliidu maikuu statistikabülletääni järgi oli kogu kapitalistliku maailma hõ-

bedatoodang viimase aastakümne kestel meetertonides järgmine:

	Meksiko	Am. Ühendriigid	Kanada	Peruu	Kogu kapitalistlik ilm kokku
1927	3253	1855	707	572	7940
1928	3376	1800	682	679	8053
1929	3381	1893	720	667	8256
1930	3372	1484	822	482	7744
1931	2677	929	640	273	6082
1932	2156	707	571	211	5214
1933	2118	719	472	228	5275
1934	2306	1020	511	322	5934
1935	2351	1510	517	532	6795
1936	2400	1872	567	582	7400

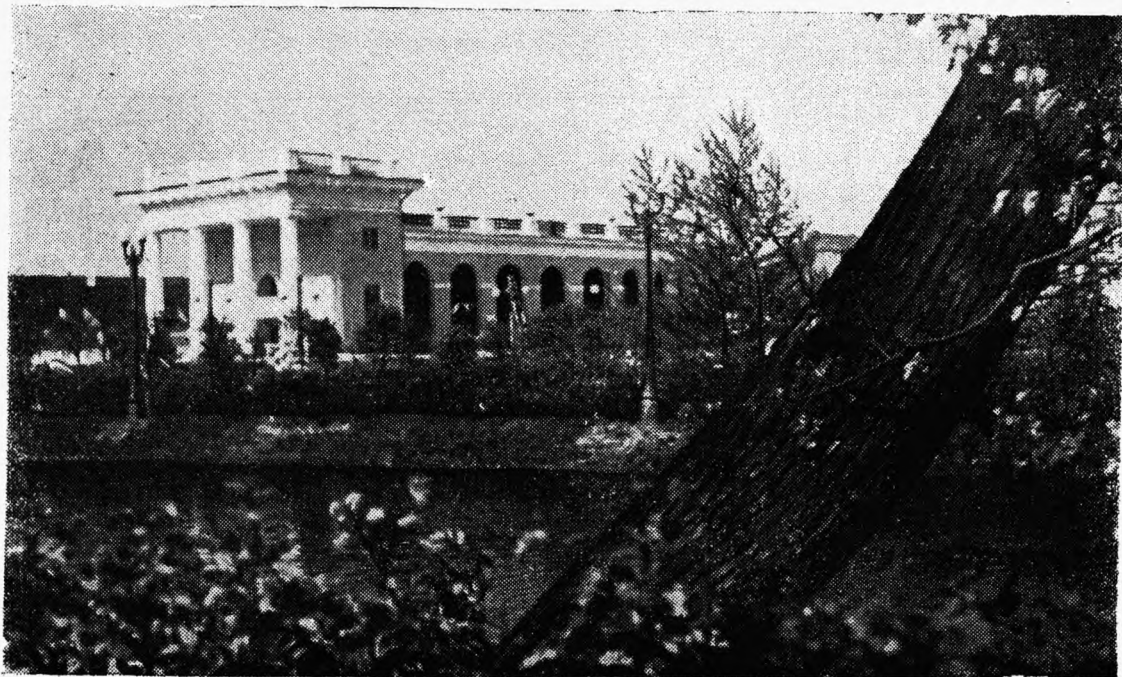
Toodud andmed näitavad, et hõbeda tootmine kapitalistlikus süsteemis niisamasuguse tsükliliku kriisi läbi elas nagu kogu kapitalismi majandus üldse. 1929. aastast peale hakkas hõbedatoodang langema ning ulatas 1932. aastal ainult 63 protsendini 1929. a. tasemest. Mõõdunud (1936) aastal oli kapitalistlik hõbedatoodang veel ikkagi 10 prots. madalamal 1929. a. tasemest.

Toodud tabelist on näha, et Ameerika

riikide käes oli majandusliku kriisi eel enam kui 80 prots. kogu kapitalismi hõbedatoodangust. 1933. aastal oli nende vastav osa 67 prots. ning 1936. aastal 73 prots.

Suurematest hõbedatootjatest tabelis näidatud maade järel on Jaapan, kelle hõbedatoodang 1929. a. oli 161 tonni, 1932. a. 164 tonni ja 1936. a. 298 tonni (4 prots. kapitalismi süsteemis).

R. Vakman.

Punase sõjaväe Keskmaja park Moskvas. (Sojusfoto)

NAERATUS

HUGO ANGERVAKS

Ta oli sünge inimene — söi kanamune kõige koorega.

L. Leonov — „Varas”.

ON vahel niisuguseid inimesi. Kust nad on tekkinud, seda ei tea keegi. Isegi ajaloo raamatutes ei ole neist midagi kirjutatud. Kui teil aega jätkub, võin ühe väikese, kuid õpetliku loo jutustada, mida ise olen näinud. Tõsi küll, asi juhtus juba kaunis ammu, nii kuud kaks tagasi, aga sellegipärast võin jutustada kui tahate.

Meie korteris elas üks inimene, ameti poolest trükkiladuja. Ta nimi oli Boriss Saavin. Kui inimene, oli mu naaber väga raske. Kellegiga ei armastanud ta kõnelda, nagu oleks ta kogu ilma peale vihane. Kui ta aga malet mängis ja partii kaotas, siis värisesid tal käed, ja huuled võbisesid nagu külmatõvelisel. Kõige suuremad tülid olid tal alati majavalitsusega, sest igakord leidis Boriss Saavin, et majavalitsus talle kopika või kaks oli rohkem arvelehele pannud. Siis oli ta vihane ja karjus:

— Mind, noh, kooritakse ja tüssatakse, mind tüssatakse ja kooritakse! Noh!

Ta vana ema, endine gümnaasiumi õpetaja naine, praegu aga poolpime vanatudi, tuli poega rahustama. Kuid poeg kisendas edasi:

— Mind kooritakse, mind tüssatakse... Noh!

Kui korteris elektriarvet üksteise vahel jaotasime, siis leidis jällegi Boriss, et mõned kopikad talle üleliiga on arvatud ja karjus:

— Mind on, noh, jälle kooritud, mind on jälle tüssatud... Noh!

Niisugune oli mu korterinaaber, üks väga raske ja sünge inimene. Ta puhastas hambaid igal õhtul peeneks hõõrutud söe-

pulbriga. Kui kord temalt pärsin, et miks ta hambapulbrit ei tarvita, seletas naaber mulle lakooniliselt: ei taha; lisades muidugi juurde oma alalise: noh. Kuid ta ei pesnud hambaid mitte nii, nagu harilikud kodanikud — enne silmnäo pesemist. Ta pesi pärast seda, kui näo oli puhtaks pesnud, ja sellepärast jäi tal alati must võru suu ümber. Nii magas ta kogu öö musta võruga, kuna õhtul veel mööda korterit käis või isegi väljas uulitsal jalutas.

Peeneks hõõrutud sütt hoidis ta ühes suures plekkkarbis, kuna vana ema pidi selle eest hoolitsema, et pulbrit puudus ei tuleks. Ta kaapis korteri ahjudest sütt ja jahvatas seda kohvimasinaga, ning hõõrus siis pudeliga.

Boriss oli veel ühes asjas raske inimene: ta ei naernud kunagi. Keegi polnud tema naeratust näinud. Ta oli nagu Ameerika kinonäitleja Buster Keaton, kes ka ei naernud ja, nagu teada, lõpuks hullumajasse sattus. Kuid see oli Ameerikas. Meil aga, mõtelge ise, on see väga võõrastav. Ümber ringi kuulduv igal sammul lõbusat naeru, sädeleb heledat rõõmu, aga mees käib kõigest sellest sünge näoga mööda... Ma tuletasin kõik oma tuttavad ja sugulased meelde, et leida mõnda sarnast inimest. Kuid — ma ei leidnud ühteainustki. Kõik oskasid naerda, ja kuidas veel! Mõned neist naersid südamest, rõkkava häälega, mõned hoidsid kõhtu kinni, mõned lasksid võbisevat naeru suunurkadest, mõni naeris isegi kihvtiselt, — kuid polnud ühtegi, kes naerda ei osanud. Boriss ei osanud naerda. Selles olin ma veendunud.

Mu teine naaber, mahavabriku tööline Jefim, katsus mulle selle põhjust seletada: — Võõras element, — rääkis ta; — isa oli endine valgekont või kes teda teab, vaat nüüd tuletab vanapõlve meelde...

Staliniris (Lõuna-Ossetias) on Ossetia muusikatundja sm Kokoiti Tatarhani juhatusel organiseeritud rahvusmuusika koor.

Pildil: Ossetia muusikakoor. Paremalt pool seisab Kokoiti Tatarhan. (Sojusfoto)

— Kuidas ta siis seda meelde võib tulelada, — vaidlesin mina vastu, — kui sel ajal põngerjas oli. Ja pealegi on meil palju endiseid, kes töötavad ja... rõõmu puhul siiski naeravad.

Kuid Jefim ei jäänud nõusse:

— Veres on tal juba kõik see, meie vastu on ta, vaat mis!

Kuid Boriss ei väljendanud midagi erakorralist, käis iga päev korralikult töö ja tegi alati lärmi, kui majavalitsusest korrimaksuleht kätte toodi.

Siis aga tuli ootamatult muutus. Borissi nägu oli ühel õhtul nagu selgemaks muutunud. Köögis hambaid pestes pigimusta vett suust välja valades, leidis ta äkki, et köögi aknad vähe mustad olevat, et neid kuluks nagu vähe pestagi. Kõik köögisolid jäid imestusest ammuli suuga Borissi peale vahtima, sest esimest korda nägid nad oma kaasomanikku selgema näoga. Varsti saadi ka selle põhjus teada — trükikojas oli Boriss abiandmise kassa esimeheks valitud. Isegi majavalitsusest toodud üürileht ei rikkunud tuju.

Mu naaber Jefim, kes Borissi leppimatu vaenlane oli, sõnas kihvtiselt:

— Noh, nüüd panid kitse kapsaaeda, küll ta neile seal teeb abiandmist.

Ja nagu selle tõenduseks kuuleme mõne päeva pärast, et Boriss suurema raha-

summa ära kaotanud. Kuidas see kaotamine sündis, seda ei teadnud keegi, kuid Boriss käis nüüd niisuguse musta näoga, nagu mitte kunagi ennem. Naaber Jefim aga sosistas mulle paljutähendavalt:

— Noh, näed nüüd isegi...

Ja natukese aja pärast lisas ohates juurde:

— Lõi riigi raha sisse, mis muud... Kes teda teab!

Nii läks paar päeva mööda. Pean teile ütlema, et mu Borissist naaber seda erakorraliselt raskelt elas. Läbi vaheseina oli kuulda, kuidas ta hilise ööni edasi-tagasi käis ja midagi kurjalt arutas. Isegi mu Jefimist naaber oli rahutuks muutunud.

— Võib olla, kaotas tõesti ära, kes seda teab, — sõnas ta mureliku häälega oma vuntsi näppides. — Vast läheme, rahustame; muidu, kes teab... sammub seal edasi-tagasi...

Kui meie arglikult oma naabri uksele koputasime ja vastust saamata sisse astusime, nägime rasket pilti: Boriss istus toolil ja hoidis pead käte vahel. Meie hüüdmise peale tõstis ta pea üles, kuid ei vastanud ainukest sõnagi. Mu Jefimist naaber tahtis parajasti pikemat troostikõnet hakata pidama, kui äkki uksekell valjult helises.

See hiline ja vali helin sünnitas ärevust.

Mitmed elanikud jooksid korraga ust avama, nende hulgas ka meie, kuna Boriss endiselt hajameelselt istuma jäi.

See oli väike tütarlaps, kes uksest sisse astus. Tema järele puges sisse natuke suurem, kuid vähe kohmetum poisike. Mõlematel punetasid pioneeride kaelasidemed ees. Tüdruk oli sõstrasilmne ja pisut tedretähniline.

— Siin elab Boriss Saavin? — küsis ta ja astus sammu ettepoole. Jaatava vastuse saanud hakkas ta kohe rüsinal tahupoole tungima, poisikene ihukaitsejana järel.

Meie Jefimiga olime imestusest juhmid, sest ei võinud kuidagi arvata, et pioneeridel mingit asja võiks olla Borissiga. Kuid siiski juhatasime külalised naabri juurde. Ise, muidugi mõista, kaasas. Boriss istus endiselt toas, kui plika poisiga sisse astusid. Vähe imestanult vaatas Boriss tüdrukut. endal must tahmavõru suu ümber. See tegi tüdruku vähe kohmetuks.

— Teie olete Boriss Saavin? — küsis ta, kahtlaselt mehe suud vahtides.

— Mina, — vastas Boriss — mis teil minust vaja on? — Häälest kostis juba ärritus.

— Siin on teie raha, mille kaotasite, melisada rubla... — seletas tüdruk ja pani rahapaki lauale.

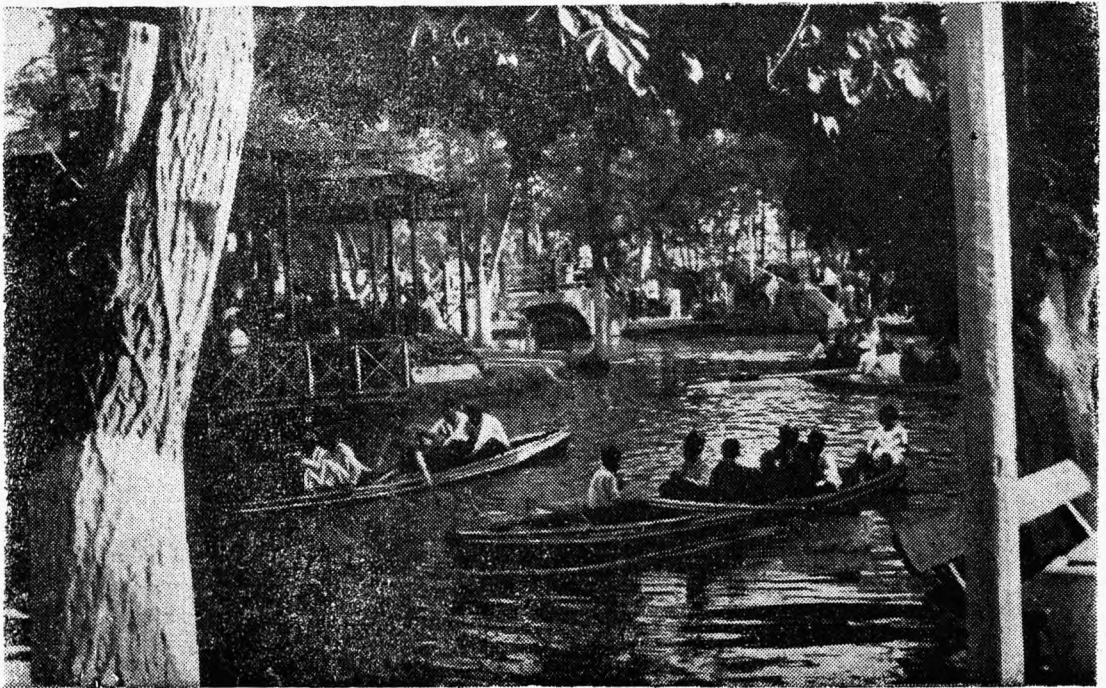
— Meie leidsime selle raha, — seletas nüüd poiss, — aga ümbrikul oli teie nimi

peal. Otsisime aadressilauast teie aadressi ja tõime teile. Head aega! Ja poiss ning tüdruk sirutasid korraga Borissile käe. Meie vaatasime seda kõike tummalt pealt ja olime nagu arusaamatuses, mis siin sünnib.

Kui vähe toibusime, nägime, et Boriss hoiab tüdruku ja poisi käsi peos ning... naerab tagasihoidlikult kuid rõõmsalt, südame põhjast. Esimest korda nägime, et Boriss siiski oskab naerda. Seejuures panime tähele, et tal olid suurepäralised valged hambad. Tähendab, söepulber oli oma imetegevat mõju avaldanud.

— Kallid sõbrad, noh... — ütles Boriss kuidagi kohmetanult; — ega mul rahast midagi, see nelisada rubla, noh, aga see raske tundmus... Vaadake, ma oleks võinud kaotust varjata, aga, moh, see oleks ju vale olnud. Rääkisin õigust, et nii, noh, kaotasin. Näen — mõni ei usu, et, moh, tunneme teid niisuguseid... Vaat, see oli raske, see oli nagu timavõru südame ümber. Aga nüüd on selge, noh, et nimelt kaotasin, aga mitte midagi muud, ja sellest on, noh, kohe kerge...

Ja jälle naeris Boriss ning pigistas kuidagi hellalt tüdruku ja poisi käsi. Esimest korda nägime niisugust naeratust Borissi näol. Ja teie ei või omale ette kujutada, kuidas see naeratus meile meeldis. Meie kõik naersime lõbusalt ja südame põhjast.

Navangani kultuuri- ja puhkusepark (Usbekistanis). (Sojusfoto)

JOONI GORKI ELUST JA TÖÖST

I. RÄÄKIDA Gorki loomingulikust tegevusest lahus Venemaa proletariaadi revolutsioonilikust liikumisest, tähendab rääkida sellest pealiskaudselt ja ühekülgsest. Gorki tee — see on inimühiskonna kõige paremate esindajate tee, ja juba üksnes sellepärast on ta lahutamatu seotud sotsialismi loova nõukogu rahvaga. Gorki oli selle rahva revolutsioonilikuma osaga orgaaniliselt seotud: ta tuli tsaar-Venemaa rõhutatud hulkadest, võitles käsi-käs nende hulkade eelväega — enamlastega ja seisis sotsialistliku kultuuri ehitajate eesrindel.

Igatväarki rahvaenlased, alates kodanluse avalikkudest esindajatest ja lõpetades trotskistliku salaagentuuriga — auebahlastega, — on alati püüdnud nii või teisiti Gorki ja tööliste klassi vahele ülepääsematu müüri ehitada.

„Akadeemilikkuse“ viigilehe taha häbelikult varjupugevad „kirjanduseloolased“ räägivad, et Gorki tuli proletariaadi poole, s. t., et ta ennem kuskil mujal „pool“ pidi olema.

Ei ole õige. Gorki ei tulnud mitte proletariaadi poole, vaid tõsis, kasvas ja võitles ühes selle proletariaadiga.

Trotskistid on laialt spekulierinud Gorki vigadel. On seletatud, et Gorki vead — need olnud taganemine proletariaadist, et Gorki proletariaadile võõras olevat.

Laim. Gorki ei ole proletariaadist ialgi taganenud; ta pole kunagi seljaga proletariaadi poole pöördunud.

Tõsi, Gorki ja Lenini vahel olid mõningad lahkuminekid, Gorkil olid eksitused; aga need olid ainult ajutised lahkuminekid mõnedes revolutsiooni taktika küsimustes (intelligentsi ja talurahva osa mõistmises, revolutsiooni argipäevade karmuse hindamises). Nendest vigadest on Gorki ise kibedusetundega küllalt selgesti rääkinud.

Nii ei lähe see spekulatsioon rahvaenlastel korda. Siin, nagu igalpool, lendab nende must äri pankrotti.

Peenemalt läksid asja juurde Plehanovi kooli kirjanduse-teoreetikud, kes seletasid, et sestsaadik, kui Gorki otseseks revolutsiooni tegelaseks muutus, on Gorki, kui kunstnik, kadunud, et Gorki — kui publitsist — hävitas Gorki — kui kunstniku. (Muuseas: siin satuvad vähemlased kodanluse avalikkude hääletorudega ühe tooni peale).

Selle õige lameda muinasjutu „puhtakunsti“ teoreetilistest varaaiteadest on elu tõelikkus ammu uperkuuti lõõnud. Gorki kui publitsist ja Gorki kui kirjanik ei ole mitte mingil määral üksteisega vastuolus. Publitsistlike artikkelite suur kogu on vaid orgaaniline osa ta rikkalikust elutööst.

Nii on nende laimudega lugu.

Lenin ei vaikinud kunagi Gorki vigadest, kuid mitte kunagi ei muutunud see kirjaniku piitsutamiseks; mitte kunagi ei unustanud ta, kui seda tarvis oli, õiget teed näidata.

Gorki elu, võitlus, publitsistlik ja kirjandusteoreetiline töö aitavad meile paljudes asjades ta kirjandusliku loomingu õigeks mõistmiseks ja arusaamiseks kaasa.

2. Ajalugu, kui tal geeniusi vaja on, loob neid.

Möödunud sajandi viimane aastakümme oli aeg, mil maailma kapital oma viimasse — imperialistlikku arenemisjärku astus. Venemaal oli see intensiivseks kapitali laiutamise ajajärguks. Kuid ühes sellega oli ka otsustav hoop antud narod-

Maksim Gorki 1890. a.

(Sojusfoto)

nikluse ideoloogiale. Venemaa proletariaat astus oma klassilise ilmavaate kujundamise ja klassilise organiseerimise teele.

1893. a. sõidab Vladimir Iljitsh Lenin Peterburgi ja algab elukutselise revolutsioonäärina proletariaadi organiseerimise tööd. („Töölisklassi vabastamise eest võitlemise ühingu“ organiseerimine). Aasta hiljem ilmub Lenini esimene tähtsam kirjatöö „Mis need „rahva sõbrad“ on ja kuidas nad sotsiaaldemokraatide vastu võitlevad“.

1897. a. algab parteitööd Taga-Kaukaasias sm Stalin.

Ja parajasti sellesamas ajajärku langeb ka Gorki kirjandusliku tegevuse algus.

1892. a. avaldab ta oma esimese jutustuse „Makar Tshudra“, ning 1898. a. ilmub trükist esimene kaheköiteline jutustuste kogu.

Juba 1901. a. räägib Lenin „Iskra“ artiklis „Demonstratsiooni algus“ (Lenin, IV köide, lhk. 345) Gorkist, kui Euroopa kuulsusega kirjanikust, kelle sõjariist on ta vaba sõna.

Lenin ja Gorki teevad ühte ja sedasama tööd — igaüks oma moodi tulevase revolutsiooni lahinguid ette valmistades; nad peavad lõppsihis ühte ja sedasama võitlust tõlbi, kuid jõhkra isevalitsusliku korra vastu.

Lenini ja Gorki nimed hakkavad ikka valjumini kõlama.

3. Gorki elulugu ei ole mitte tavaline kirjaniku biograafia. Siin on võitlejat niisama palju kui kirjanikku.

Toome ainult mõned kronoloogilised andmed sellest rikkast elust.

Juba 1889. a., siis, kui Gorki veel kirjanik ei ole, arreteerib tsaari sandarmivalitsus tema kui „kahtlase isiku“ „valve all olevate inimestega“ läbikäimise eest.

1898. a. — teine arest, jällegi sidemete pärast revolutsiooni tegelastega.

1901. a. organiseerivad Nishni-Novgorodi üliõpilased ja töölised hulgalise demonstratsiooni Gorki Nishnist ärasõitmise puhul. Gorkist räägitakse miitingul kui suurest vabast kirjanikust. Tsaarivalitsus näeb Gorkis oma tõsist vastast. Teel Moskvasse arreteeritakse ta — kolmat korda, ja saadetakse pisikesse Arsamassi linna — asumisele.

1905. a. läheb Gorki ühiskondlike tegelaste delegatsiooni liikmena ministrite jutule, et valmistatavat tööliste verevalamist ära hoida. Tsaarivalitsus neid hoiatusi ei kuulanud. 9. jaanuar jäi ajalukku kõige mustema timukatöö plekina. Kohe peale

toimepandud veresauna, 10. jaanuari õhtul, kirjutab Gorki üleskute ühiskonnale, milles annab oma hinnangu päevasündmustele ja kutsub „kõiki Venemaa kodanikke otsekohele, püsivale ja üksmeelsele võitlusele isevalitsuse vastu“. Päev hiljem arreteeritakse üleskute autor jällegi (neljat korda), seekord Riias, tuuakse Peterburgi Peetri-Pauli kindlusesse. Sellele vastuseks üle kogu maailma veerev ühiskondlik protestilaine sunnib tsaarivalitsust Gorkit kuuajalise vangishoidmise järele vabastama.

Peaasi pole muidugi mitte arestides, vaid kirjanikus, ta tegevuses.

1901. a. ilmub „Laul tormikotkast“, laul, mis ta loojale revolutsiooni tormikotka nime andis.

1902. a. peale algab otsene side Lenini ja Gorki vahel. Gorki astub „Iskra“ kaastööliseks.

1906. a. saadab Venemaa s-d. partei Gorki Ameerikasse, et seal parteiorganisatsioonile raha koguda. Ameerikas kirjutab Gorki romaani „Ema“.

1907. a. võtab ta osa Londonis peetavast V-st Venemaa s-d. tööliste partei kongressist. Siit peale algab isiklik tutvus Leniniga.

1911. a. on ta enamlaste ajalehe „Svesda“ lähem kaastööline.

1913. a. toimetab enamliku ajakirja „Prosvestshenije“ kirjanduslikku osakonda.

1915. a. annab välja internatsionaalilikku sõjavastast ajakirja „Letopisj“.

1918. a. 19. dets. juhatab esimest internatsionaalset miitingut Nõuk. Liidus ja avaldab rea artikleid ajakirjas „Kommunistlik Internatsionaal“.

Ja siit edasi — kogu nõukogude ajajärgu — on Gorki kõige pinevamalt tööl nõukogude kirjanduse loomise ja kindlustamise alal.

4. Nagu Gorki elulugu ei saa lahutada Venemaa töörahva ning haritlaskonna parema osa revolutsioonilikust liikumisest, nii ei saa ka Gorki loomingut vaadata väljaspool seda hinnangut, mis andis talle Lenini.

Nii nagu Engels omal ajal juhatas kirjandusloolastele kätte võtme Honore Balzac'i ja Henrik Ibseni loomingu õigeks mõistmiseks, nii märkis Lenin ära Leo Tolstoi ja Maksim Gorki tundmaõppimise teed.

„Ei ole kahtlust, et Gorki on määratu kunstianne, kes palju kasu on toonud ja toob üleilmsele proletarisele liikumisele“ (Lenin, XX k., lhk. 41).

Nõukogude Liidu tähtsad inimesed (paremal pool äärmine — Nikita Isotov) A. M. Gorki juures 1934. aastal. (Sojusfoto)

Sedasama mõtet kordab Lenin veel enam kui üks kord. „Gorki on kahtlemata *proletaarse* kunsti kõige suurem esindaja, kes selle kunsti heaks palju on teinud ja veel rohkem teha võib“ (Lenin, XIV k., lhk. 298).

Ja seda ütleb Lenin otse peale seda, kui ta on rääkinud Gorki eksimistest (Gorki osavõtt bogdanovlaste poolt Kapri saarel organiseeritud „Töölise koolist“ — 1909. a.): Kuid mitte kunagi ei anna Lenin Gorkit oma vaenlastele. „Seltsimees Gorki on ennast oma suurte kunstiteostega liiga kõvasti sidunud Venemaa ja kogu maailma töölisteliikumisega“, — kirjutab ta vastuseks kodanlastele ajalehtedele, kes laimujuttudega püüdsid lõhet luua enamlaste ja Gorki vahele. (Lenin, XIV k., lhk. 211).

Kuivõrd järjekindlalt Lenin Gorki loominguilikkude tööd jälgis, näitab kas või see hinnang, mis ta andis „Emale“ peale selle ilmumist. Toome Gorki enese mälestusi selle kohta. Gorki räägib raamatus „Lenin“ (vt. eestikeelne tõlge, „Külvaja“, 1931. a.), et juba esimesel kokkusaamisel Londoni kongressil (1907. a. maikuul) teinud Lenini romaanist juttu. „Ma ütlesin, jutustab Gorki, — et kirjutasin väga kii-

resti; ja enne veel kui ma seletada jõudsin, miks nii ruttasin, noogutas Lenin juba jaatavalt peaga ja seletas ise selle ruttamise põhjuse: Olnud ju väga hea, et ma rutanud, raamat olevat tarvilik. Paljud töölised võtsid revolutsioonilikest liikumisest osa mitte teadlikult, vaid stüühilikult, ja „Ema“ lugemine annab neile nüüd suurt kasu.

„Väga ajakohane raamat“. See oli ainuke, kuid minu jaoks ka väga väärtuslik kompliment tema poolt“.

Kui 1909. a. võitlus enamlaste ja bogdanovlaste vahel (Kapri „kooli“ ümber) õige teravaks muutub ja Gorki raskesse meeleolusse langeb, kirjutab Lenin talle: „Oma kunstniku andega olete Teie Venemaa — ja mitte üksnes Venemaa — töölise liikumisele nii määratusuurt kasu toonud, Teie toote veel niipalju kasu, et Teil mingil tingimisel lubatav ei ole ennast välismaa võitluse-episoodidega esilekutsumatud raskete meeleolude võimusesse anda“ (Lenin. — XIV k., lhk. 189).

Ja ikka uuesti pöördub suur juht suure kirjaniku poole, pöördub kui partei juht partei lähema kaastöölise poole.

Lenini kirjad Gorkile on täis sügavaid mõtteid. Lenin muretseb Gorki tervise

eest, räägib ta loominguulikust tööst, annab talle partei poolt ülesandeid.

Toome siin ühe niisuguse kirja:

„Kas Teie ei kirjutaks mai lendlehe? Või lendlehekese sellessamas mai vaimus? Lühikese, „tujutõstva“, ah? Puistake vana-aega — tuletage meelde 1905. aastat — ja visake paar sõna paberile, kui tuleb tuju kirjutada. Venemaal on kaks-kolm pörandaalust trükikoda, ja Kk trükib lehe arvutatavasti mitmeskümmes tuhandes ümber. Hea oleks kui saaks *revolutsioonilik* proklamatsioon „Svesda“ muinasjuttude tüüpi¹. Olen väga ja väga rõõmus, et Teie „Svesda't“ aitate. Temaga on põrgulikult raske — nii sisemised, kui välised ja rahalised raskused on määratumad — aga siiski siamaani veel sikutame“ (Lenin, XXIX k., lhk. 19).

Siit näeme, kuivõrd ligidalt on seotud Gorki Venemaa töölisteliikumisega ja selle suure juhiga.

5. Kui iseloomustada *ühe sõnaga* Gorki kirjandusliku loomingu põhijoont, siis oleks see sõna — *parteilikkus*. Jah, Gorki on parteilik kirjanik. Selles on ta suurus ja jõud, ta surematuse aluspõhi. Vastates oma ja nõukogude vaenlastele kirjutab Gorki: „Tõelikku revolutsioonilikkust tundsin ma nimelt enamlastes, Lenini artiklites, nendega kaasaminevate haritlaste kõnedes ja töödes“. („Mehaanilistele kodanikkudele“, kogus „Publitsistlikud artiklid“).

Gorki ei eemaldu revolutsiooni argipäeva tööddest. Peale Oktoobrit on ta üks aktiivsemaid sotsialistliku kultuuri loojaid.

Ta paljastab rahvusvahelise imperialismi sõjasepitsusi, organiseerib fashismivastast liikumist. Ta seab teravalt Lääne-Euroopa haritlaste ette küsimuse: „Kelle poolt teie olete, kultuurimeistrid?“

Gorki publitsistlikud artiklid on alati sihitud kas vaenlase paljastamisele, või uue, sotsialistliku ühiskonna vaimliste väärtuste kasvatamisele.

Ta leiab aega rääkida OGPU töökoormunadest, pioneeridest ja punaväelastest; ta kirjutab tuhandeid kirju tööliste ja kooliõpilastele, ajalehe kirjasaatjatele ja suurtele kirjanikkudele. Ta algatab rea uusi omapäraseid teoseid, mille hulgas on: kodusõja ajalugu, vabrikute ja tehaste ajalugu jt. Ta parandab algajate kirjanik-

kude käsikirju ja juhib Nõukogu kirjanikkude liidu tegevust.

Ta tegevusepiir on ümbamatult lai.

Ta on väsimatu.

6. Sotsialistliku realismi alusepanija ja sütitav revolutsiooni romantik — Gorki ei ole sotsialismi ajastu kirjandusele mitte üksnes elavaks eeskujuks, vaid ka selle teoreetiliseks õpetajaks.

Meie oleme millegipärast liiga vähe hinnanud nimelt seda teist Gorki tegevuse poolt — ta kirjandusteoreetilisi töid.

Isegi meie ülikoolide ja instituutide kirjandusteooria ja poeetika kursused on senini veel suurel määral mõjustatud Schklovski jt. vormalistlikkudest põhilausetest, kuna küsimuse „filosoofilises“ osas, paremal juhtumil, piirdatakse Plehanovi, Bogdanovi, Pereversevi jt. kahjulikkude kontseptsioonide paljastusega.

Sotsialistliku kirjanduse teoreetilised alused peavad saama ehitatud eeskätt Gorki päranduse najale.

Rääkimata niisugusest põhjanevast tööst, kui seda on „Nõukogude kirjandus“ (kõne esimesel ülevenemaalisel nõukogu kirjanikkude kongressil, 1934. a.), on igas väiksemaski Gorki kirjanduslikus artiklis, igas kirjanikule adresseeritud kirjas, kõige väärtuslikumaid nõuandeid kirjandusliku töö kohta, on antud printsiipiaalsed seaded kirjandusteoreetilistes küsimustes.

Sügava ironiaga juhib ta mõnede kirjandust „tegevate“ inimeste tähelepanu elementaarse „kirjaoskuse kasulikkusele“, korraliku töö vajadusele; ta räägib proosast, dramaturgiast, luulest, muinasjuttudest, lastekirjandusest, kirjanduslikkudest teemidest; ta räägib palju ja üksikasjalikult kirjaniku töö tehnikast, kirjaniku keelekultuurist, ta annab väärtuslikke mõtteid sotsialismi ajajärgu kirjanduse stiilist, avastab vormalismi ühiskondliku põhiolu.

Nagu igalpool, nii ka siin on ta iga-külgne, kõikenägev ja kõikeümbav.

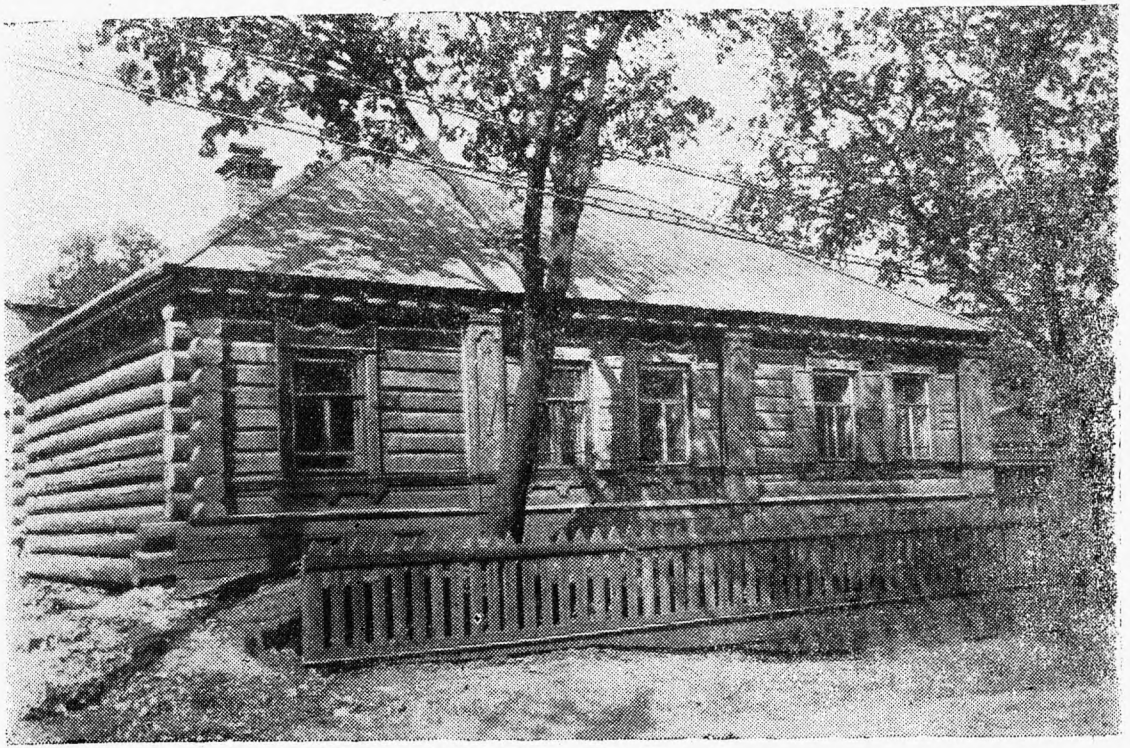
Gorki päranduse tundmaõppimise ja omandamise suur töö seisab veel ees.

Meie armastame sagedasti kurta, et meil ei ole tõsist, teaduslikku kirjanduse kriitikat. (Ma räägin meie eesti nõuk. kirjandusest.) Aga kas suurem hulk Gorki kirjanduslikke märkusi ei käi ka otse meie pihta?

Näide. Sm A. Terijõe jutustuste keel on üldiselt halb, lame, labane. Sõnadel ei ole täit kaalu, sõnade valik — hooletu, juhuslik, n. ö. „isevoolulik“. Kas ei tuleks sm Terijõe le meelde tuletada seda, mis ütles Gorki Serafimovitshile, Panferovile jt.? (vt. artiklid: „Pravdast“ — 1933; „avalik

¹ 1911. a. avaldas Gorki enamlaste ajakirjas „Svesdas“ rea jutukesi ühise pealkirja all: „Muinasjutud“. Mõned neist on tõlgitud ka eesti keelde. Vt. „Komm. teel“, nr. 3, 1936.

Maja endises Uspenskis, nüüdses Gorki linnas. Selles majas, oma vanaisa V. V. Kaschirini perekonnas, elas 5-aastane Aljoscha Peschkov pärast Astrahanist tagasitulekut. (Maja on osaliselt restaureeritud.) (Sojusfoto)

kiri A. S. Serafimovitshile“ — 1934; „keelest“ — 1934. jt — kogus „Kirjandusest“).

Muidugi tuleks! Võib olla loeb sm Terijõe need artiklid veel korraks läbi...

Meie oleme viimasel ajal, seoses kontr-revolutsiooniliku trotskismi paljastusega kirjanduses, palju rääkinud enamluse valutamisest.

Ma arvan, et selle ülesande üheks tähtsamaks liitosaks, eriti kirjanikkudel, peab peale marksismi-leninismi põhjaliku tundmaõppimise olema Gorki kirjanduseteoreetiliste tööde sügav läbitöötamine.

7. Väsimatu võitlejana kommunismi võidu pärast, töötavate hulkade ja rõhutute kindla sõbrana, on Gorki elavaks eeskujuks välismaade haritlaskonna parematele esindajatele.

Geniaalne kunstnik — jääb ta tulevas-tele põlvedele paremate ja ausamate inim-tunnete kasvatajaks, järjekindla võitlejana inimsoo õnneliku elu eest.

„Peale Lenini on Gorki surm kõige raskemaks kaotuseks meie maale ja kogu inimsoole“ (Molotov).

Kuid suurte inimeste surematus on selles, et enne kui nad kustuvad ise, süütavad nad tuhanded südamed oma tulega põlema.

Süütejõu tugevus oleneb otsekohe süütava südame võimsusest.

„Eesmärk on mul olnud alati üks ja on selleks jäänud: inimestes elutahte tõstmine, minevikult päritud tõelikkuse vastu aktiivse viha tõstmine“ („Mehaanilistele kodanikkudele“).

Nõukogude rahval jätkub seda kustumatut viha mineviku ja ta jäänuste vastu.

Nõukogude rahval jätkub võimsat, raugematut elutahet, tervet optimismi, eluküllast loomistungi oma õnneliku elu ehitamiseks.

Nende tunnete sütitajaks oli ja jääb meie suurte poliitiliste juhtide *Lenini ja Stalini* kõrval meie suur kirjanik — *Gorki*.

L. Saarts.

TROTSKISTIDE KAHJURITÖÖST MEIE KIRJANDUSLIKUS KRIITIKAS

ÜHEKS omapäraseks ja põhimiseks taktiliseks võtteks, millega EPKA* kildkondlikud „liiderid“, trotskist Meisel (Kõvamees) ja ta käsik Jürisson, partei keskkomitee 23. apr. otsust ignoreerisid, mille abil võimaldati edaspidise lõhkumistöö tegemist kirjanduses, oli seletus, et ega EPKA ei ole see, mis RAPP oli, ja et järelikult RAPP'i vead ja RAPP'i kahjulik tegevus ei tähendanud sugugi EPKA vigu ja kahjulikku tegevust. Muidugi, möödaminnes „tunnistati“, et ka meil oli grupilikus, et „meil leidsid aset mõned RAPP'i vead“, aga siinsamas kõrval näidati oma spekulatiivselt ülespubutud „teenusi“, siinsamas öeldi otse, et konkreetselt oli EPKA igatepidi terve organisatsioon, s. t., et ta ei takistanud eesti nõukogu kirjanduse arenemist, ei ajanud parteivastast kirjandusepoliitikat.

Nüüd, kui meil trotskismi agentide tegevusest kirjanduse alal mõndagi selgunud on, peame kategooriliselt ütleva, et EPKA üks aktiivsem RAPP'i (eriti LAPP'i) osa ja selle kahjulikkude teooriate eest võitleja oli. Veel enam — nagu RAPP'i eesotsas trotskist Auerbach tegutses, nii „juhtis“ EPKA'd trotskist Meisel. Loomulik, et siin ainult täielikust ühtsusest juttu võib olla. Ja kui rääkida erinevusest, mingist lahkuminekust, siis just selles plaanis, et hiljem ühtsust taktilise võttena eitati. Nii Meisel kui Jürisson (nende järele ka mõned teised) kinnitasid, et „EPKA ei ole mitte RAPP“, et vigu tegi RAPP, aga mitte „meie“, mitte EPKA. Ja osalt selle tõelolu vassimisele ehitatud „teooria“ varjul läkski kirjanduslikkudel kahjustajatel, Meiselil ja Jürissonil, korda oma lõhkumise poliitikat veel mõnda aega jätkata.

See trotskistide kahjustav tegevus läks peamiselt kolme liini mööda.

1. *Organisatsioonilises liinis.* See oli kõige pealt, EPKA ajal ja ka peale selle likvideerimist edasi kestev grupilikkus; kirjandusliku organisatsiooni juhtimine massilise organisatsiooni roobastele, mida tehti „lööklaste kirjandusse kutsumise“

* EPKA — Eesti proletaarsete kirjanikkude assotsiatsioon (1926—1932) RAPP — Venemaa prol. kirj. assotsiatsioon; LAPP — Leningradi prol. kirj. ass. — See kirjanikkude organisatsioon likvideeriti ÜK(e)P Keskkomitee otsusega 1932 a., mille järel loodi uus — Nõukogu Kirjanikkude Liit. — *Toim.*

hüüdsõna all; äärmine kriitika sallimatus ja „oma poiste“ reklameerimine, teisiti-mõtlevate materdamine jne.

2. *Kirjanduse teooria liinis.* Rida RAPP'i ja loomulikult ka EPKA seadeid ja hüüdsõnu olid otse sellele juhitud, et diskrediteerida (maha teha) partei kirjandusepoliitikat, et kasvatada sotsialismile vaenulikkude hüüdsõnade vaimus oma kaadreid ja lõpuks, et õigustada Meiseli nõukogudevastase loomingu praktikat.

Nii tähendas „dialektilise materialismi meetodiga“ spekulatsioon kõige esiteks marksistliku filosoofia labastamist, profaneerimist, ühelt poolt, ja kirjanduse eriomaduste eitamist, teiselt poolt. Kirjanduse loomingu painutati apriiorselt võetud*, dogmaatiliste seadete alla.

Selle lipu all, et kirjeldatavaid asju vaja on „nende mitmekesisuses ja keerulikkuses“ (Meisel) näidata, n. n. „objektiivse“ kirjelduse lipu all, kirjutab Meisel oma trotskistliku romaani „Võrgus“ ja kontr-revolutsiooniliku laimujutu „Puusärk“.

Inimese vastuolulikkus (n. n. „elava inimese näituse“ hüüdsõna) pidi tähendama, et iga inimene on vastuolulik, s. t., et igas inimeses, igaühes meist istub varjul kaabakas, ja seda tuleb muidugi varjata. Selle samaga propageeriti kahepaiksuse poliitikat, õigustati seda kaabaklust.

3. *Meie kirjandusliku päranduse eitamise liinis.* Siin oli ülesanne kõige selgem: eitada, maha kustutada meie nõukogude kirjanduse aktiivist revolutsiooniliku kirjanduse loojad ja nende töö. See oli sihitud otse Eessaare Aadu, H. Pöögelmanni, J. Lilienbachi loomingu eitamisele.

See pidi tähendama, et meie nõukogude eesti kirjanduse ajaarvamist tuleb alustada EPKA-st.

Tegelikult on siin tegemist trotskismi seade praktiliku teostamisega — luua lõhe proletaarse kultuuri ja sotsialistliku kultuuri vahele.

Kogu see poliitika kokkuvõetuna oli sihitud eesti nõukogude kirjanduse kehvendamisele, lõhkumisele, sisemisele mürgitamisele.

Võimalikult kiiremini vabaneda sellest mürgist, paljastada lõpuni klassivaenlase

* Apriiorselt — väljaspool tõeliku elu kogemust, mõtteliselt ettevalmistatud. — *Toim.*

Dnepropetrovskis avati pärast ümberkorraldamist oblasti kunstimuuseum. Muuseumi on täiendatud uute esemetega — Kepini, Makovski, Schischkini ja teiste maalikunstnike tööde ning kujudega. Pildil: Vaatajad muuseumi Lääne-Euroopa kunsti osakonnas.

(Sojusfoto)

kahjutegemise võtteid ja „teooriaid” — see peab olema meie esimeseks ülesandeks.

*

Juba 1927—28. a. a. peale on EPKA's RAPP'i kirjandusekontseptsioonid ja „hegemonii” maksvusel. Kõige esiteks võetakse omaks RAPP'i kirjanduspoliitilised, teoreetilised ja organisatsioonilised juhtimõtted. Asutakse Auerbachi ja Libedinski tehtud kirjandusliku platvormi „sügavale” tundmaõppimisele.

„Siinemaani oleme elanud kobamisi, — kirjutab EPKA eesotsas seisev Meisel (Kõvamees), korranud *mehaaniliselt* põhimõtteid proletkirjanduse ülesannetest. Aeg on asuda nende *läbitöötamisele*, neid *omada ja edasi arendada*”. (Minu sõrendused — L. S.)

Siin räägitakse otsekohe õppimisest rahvusvaheliselt trotskistilt Auerbachilt ja selle kambalt. Ja nii asubki Meisel nende parteivastaste teoreetiliste seadete *teadlikule kasutamisele ja edasiarendamisele* ja teeb seda kogu EPKA kestvusel ja veel hiljemgi.

Hakatakse RAPP'ist üle kandma suure-sõnalisid loosungeid, nagu „dialektilise meetodi” tarvitamine kirjanduses, „psühholoogilise realismi” nõukogude kirjanduse põhistiiliksi kuulutamise jt.

Niisugune dialektilise materialismi otse ümberkandmine kirjanduslikku loomis-meetodisse, selle labastamine, vulgariseerimine ning alaline propageerimine, sai lähetekohaks *naturalismi praktikale* kirjanduses, *vulgaarsele sotsiologiseerimisele* kriitikas ja n. n. „*väikeshaanride*“ allahindamisele, nende tahaplaanile tõukamisele, mis kõik kokkuvõetuna muidugi nõukogude kirjanduse lõhkumisele oli sihitud.

Kirjanikult nõutakse n. n. aktuaalsete teemide käsitamist, antakse isegi sellekohane teemide retsept ehk nimekiri.

Ka see labastatult seletatud kirjanduse „aktualiseerimine” jättis oma jäljed loominguks praktikasse. Nimelt siit võtavad oma alguse ja saavad tellimise igasugused labastatud, ideetud luuletused nagu, näit., minu „Ülivarajane külv” jmt.

Umbes sel ajal (1930) tulevad päevakorrale uued hüüdsõnad: „lööklane kirjandusse!“ ja „kirjandusliku Magnitogorski eest!“

Esimese järgi pidi RAPP (ja EPKA sellega koos) massiliseks organisatsiooniks saama, s. t. trotskistide seade järgi pidi ta kujunema paralleelselt parteiga tegutsevaks ja „juhtivaks“ organisatsiooniks, s. o. tegelikult parteivastaseks massiliseks trotskistlikuks organisatsiooniks.

Teine hüüdsõna — kirjandusliku Magnitogorski eest! — leidis EPKA teoreetilise „juhi“ ja „suurema“ praktiku P. Meiseli koduses redaktsioonis palju lihtsama ning enamütleva väljenduse: „Poisid, tehke ridu!“

„Poisid“ õnneks sellele „ridade tegemisele“ küll ei läinud, seda aktiivsem aga oli Meisel ise oma hüüdsõna teostamisel.

Ei ole kellegile saladus, et Meisel oma tööd äärmiselt lohakalt ja paljusõnaliselt tegi.

Romaan ja ainult romaan tunnistati valitsevaks shaanriks. N. n. „väikeshaanritest“ räägiti kõrgi üleolemisega.

Luule — see oli lihtsalt „magustoit“, dessert, mille omadest väärtustest vaevalt rääkida maksis.

1931—32. a. a. mööduvad peaaegu ainult nõukoguvastase kirjandusliku voolu rahvusdemokratismi ja trotskismi vastase võitluse tähe all.

Ilma et selle võitluse üldist tähtsust alla hindaksime, tahaksin siinkohal märkida, kuidas seda rahvusdemokratismi vastu peetavat laiaulatuslikku võitlust EPKA „juhtide“ poolt välja paista lasti.

Meiseli „kojakriitik“ Jürisson laseb sel puhul kõige ülistavamalt Meiseli reklaami tulla. Meisel on „juht“, Meisel on selle võitluse „eesotsas“, Meisel „algas“ võitlust jne, jne. Nii lasti paista.

Kuidas oli lugu tegelikult?

Tegelikult oli nii, et Meisel seda võitlust ainult omale hüppelauaks kasutas, sellel spekulatsioonil; tegelikult oli olemas Meiseli „blokeerumine“ Rannaleetidega võitluseks vanemate proletaarsete kirjanikkude (Lilienbachi jt.) vastu.

Näitame seda faktidel.

Võitlust kontrrevolutsiooniliku, kulakliku ideoloogia vastu meie kirjanduses algas ammu enne Meiselit ja EPKA'd sm H. Pöögelmann. Nimelt sm Pöögelmann oli see, kes esimesena A. Rannaleedi ja O. Kullerkupu „tööd“ kriitika tule alla võttis. Pöögelmanni koguteose järgi („Kirjanduslikult rindelt“) võime märkida järgmised artiklid: 1) „Ääremärkuste asemel“ — „Oras“ nr.

5—6, 1923; 2) „Edasis“ avaldatud artikkel — 1923, nr. 73; 3) „Luuletajast ja arvustajast“ — „Leegid“ nr. 2, 1929; 4) „Ühest „ülemineku ajajärgust“ eesti kirjanduse arengus Nõukogude Liidus“ — „Leegid“ nr. 3, 1932; 5) Arvustus „Edasis“ A. Rannaleedi draama „Kaspar Griisi“ kohta 1928. a.

Kõike seda muidugi arvesse ei võetud. Nagu üldse eitati (puht trotskistlikkudele seisukohtadelt) vanemat eesti proletaarset kirjandust (Essaare Aadu, Pöögelmann, Lilienbach), nii ka siin — tunnistati see töö lihtsalt olematuks.

Agas ka peale selle on teada, et võitlust rahvusdemokratismi vastu ei pidanud kaugeleki mitte ainult EPKA, vaid kõige esiteks meie parteiorganisatsioonid ja otsekohevalt rida parteilisi — töölisi. EPKA aga, eesotsas Meiselig, ei asunudki kohe Rannaleedi j. t. rahvusdemokraatide paljastamisele, kuigi nende nägu juba küllalt selge oli, vaid, vastupidi — loodi omataoline „blokk“ võitluseks „vanade“ (s. o. sm. Pöögelmanni) vastu.

Keegi J. M. kirjutab* „Leekides“ nr. 4—5, 1930. a. artiklis „Skemaatilisi jooni eesti proletaarset kirjandusest“: „Meie vanema põlve (Pöögelmann) toetus noortele väljendus peaaegu ainult sarkastilises piisutamises ajakirjade „postkastis“, ilma konkreetsete juhatusteta, kuidas üle saada olevatest suurtest puudustest.“

Ja nagu täienduseks sellele kirjutab „ortodoksaalne“ „juht“ Meisel aasta hiljem artiklis „5 aastat“ järgmist: „Niisugune terve EPKA materdamine mõjus muidugi halvavalt Assotsiatsiooni sisemise võitluse peale, sundis „kokku hoidma“ ja „ühiselt“ oma olemasolemise eest võitlema, mis viis tihti tehtud vigade kinnikattumisele ja eitamisele.“

Kas on veel selgemat näidet vaja trotskistlikust printsiipideta (rahvusdemokraatidega) blokeerumise taktikast?!

Peale seda tihkub seesamane Meisel rääkida:

„Aastate jooksul oli palju umbusaldust kasvanud hulkades EPKA vastu, ja väljaspool EPKA'd oli palju selleks tehtud, et seda umbusku veelgi suurendada.“

Niisugune on see Jürissoni ülistatud „juhi“ „ortodoksaalne“ nägu!

Oleks loomulik oodata olnud, et peale keskkomitee 23. aprilli otsust (1932) kogu

* Mõeldamises märgime, et see autor revolutsioonilikkude kirjanikkude hulka arvas — Gustav Suitsu, asudes seega otse Kullerkuppude kilda. — Toim.

Palkide parvetamine Kolpi jõel, Babajevi raioonis, Leningradi oblastis. Käesoleval aastal parvetatakse Kolpi jõge mööda üle 150 tuh. kantmeetri puumaterjali, tuntavalt rohkem kui möödunud aastal. Pildil: Siutshi sadam Kolpi jõe ääres.

(Sojusfoto)

EPKA ja eeskätt selle juhtivad tegelased oma senise tegevuse ümberkorraldamisele, oma seniste vaadete ümberhindamisele asuvad.

Kui aga midagi sellesarnast ette ei võetud, siis tähendas see ainult partei otsuse otsesest ignoreerimist, EPKA poliitika jätkamist.

Kõigest 3 kuud enne keskkomitee otsuse ilmumist räägiti „Leekide” jaanuari- (esimese) numbrilise juhtkirjas (vast. toim. P. Kõvamees) RAPP’i ja muidugi ka EPKA „suurtest võitudest” „*ni loominguilisel, teoreetilisel kui ka organisatsioonilisel väerinna*”, mis olla saavutatud partei poliitika õige (!) teostuse alusel.

Järgmises, s. o. „Leekide” veebruari- (teises) numbris antakse uus, mitte vähem tähelepanuvääriv juhtkiri „Leeninliku kirjanduseteaduse ja kriitika eest”, kus, muuseas, Auerbachi kõige uuemat „vaimusünitust” jalamaid lipule tõstetakse:

„Meie proletaarse kirjanduse ees seisab

ülesanne: seada oma ette viieaastaplaan inimese mõtteilma ümbertegemise alal.”

Noh, hullemat kirjanduse küsimuste vulgariseerimist ja partei loosungite labastamist ei oska enam ükski kirjanduslik kaabakas välja mõelda. Paras paar RAPP’i teisele hüüdsõnale: „Klassikutele järele jõuda ja neist mööda ajada!”

Arusaadav, et partei keskkomitee 23. aprilli otsuse järelgi need *veendumused*, nimelt veendumused selles, et RAPP’i (ja ka EPKA) „poliitilised, loominguilised ja organisatsioonilised” seaded „üldiselt õiged on olnud ja seda ka praegu on”, — endiselt, kuigi nüüd varjatud kujul, elama jäid.

Seda näitab muuseas kogumikus „Rahvusdemokratismi vastu” Meiseli EPKA’d ülistava artikli „Viis aastat võitlust Eesti proletaarse kirjanduse eest” avaldamine. Kogumiku kaanelt näeme, et raamat trükkimiseks 1932. a. 5. mail alla kirjutatud oli. Ka nüüd veel ei lugenud selle kogumiku vastutav toimetaja, koostaja (koos K. Treiniga) ja artikli autor Meisel (Kõvamees)

tarvilikuks seda EPKA'd ülistavat artiklit kogust välja jätta.

Et EPKA aegsed veendumused alles elasid, seda näitab ka EPKA juhtiva grupi kogu pärastine tegevus. Ja nimelt „konkreetsed kriitika” sildi all hakkab nüüd Meiseli käsik ja „kojaarvustaja” N. Jürisson endiseid EPKA ja Meiseli seadeid propageerima, oma „õpetajat“ ülistama ja kõige selle kõrval kõike muud, mis kirjanduses tähakse, nulliks tunnistama.

Alaliselt räägitakse nüüd „sabassörkimisest” ja „mahajäämisest”.

Millest mahajäämine? Muidugi EPKA'st. Tähendab, EPKA „poliitika” oli õige. Siin on nende virisemiste tõelik põhjus ja siht.

Ja et seda „mahajäämist likvideerida”, asuvad Jürisson ja Meisel vanade EPKA ja RAPP'i aegsete kirjanduse teoreetiliste seadete uuesti jalule upitamisele.

Nii kirjutab Meisel muu hulgas:

„Kaldutakse kõrvale sotsialistliku realismi ühest põhinõudest, nimelt: anda reaalses, tõelikus elus asetleidvad protsessid ja sündmused kogu nende *mitmekesiduses* ja *keerulikkuses*, nende tõelikkudes sidemetes ja vahekordades. Mulle näib, — kirjutab ta edasi, — et see puudus meie kirjanduses on seotud, vähemalt osaliselt, teise, meie kirjandust iseloomustava nähtusega — shaanri probleemiga“.

Nagu näha — vana laul papist ja selle koerast. Endine kõikepäästev „mitmekesidus ja keerulikkus”, endine „shaanri probleem”. Ainult et nüüd on dialektilise meetodi asemele asetatud uus — sotsialistliku realismi meetod. Vanal vürtspoel uus siht.

Märgime möödaminnes, et selle „kogu tõeluse” näitamise lipu all kirjutaski Meisel oma loomingulises praktikas oma trotskistliku romaani „Võrgus” ja nõukogude tõelust laimava paskvilli — jutu „Puusärk”. Nende õigustamiseks, kõige pealt, oli kogu seda teoretiseerimist vaja!

Nimelt siit tulevad naturalismi teoreetilised alused. On teada, et naturalismi üheks põhiseadeks on elu nähtuste fotografeerimine, see tähendab kirjeldatavate nähtuste, asjade hulga, aga mitte nende *omaduse* teravalt allakriipsutamise. Realism, selle vastu, otsib alati tüübilist, kandvat, seadusepärast, s. t. paneb pearõhu materjali *omaduslikule* valikule, selle käsitusviisile, vaatekohale.

Sellel trotskistide meetodite tegemise poliitikal oli peale kõige muu veelgi kaugem eesmärk. See on ülepääsematu lõhe loomine proletaarse ja sotsialistliku kirjanduse ja kultuuri vahele, mis lõpptulemuses meie maal sotsialismi ehitamise võimaluse eitamisele viib. Kirjanduslikku loomismetodi, nagu stiiligi, ei tehta kabinetites (seda propageeris omal ajal „Proletkult” rühmitus), see luuakse kirjanduslikus praktikas, luuakse revolutsiooniliku kirjanduse päranduse alusel, luuakse omandades kõik väärikum klassikalikust kirjandusest.

Nagu RAPP nii ka EPKA (õigem — seal kui siin eesotsas istunud trotskistid) ignoreerisid aga täiesti kirjanduslikku pärandust. Auerbach tegi kõik selleks, et mustata suuremat nõukogude kirjanikku Gorokit, Meisel-Jürisson tegid kõik selleks, et tunnistada olematuks sm-ste Liliembachi, Pöögelmanni ja Eessaare Aadu revolutsiooniliku kirjanduse loomingut. Eesti nõukogude kirjanduse ajaarvamist alustati, nagu lähendasime, EPKA'st ja siin loomulikult — Meiselist.

Et Meiseli jutud kunstiliselt alaväärtuslikud olid, siis leidis ka selle õigustamiseks varstigi paras vormel: „Kriitika ei tunne *meeldivaid ja mittemeeldivaid* töid.”

Mida see tähendab? Aga seda, et kriitika jaoks peavad pühad olema RAPP'i dogmaatilised nõuded, aga mitte kunstiteose sisemised väärtused. Oli töö klopsitud RAPP'i liistu järele — siis tunnistati ta geniaalseks, läks nendele nõuetele vastu — löödi maha.

Nagu alguses tähendatud, oli kogu see võtete ja teooriate kompleks sihitud nõukogude kirjanduse ummikusse viimisele, ta lõhkumisele, nõukogude kirjanikkude kaadrite ideoloogilisele vigastamisele.

Meie võitlus EPKA trotskistlikkude jäänuste vastu ei saa loomulikult piirduda ainult Meiseli ja Jürissoni kahjurduse paljastamisega. Meie peame kogu EPKA teoreetilise ja loomingulise päranduse kõige tõsisema kriitika alla võtma.

Meie peame välja rookima meis enestes asetleidnud EPKA aegsed mürkained.

Meie peame puhastama õhu, et asuda suurele, täisväärtuslikule kirjanduslikule loomistööle.

L. Saarts.

SOTSIALISTLIKU ILMA UUED HIIGLAEDUSAMMUD

Sel ajal kui mädaneva kapitalismi sise-
miste ja väliste vastuolude surmakrampi-
des visklev organism, eriti fashismi näol,
metsikustega, mis kaotanud igasuguse
inimsuse näo, inimsuse hingeõhu, otse
sihikindlalt oma eluloo viimaseid lehe-
külgi meeletult valatud verega ja rüüsta-
tud linnade ning külade varemetega, hä-
vitatud kultuuri ahervartega „jäädvustada“
püüab, — sel ajal sammub uus, sotsia-
listlik ilm ühelt võidult teisele, üllatades
kogu maailma oma ennenägemata kultuu-
risaavutustega, oma teadusevõitudega, oma
julgete ettevõtetega, mis on toime pan-
nud selleks, et tõsta kõrgemale inimsoo
heaolu, ta vaimuilma ja kindlustada ning
luua uusi sidemeid vennaliku, rahuliku
lähikäimise ning vastastikuse sõpruse sü-
vendamiseks rahvaste ja maailmajagude
vahel.

**21. mail maandus põhjanabal esimene
teaduslik ekspeditsioon** selleks, et seal
luua ujuval (dreifival) jääl alalist **Põhja-
naba uurimisjaama**. 25. juunil jõudis see
ekspeditsioon, keda juhatas nõukogude
akadeemik **O. J. Schmidt**, oma lennukitel
Moskvasse tagasi, olles täitnud ülesande,
mis nad said parteilt ja nõukogude valit-
suselt. Salapärane Arktis (põhjanaba piir-
kond), mis aastasadade vältel kümnete ja
sadandete julgete uurijate elu nõudnud
ja mida kõige julgemad neist julgetest
inimsoo eesrindlikkudest võitlejatest ainult
tundide vältel külastada võinud, — see
Arktis pidi nüüd sellega leppima, et veelgi
julgemad, veelgi võimsamad jõud otse ta
südamesse eluaseme löid. Õieti ütles nõu-
kogude kangelane Vodopjănov: **taltsuta-
tud Arktis pidi alla vanduma oma dres-
seerijatele — enamlastele!**

Neli vahvat nõukogude poega: **Papa-
nin, Krenkel, Fedorov ja Schirschov** on
nende nimed — võivad täie õigusega
Põhjanaba esimeste elanikkudena aja-
lukku jääda, kui enamliku partei, nõuko-
gude võimu, sotsialistliku ilma kultuuri-

ja teadusevõitude tähistajad. Ei ole kaht-
lust, et see algus, mille pani esimene
nõukogude teaduslik ekspeditsioon, see
teaduslik töö, mida esimesest nabalejõud-
mise päevast peale toimetab Põhjanaba
uurimisjaama meeskond, tee rajab hiilga-
vatele teaduslikkudele saavutustele, millel
etteaimamatu tähtsus võib olla inimsoo
kultuuri edasiviimisel.

Meie võime neist saavutustest osalt
juba nüüd kõnelda:

Schmidti ja ta seitsimeeste julge ette-
võtte järgil ja osalt nende esimeste uuri-
misandmete põhjal staartis (asus teele)
Moskvast 18. juunil lennuk kolme nõu-
kogude lennukangelase **Tshkalovi, Bai-
dukovi ja Beljakoviga** — keda tunneme
juba minevaaaastasest kangelaslikust põh-
jamaade lennust —, et saavutada uut sot-
sialistliku ilma võitu:

63-tunnilise peatamatu lennu järel, 20.
juunil, maandus lennuk Portlandi lähedal
Am. Ühendriikides, olles teinud esimese
lennu **Nõukogude Liidust Ühendriikides-
se otseteed üle põhjanaba!**

Ei, see ei olnud mitte vähemalgi mää-
ral vaid auahne rekordi tagaajamine, nagu
seda kasvatab individualistlik kapitalistlik
ilm. See oli teaduslikult kõige hoolikamalt
ettevalmistatud ja suuremate praktilikkude
ülesannete ettevalmistuseks kavatsatud
kõige tõsisem teaduslik ettevõtte. Ja mitte
asjata ei kõnele terve maailm kõigepealt
selle nõukogude kangelastelennu esime-
sest suuremast saavutusest: ei ole mingit
kahtlust, et **põhjanaba kaudu alalise len-
nuühenduse loomine** kahe suure mandri
ja kahe suure rahva — Nõukogude maa
ja Ühendriikide — vahel **täiesti võima-
lik on.**

Ja kui nõukogude lennukangelaste auks
Ühendriikide pealinnas Washingtonis toi-
mepandud banketil (pidusõõgil) üks neist
kangelastest tähendas, et nende lennu
ülesanne oli sõprusesidemeid kindlustada

kahe suure maa ja rahva vahel, siis ei plaksutanud sellele tormilikult vastuseks mitte ainult pidusõõgi laudkond, vaid kogu edumeelne maailm. Määratu rõõm ja uhkusetunne aga täidab iga nõukogude kodumaa elaniku südant nende võitude üle, mis on nõukogude võidud, meie sot-

sialistliku kodumaa võidud, kultuursed võidud, inimsoo kõrgemale, hiilgavale tulevikule edasiviivad võidud — võidud, mis on saavutatud **nõukogude võimu, enamliku partei, suure rahvastejuhi sm Stalini otsesel juhatusel**, võidud, mis võimalikud on ainult sotsialistlikus ilmas.

JUULISÜNDMUSED EESTIS 1917. a.

1917. A. revolutsioonisündmustik Eestis oli lahutamatu osa Venemaa üldisest revolutsiooniliikumisest ja arenes viimasega täiesti ühistel põhijoontel, kuigi siin, nagu kõigil Venemaa eriliste ajalooliste ja majanduslikkude eeldustega maaladel, revolutsiooniliikumises ka omapäraseid jooni oli.

Venemaa üldises revolutsiooniliikumises tähendasid juulipäevad, eriti 3—5. juuli sündmused Petrogradis, nagu teada (vrdl. ka arktiklit „Juulisündmused“ „Komm. teel“ käesolevas numbris), sügavat murrangut, mis selles seis, et kodanlus nüüd võimu, mis veebruarirevolutsioonist saadik „kaksikvõimuna“ kodanlise ajutise valitsuse ja tööliste ning soldatite saadikute nõukogude kesktäidesaatekomitee vahel — viimase vabal kokkuleppel — jaotatud oli olnud, täielikult oma kätte haaras. See tegi nüüd võimu rahulikul teel nõukogude kätte ülemineku võimalikuks; siit peale jäi seega revolutsiooniliikumise edasiarendamiseks ainult üks tee: võim vägivaldaga kodanluse käest ära kiskuda, s. o. — proletaarse, sotsialistliku revolutsiooni tee.

Juulipäevade terava kokkupõrke kutsusid esile, ühelt poolt, rahvahulkade meelepaha, rahulolematuse ja isegi viha kasv ajutise valitsuse rahvavaenuliku poliitika pärast, teiselt poolt — kodanluse kontr-revolutsioonilik vastuhoop hulkade rahutuselanele, et revolutsiooniliikumist puruks lüüa ja vabadusenõuete teostamist vägivaldaga tagasi suruda. Juulipäevade veretööd organiseeris ja juhtis tagurlus (kavenjakid — tagurlikkude kindralite kamp, nagu Lenin iseloomustas), osalt ajutise valitsuse kaudu, osalt üle selle pea.

Ka Eestis iseloomustavad juulieelset ajajärku kõige ägedamad võitlused ja teravad kokkupõrked proletariaadi vahel — eesotsas enamlasteparteiga — ühelt poolt ja kodanluse vahel teiselt poolt. Enamlaste — ja nende mõjul Tallinna tööliste ja soldatite saadikute nõukogu — äge võitlus eesti rahvuslikkude polkude asuta-

mise vastu; valus hoop, mille Tallinna nõukogu eesti kodanlusele andis 1. maj sündmuste puhul, kui kodanlus nõukogudele ja eeskätt enamlastele rahvuseksumuse alal kallale püüdis tungida; terav kokkupõrge Tallinna nõukogu ja ajutise valitsuse kubermangukomissari J. Poska vahel, mis Poska ajutise ametist tagandamise töi; Tartus kubermangukomissari abilise K. Partsi ametist kõrvaldamine ja linna napea Luha areteerimine (23. juunil) ja rida teisi sellelaadilisi kokkupõrkeid — see kõik näitas eesti kodanlusele käega katsutavalt enamlaste mõju kiiret kasvamist tööliste ja kehvamate talurahvakihide hulgas ja laialiste töörahvahulkade järjekindlat nihkumist pahemale poole, enamluse lipu alla. Ka siin seisis sellepärast kodanluse ees ülesanne: enamluse mõju kasvamisele otsustav hoop anda, kaksikvõim purustada ja seega revolutsiooni arengule lõpp teha. Kuna eesti kodanlusel oma sõjariistus jõud puudus, siis jäi üle rahulikul teel oma üleolemist demonstreerida, moraalselt ja organisatsiooniliselt enamlusele hoop anda, hulkadele näidata, et mitte enamlus rahvahulkade juht ei ole, vaid et need hulgad tõelikult siiski *rahvusliku lipu all* sammuvad, s. o. kodanluse ideid õigeaks tunnistavad, kodanlust usaldavad.

Seesugust demonstratsiooni, enamluse mõju halvamist, oli seda enam vaja, et juuli algul kõrgem maa omavalitsuse asutus — maapäev — pidi kokku tulema. Seda asutust, mille kodanlus „oma näo järele“ oli loonud, täheti nimelt — kui terve rahva esindust — *nõukogudele vastu seada*, mis kogunisti mitte demokraatlikud asutused ei olevat. Ja kuna nõukogud — enamlastega eesotsas — just maapäeva valimiste vastu teravasti olid protesteerinud, kui demokraatia põhimõtete toore võltsimise vastu, siis pidi nüüd näitama, et „terve maa“ ometi kodanluse maapäeva usaldab, talle oma õnnistuse kaasa annab.

Seesuguseks „ülemaaliseks“ demonstrat-

siooniks, seesuguseks „terve rahva tahte“ avaldajaks pidigi olema „Eestimaa rahvakongress“, mis 2. juuliks Tallinna oli kokku kutsutud. Sellest võtsid osa kõik maakonna-omavalitsuste valijamehed (iga tuhande hääleõigusliku valija kohta üks valijamees), pealeselle linnade esindajad (ühiskondlikkude organisatsioonide, s. o. kodanliste seltside poolt), siis veel eesti sõjaväelaste esindajad ja, lõpuks, ka tööliste ja soldatite saadikute nõukogude esindajad, niisamuti iga tuhande kohta üks. Tööliste organisatsioonid (ametiühingud jt) olid hoopis välja jäetud. „Rahvakongressile“ pidi kohe järgnema „rahvuskongress“ — ainult puht-eesti iseloomu ja näoilmega, puhtrahvuslik kogu, mis nimelt Eesti rahvuslik-riiklikke küsimusi pidi arutama ja otsustama. Ja nende „ülemaaliste“ kõrval siis — maapäeva enese avamine.

Kõige tähtsam ülesanne pidi muidugi „rahvakongressil“ olema: eeskätt õigeks tunnistama maapäeva valimised, siis hukka mõistma enamlaste poliitika ja üldse nõukogude seisukoha Poska tagandamise asjus ning viimaks õnnistuse andma eesti rahvuslikele polkudele, mis kodanluse ihukaitsevääks *revolutsiooni vastu* olid mõeldud ja asutatud. Kõik see pidi purustama enamlaste jalgealuse, nende lupupidamise hulkades. Kõik see pidi looma teravalt vaenuliku õhkonna nõukogude, kui rahvuslikult „eestivaenulikkude“ ja „võõraste“ asutuste vastu üldse. Kõik see pidi kaudselt õigustama seda märurahvuslikku poliitikat, mis esines „rahvuskongressi“ kavatsustes: nimelt, Eesti tulevase riikliku korra küsimuste arutamisest ja otsustamisest kõrvale tõrjuda kõik teistest rahvustest Eesti elanikud peale eestlastel! Mis näitab, mäherdust rahvusliku surve poliitikat eesti kodanlus ajas veel enne kui tal oma iseseisvuse lootustki ei olnud.

*

Enamlased ei jäänud, käed rüppes, seda kallaletungi ootama. Nende rühma ettepanekul võttis Tallinna tööliste ja soldatite saadikute nõukogu otsuse vastu: saadikud „rahvakongressile“ küll saata, kuid mitte selleks, et seal kodanluse pettusejandist osa võtta, vaid protesti avaldada selle vastu, et kodanluse poolt täiesti ebademokraatlikult kokkukutsutud kogu ennast tahab *rahva* esinduseks ja *rahvakongressiks* nimetada. Kongressi eelpäeval, 1. juulil, oli Tallinna nõukogusaadikute eesivõttel Tallinna, Narva, Rakvere,

Tartu ja Viljandi tööliste ja soldatite saadikute nõukogude poolt „rahvakongressile“ kokkutulnud saadikute ühine nõupidamine, kus Tallinna nõukogu enamlasterühma seisukoht „kongressi“ suhtes õigeaks tunnistati ja vastav teadaanne kokku seati, milles terve rea tõsiasjadega eesti kodanluse nõukogudevaenulikkude poliitikat tõestati, niisamuti tõsiasjadega ümber lükkati kodanluse süüdistus, nagu oleksid nõukogud eesti rahvusele vaenulikud; hoopis selle vastu näidati, kuidas eesti kodanluse esindaja, ajutise valitsuse kubermangukomissar Poska, vana tsaarivalitsuse rahvusliku surve poliitikat edasi ajab, eesti keelele mingeid õigusi ei anna (näiteks, ametiühingute põhikirju ei kin-nita, kui need eesti keeles on sisse antud jms).

„Kongressi“ koosseis kinnitas päevaselgelt enamlaste süüdistust ja hinnangut kodanluse pettusepoliitika kohta. Hoolimata sellest, et Eestis sulaste, teenijate, maatameeste ja väikemaapidajate arv vähemalt 75% maaelanikkude üldisest arvust välja teeb, oli nende esindajate arv kongressil mitmekordselt vähem — maarahva esindajatena tulid „kongressile“, näiteks, vallakirjutajad, need hallparunite käsikud, ja isegi hallparunid. Tartust olid mitmesugused kodanlised seltsid ja seltsikesed tervelt 25 esindajat saatnud, töölisel aga, keda isegi väikekodanlises Tartus rohkem on kui kodanlasi, ainult 10 esindajat jne. Enamlastel oli sellepärast täielik õigus, kui nad 2. juulil, „kongressil“, eelmisel päeval ühisel nõukogusaadikute nõupidamisel kokkuseatud teadaande ettelugemise järel kõiki, kes endid töörahva esindajateks nimetavad, üles kutsusid sellelt kodanluse võltsitud „rahvakongressilt“ lahkuma. Protest ja üleskutse mõjusid: ühes nõukogude saadikutega lahkusid „kongressilt“ kõik teised maa- ja linnatööliste esindajad, kõik maatameeste ning maakehvikute esindajad ja lõpuks ka vähemlaste ning es-eride esindajad täies koosseisus.

Tööraha esindajate lahkumine tähendas tegelikult „kongressi“ täielikku nurjumist; niipalju jultumust ja häbematust ei jatkunud eesti kodanlusel siiski mitte, et nüüd veel „rahvakongressist“ kõnelda — „kongress“ tuli vormilikultki lõpetada. Hävitava hoobi asemel, mida kodanlus enamlastele oli tahtnud anda, sai ta ise põrutava löögi: ta pettus paljastati, hulgad läksid enamlaste järele.

On sellepärast täiesti arusaadav see vihavaling, mis kodanluse esindajad välja

puistasid maapäeva avamisel, mis selsamal päeval Tallinnas Toompeal, endise kubernerilossi „valges saalis“ sündis, kus kodanluse esindajad juba omavahel olid, sest maavalimistel — linnad polnud oma esindajaid veel saatnud — oli üksainuke enamlik kandidaat läbi vilksatanud, seegi noor ja vilumatu. Siin võidi kõik viha ja meelehärm, mis „kongressi“ nurjumine toonud, südameilt maha puistata. Algust tegi sellega kohe avakõnes kubermangukomissar Ivan Ivanovitsh Poska, kõneledes „tumedatest jõududest“ (loe: enamlastest), kes „viimasel ajal revolutsiooni ümber oma hävitavat tööd on alanud ja tõsist (!!) revolutsioonilikkude ning demokraatlikkude põhimõtet oma mustade püüetega tahavad katta“.

Eesti kodanlus, kes härra kubermangukomissari piiritut viha enamlaste vastu täielikult jagab, tõttab teda ajaviitmata oma usaldusemehe, äsjavalitud maapäevaesimehe Arthur Vallneri (nüüd Nõukogude Liidus paljastatud trotsistliku agendi) suu läbi rahustama:

„Õeldakse, et revolutsioon on tekitanud korrallagedust — jultustab see kaheperekoer. — See on tõsi (!!), kuid selleks olemegi meie nüüd siin koos, et hakata korda looma“.

See oli otsekohe avalik sõjakuulutus enamlastele ning revolutsioonile üldse. See oli avalik kontrrevolutsioon, mis Vallneri sõnadest „demokraatia kaitse“ lipu alt välja vahtis. Ja oma programmikõnet jätkates seletab Vallner edasi, missuguste jõududega eesti kodanlusel seda kontrrevolutsiooni teed tuleb sammuda:

„Oleme jõudnud isesugusele seisukohale, kus kahtlema hakatakse, missuguses sihis meie, eestlased, revolutsiooni tööst (!!) peame osa võtma. Minu kindel arvamine on, et meie vene demokraatlikkude jõududega (s. o. Kerenskitega ja Kornilovitega! — H. P.) peame edasi töötama... Ainult vene demokraatia peale toetades võime meie eesti rahva vabadust kõige paremini kindlustada¹“.

On arusaadav siis, et maapäev hiljem, augusti lõpul, Kornilovi kontrrevolutsiooniliku ülestõusu heaks kiitis, seletades, et Kornilov ju midagi muud ei olevat tahtnud kui tugevamat valitsust luua, mis üks demokraatia nõudmisi olevat!

Troostiks kodanlusele jäi peale „rahvakongressi“ nurjumist — „rahvuskongress“, mis järgmisel päeval, 3. juulil sealsamas Estoonia saalis kokku astus. Siin oli juba kodanlus omavahel, sest ka vähemlased ning es-erid, kes eelmisel päeval enam-

laste kutsel olid „rahvakongressilt“ lahkunud — sedavõrd kartsid nad siiski hulkade meelepaha, — olid nüüd tasahiljukesi uuesti kodanluse meepottide juurde tagasi hiilnud, nagu... koerad oma okse kallale. Üheskoos, ilma töörahva esindajateta, arutati siin nüüd Eesti „autonoomia“ kavatsusi — sellesama kodanlise, ebademokraatliku maapäeva laiendatud võimupiiride alusel.

Kuid ka sellele „eesti rahvuse nimel“ janditamisele andsid enamlased purustava hoobi: kongressi teisel päeval, 4. juulil, panid Tallinna töölised, enamlastepartei üleskutsel, hiiglameeleavalduse kongressi vastu toime. Sellest hoolimata, et üleskutse alles mõni tund varem tööliste käte oli jõudnud, ilmus 4. juuli õhtupoolikul enam kui 10-tuhandeline töölistemeri sandade punaste lippudega Estonia ette — saadetud 30-tuhandelisest rahvahulgast, kes uulitsatel rongikäiguga kaasa tuli. Meeleavaldusest osavõtvad hulgad nõudsid kongressilt aru: mis õigusega nad „terve eesti rahvuse nimel“ räägivad? Kes on neile selleks voli andnud? Ja vastu seina surutuna pidid nii kodanluse juhid kui vähemlikud äraandjad seletama, et nad ainult „oma enda nimel“ kõnelevad! Ja kohustavad olevat „kongressi“ otsused ka *ainult nende* kohta, *kes neid otsusi teevad*.

Nii siis ka siin kogu kodanlise pettuse alastikiskumine, ka siin sajatuhandeliste hulkade ees näitamine, et kodanlusel mingit õigust ei ole ei töörahvahulkade, ega „eesti rahvuse“ esindajana välja astuda, veel vähem rahva või rahvuse kohta otsusi teha, rahva saatust määrata. Veel enam: tööliste hiiglameeleavaldus, mille sarnast Tallinn varemalt polnud näinud, kõneles kodanlusele küllalt selgesti töölistehulkade üksmeelest, kokkuliitumusest, distsipliinist ja, mis kõige kohutavam — sellest, et need hulgad neetud „kiiremeeste“ — nii nimetati enamlasi Eestis 1917. a. enamlaste ajalehe „Kiire“ järele — lipu järel sammusid, et nad esimese kutse peale valmis olid kodanluse vastu välja astuma. Ja kui kogu ühiskondliku võitluse sisu ning mõte veebruarimärtsirevolutsioonist peale selles oli seisnud, kumb klass, proletariaat või kodanlus, vahepealsed töörahvakihid oma poole suudab võita (see pidi otsustama ja võis lõplikult otsustada võimu küsimuse), siis mõjus 4. juuli hulgaline demonstratsioon mõjuvalt kaasa, et seda küsimust proletariaadi kasuks otsustada, kodanlusele ta surmatunnikest meelde tule-tada.

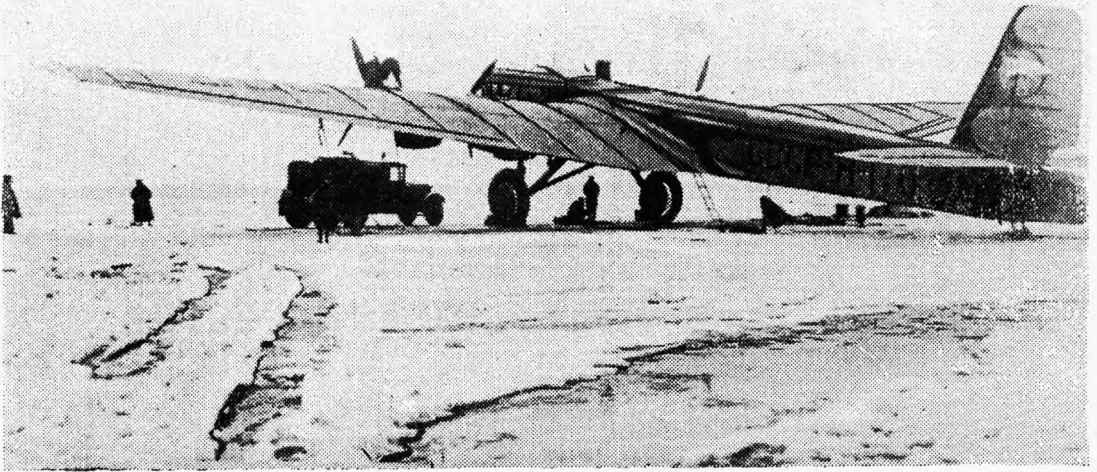
¹ Tsitaadid on võetud broschüürist A. Tammann, „Eesti iseseisvuse teel“, 1, lhk. 50 jj.

Kodanluse viha oli meeletuseni tõusnud. Mis pidi ta tegema? Petrogradi juulipäevade verepulg näitas teed — siin oli „vene demokraatia“ hulgalise tapatööga oma võimu kindlustanud. Selle „demokraatia“ toetusele võis eesti kodanlus kindel olla. Sellepärast — jäi üle... „tegutseda“. „Selleks meie järel koos olemegi, et hakata korda looma“, oli Vallner maapäeva avamisel ähvardanud. Ja seda tehti. Eesti kodanlus tõestas, et Ivan Poska jutt „mustadest jõududest“ mitte tuulest polnud võetud, ainult et nad mitte töolisteklassist pärit polnud, vaid kodanlus ise laskis *oma* mustad kontrevolutsioonilikud jõud lahti: öösel vastu 13. juulit pandi enamliku ajalehe „Kiire“ toimetuses ja talituses *kõige metsikum mustasajaline rüüstamine toime*. Peale ametliku läbiotsimise purustati kõik ära, mis kätte puutus: mitte ükski sahtlite ja kappide sisu ei purustatud ja hävitatud, vaid ka mööbel tehti tuhandeteks tükkideks. Raske raudkapp lõhuti ära, kapis olnud *raha rööviti ära*, niisamuti ka lehetellijate aadressid, tellimiste vastuvõtmise raamatud ja arveraamatud. Toimetuse ja talituse ruumid sarnanesid järgmisel hommikul viljaväljale, millest metssigade kari üle kihutanud. Kogu selle rüüstamisega oli nagu tahetud alla kriipsutada kodanluse metsikust. Ja — kõige närusemat alatust. Sest tellijate aadresside röövimine oli ilmselt selleks toime pandud, et enamliku ajalehe juurest tellijaid ära meelitada! Seega täituru kaupmehe kõige närusem kadetus! „Läbiotsimise“ (loe: rüüstamise) käsk sisaldas ka sm Anveldi vangistamise käsku. Kuid A. oli Tallinnast eemal, ta jõudis tagasi alles kaks päeva hiljem. Rüüstamise järel oli kodanline ajakirjandus sajast suust uuesti vana kulunud laimusoppa puristama hakanud: et enamlased olevat saksa spioonid, et Lenin olevat 4 miljonit saanud, ja et ega „kiiremehedki“ ilma ei olevat jäänud. Et kõigile neile juttudele lõppu teha, arvas enamlaste põhja-balti büroo, et Anveldil tuleb ennast areteerida

lasta, mis ka sündis. Kuid rüüstamine on hulkade meeolelu kodanluse vastu sedavõrd ähvardavaks ajanud, et kodanlusel õieti enam julgust ei jatkunud sm Anveldi kinni võtta: kellegil ei olnud selleks „eeskirja“. Ja kui viimaks miilitsaülem A. Hellat — pärastine Isborski mõrtsukatöö organisööri ja praegune riigikohtunik Eestis — sm Anveldi oma „hoiu alla“ võttis, ei teatud, mis temaga teha. Lõpuks otsustati Peterburgi saata. Tallinna nõukogu ja Eestimaa tööliste ning soldatite saadikute nõukogu täidesaatekomitee kõige karedama protesti peale aga vabastati ta varsti, ilma et mingit süüdistust oleks ette pandud. 15. juulil hakkas „Kiire“ asemel uus enamlik ajaleht „Tööline“ ilmuma.

Hoop, mida kodanlus „Kiire“ (ja venekeelse enamliku ajalehe „Utro Pravdõi“ — nende toimetused ja talitused olid koos) rüüstamisega revolutsiooniliikumisele ja enamluse mõju kasvule oli tahtnud anda, tõi vastupidiseid tagajärgi. Enamlaste suid suleda ei saadud, küll oli aga kodanlus oma mustust kõige silmanähtavamalt paljastanud, enese kui mustasajalise rüüstaja ning alatu röövli alasti kiskunud. Esimese vastuse andis töörahvas kodanluse jöhkrale pealetungile kolm nädalat hiljem, Tallinna linnavalimistel, seega, et Eesti pealinna valitsuse, mis kodanluse kindlam kants oli olnud, enamlaste ja nendega kaasatulevate pahempoolsete eseride kätte andis. Ja veel poolteist kuud edasi, 27. septembril, võis Tallinna parteiorganisatsioon enamlastepartei keskkomiteele teatada: Tallinna väerind on võimuvõtmiseks valmis — siitpoolt on Petrogradi seljatagune kindlustatud. See oli üks neid esimesi samme, mille põhjal sm Lenin partei keskkomiteed, nagu teada, võimuvõtmisele kiirustama hakkas. Juulisündmused olid ka Eestis oktoobri-revolutsiooni tulekule otseselt teed valmistanud.

H. P.

Nõukogude Liidu kangelase M. V. Vodopjănovi lennuk „SSSR N-170“ Moskva aerodroomil põhjanabale lendamise eel.

(Sojusfoto)

PÕHJANABALE!

21. MAIL tõi raadio vaimustava teate sealt, kust kunagi varem pole saanud raadiotelegramme — põhjanabalt. Nõukogude Liidu rahvad, kogu kultuurne maailm sai veel ühe hiiglasuure tõestuse sellest, kui võimsalt ja hoogsalt areneb N. Liidus tehnika, teadus, kangelaste enesesalgavus, mida arendab, kelle eest hoolitseb kommunistlik partei ja tema juht — seltsimees Stalin. See üllatav teade kuulutas:

Nõukogude lennuekspeditsioon maاندus põhjanabal.

See mõnerealine telegramm jääb üheks tähtsamaks pasmaks maailma teaduse ja tehnika ajalukku, Nõukogude Liidu progressi üheks väärtuslikumaks atestaadiks. Ta on niisamuti ka bilansijooneks kogu võitlusele ja vaevale, mis on läbi teinud inimsoo julgemad pojad põhjanabale tungides, kõigile ohvritele ja võitudele selles „valges vaikus“ kaugel põhjas enam kui ühe sajandi vältel.

Ühes eelmises „Kommunismi tee“ numbris kirjeldasime Arktist ja mõningaid jooni selle vallutamise ajaloost. Lugeja teab, et Arktise südamik, ta keskpunkt on põhjanaba (Antarktises — lõunanaba), —

s. o. punkt, mis on tegelikult maakera mõeldava telje ots.

Põhjanaba avastamise probleem omandas tähtsuse möödunud sajandi viimasel veerandil, peale seda, kui hulk aastaid, alates XVI sajandist peale, oli kestnud põhjamerete otsimine Euroopast Aiasse. Selle probleemi lahendamise tungi õhutasid, esiteks, teaduslikud eesmärgid (ilmastiku, maakera magneedivälja, jää liikumise, Jäämere basseini keskpunkti omaduste jm. väljaselgitamine) ja, teiseks, isikliku kuulsuse, rekordi huvid, mis kapitalistlikus ilmas tähendab kõigepealt raha.

Üheksateistkümnes sajand aga vajuski igavikku, ilma et oleks avatud põhjanaba. Kuid julged põhjamere uurijad tegid siiski ära suure ettevalmistusetöö, et seda ülesannet lahendada. Sajandi viimastel aastatel tungisid uurijad põhjanabale ikka lähemale. 1887—1888. aa. tungib väsimatu põhjamerede uurija ameeriklane Robert Peary (Piiri) sügavale Põhja jäämere basseini kuni 85 kraadi 51 min. (põhjanaba asub 90. kraadi all). 1895. a. tungib kuulsam polaarvõõ uurija norralane Fritjof Nansen koeräsaanidega oma laevalt „Fram“, mis jää sees dreifis, kuni 86

kraadi 14 minutini. See „saanisõit“ kestis üldse 15 kuud, kuid põhjanaba jäi avastamata.

Kahekümnenda sajandi algul jätkuvad põhjanabale tungimise katsed ikka süstemaatlikumalt. Eelmised ekspeditsioonid annavad uusi ja uusi kogemusi reisude paremaks varustamiseks, ilmastiku ja jää tundmiseks mitmesuguste laiuskraadide all.

Robert Peary jätkab visalt katseid. 1906. aastal läheb tal korda tungida üle 87. põhjalaiuse kraadi ja lõpuks, 1909. a. aprillis, jõuab ta oma viie kaaslasega — neegri ja nelja eskimooga — põhjanabale. Peary ei tahtnud oma kuulsust jagada ühegi „valge inimesega“, olles tüüblik kapitalistliku korra auahne rekorditaja, läbiimbunud rahvuslike eelarvamustega. 23 aastat katsetusi kulus tal selle avastuse teostamiseks. Põhjanaba oli avastatud. Pearyle anti admirali aukraad, muidugi ka vastav tasu. Enam ta põhjaraioonidesse ei tunginud.

Huvitav on siin märkida, et Pearyl tuli enne aukraadi saamist protsessida teise ameeriklasega — Cooke'iga (Kukiga), kes tõendas, et tema aasta enne Pearyt põhjanabal käinud. Võistleja aga tegi — lihtsalt öeldes — sohki. Kõik tema tõestused (päeviku üleskirjutused, ülesvõtted) olid tehtud sajad kilomeetrid põhjanabast kaugel, Cooke laagris Jäämerel.

Näis, et nüüd, kui Peary ekspeditsioon põhjanabal käinud, pole enam rekordlikku huvi sinna tungimiseks. (Tähendame siinjuures, et hilisemad kokkuvõtted tõestavad, et ka Peary ei käinud täpselt põhjanabal.) Tegelikult soikus see aga ainult lühikeseks ajaks. Tõuseb uus probleem — jõuda õhu teel põhjanabale. See ülesanne tiivustab nüüdsest peale kapitalistlike rekordilööjaid. Peamine ülesanne — teaduslikud uurimistööd — jääb selle varju, kuna just see uurimistöö põhjanabal oli ainukene kõige tähtsam eesmärk, mida ka tõsised teadusemehed kapitalistlikes riikides enda ette seadsid.

Lennata põhjanabale — see idee polnud, muidugi, uus. Juba 1897. a. korraldas rootsi insener André kahe kaaslasega lennu õhupallil Teravmägede saartelt Arktisesse. Lend lõppes kurvalt. Kuni 1930. a. ei teadnud keegi, kuhu kadusid need kolm julget uurijat. Alles 1930. a. — 33 aastat hiljem — leiti nende külmanud korjused Valgelt saarelt Jäämeres.

1925. aastal katsub polaarmaade uurija Amundsen lennukil põhjanabale lennata, kuid see katse ei lähe korda. Järgmisel

aastal kordab ta katset dirishaablil „Norge“, mis teostub. Teravmägede saartelt lendab „Norge“ üle põhjanaba Alaskasse (Ameerika). Põhjanaba kohal visati õhulaevalt alla Norra, Ameerika ja Itaalia riigilipud (s. o. norra meeskond, ameerika raha ja itaalia õhulaev). Ainult selle toiminguga teostamiseks tehti see reis, muud ei suudetud põhjanaba kohal midagi teha. 72-tunnilise lennu järel jõudis „Norge“ Alaskasse.

Järgmine dirishaabli lend põhjanabale oli 1928. a., nüüd juba Itaalia lipu all. Ühes lipuga lendab põhjanabale ka paavst rist... „Itaalia“ lend Nobile juhatusel lõppes traagilikuult.

„Itaalia“ hukkus. Hiljem päästis meie jääõhkuja „Krassin“ lendurid surmast Arktises. „Itaalia“ komando otsimisel sai siis surma lennuõnnetusel Amundsen.

Sellest on möödunud 9 aastat. Ükski kapitalistlik riik pole selle aja vältel teinud uusi katseid põhjanabale tungimiseks. Kapitalistlikudel riikidel, eriti fashistlikul Itaalia ja Saksamaal, on nüüd oma lennukitega tegemist mujalgi, et tappa ja hävitada rahulikke rahvast Hispaanias, varem — Abessiinias. Neile jatkus sellel kõmest, mida tehti paari kirju lipu allaviskamise puhul põhjanabale.

Arktise süstemaatliku vallutamise töö kees ainult N. Liidus. Kõik need aastad on märgitud uute saavutustega meie põhjamaadel. Ja need edusammud olid ettevalmistuseks, et teostada julget hüpet õhu kaudu põhjanabale, et maanduda seal, luua sinna jääle dreifiv (jääga paigast teise liikuv) laager, kus nõukogude teadusemehed — enamlased — teeksid pikemat aega uurimistöid, mida kõigepealt vaja on. See hüpe on nüüd teostatud.

**

Lennukitel põhjanabale lendamise otsekohene praktilik ettevalmistus kestis ligi pool aastat. Kuid juba möödunud aastal käis Arktises töö, et luua baas niisuguseks lennuks Jäämere saartele. Baasi asukohaks valiti Franz Josephi maa üks saartest — Rudolphi saar, mis asub selle maa kõige põhjapoolsemas otsas. Siit on põhjanabale veel 900 kilomeetrit, Moskva aga ligi 4000 kilomeetrit. Siia asutatud baasile veeti jääõhkujatega kõik vajalikud materjalid ja tagavarad, algades konservidest ja lõpetades traktorite ning lennukitega. Siia ehitati kaks suurt 8-toalist elumaja, ladud, lennuväljad, raadio- ja elektri jaam jne. Siit pidid lennukid kandma põhjanabale jää peale asutatavasse laag-

Seltsimehed Krenkel, Papanin, Fedorov ja Schirschov Moskva Kesk-aerodroomil põhjanabale lendamise eel. Lennanud põhjanabale, jäid nad sinna ajujäälle talvitama ja uurimistööd tegema. (Sojusfoto)

risse kogu laagri varustuse ja tagavarad, ning ka laagri elanikud.

Arusaadav, et seesuguse ekspeditsiooni jaoks liikuvall jääl põhjanabal, milline ekspeditsioon vähemalt aasta töötaks ja ühes jääga liiguks, oli vaja palju asju, abinõusid, varustust, tagavarasid, mis võimaldaksid inimestele elamistingimused ja teadusliku uurimistöö. Kuid võimata on lennukitele võtta lõpmatuhulka laadungit kaugele põhja, kuna lennukid pidid ju veel võtma peale selle kaasa põlevainet mootorite jaoks, oma meeskonnad ning nende meeskondade varustuse ja toidutagavarad õnnetusjuhtumiteks. Seepärast seisis kogu ekspeditsiooni ees raudne arv — 9 tonni, ja mitte sugugi rohkem! Niipalju pidi kaaluma kõik varustus ning inimesed kokku, kes põhjanabale olid määratud.

Ekspeditsiooni koosseisu kuulub neli inimest, kõik karastatud ja vilunud polaarmaade uurijad. Juhatajaks ja ülemaks on J. Papanin, raadiotelegrafistik — Ernst Krenkel, hüdroloogiks ja arstiks — P. Schirschov ning astronoomiks ja magnitoloogiks E. Fedorov. Hädakorral võivad nad aga kõik teineteist asendada, kuna

vahikord ja söögitegemine käib neil kordamööda.

Kõik — kuni nõelani — valmistati ette ja pandi Moskvas neljale võimsale lennukile — neljamootorlistele „ANT-6“. Need lennukid on eriti Arktise lendudeks ette valmistatud. Nad asuvad hiiglasuurtel suuskadel, kuna tagasilennu jaoks maale on igal lennukil kaasas ka paar kahe meetri kõrguseid rattaid. Igal lennukil on kolm raadiojaama: lühilaineline vastuvõtete ja edasiande-jaam sideme jaoks lennukite endi vahel, võimas edasiande- ja vastuvõtete-jaam kõikidel lainetel ja radiokompassi ning raadiopelengaatori jaam. Peale selle on igal lennukil veel hädakorras tagavara-raadiojaam.

22. märtsil lahkus see õhueskaader ühes ekspeditsiooniga ning põhjamerete peavalitsuse ülema Otto Schmidtiga Moskvast. Lenduriteks on Vodopjănov, Molokov, Aleksejev ja Masuruk — kõik vilunud polaarlendurid. Peale nende lendas välja veel luurelennuk „N-166“, mida juhib Golovin. Selsamal päeval maandusid lennukid Holmogoris, Arhangelski lähedal. Siit lennati märtsi lõpul edasi Narjan-Mari, kus ekspeditsioon kuni 12. aprillini

ilmastiku paranemist pidi ootama. 18. aprillil maandus eskaader Rudolphi saarel. Lõpuks, 21. mail, lendas Vodopjānovi lennuk ligi 7 tunniga siit põhjanabale. 25. mail järgnesid sinna ka kolm teist lennukit.

Vodopjānovi lennuk lendas natukene üle põhjanaba, otsis soodsa jäävälja ja maandus. Kohe hakati siin asutama laagrit, seati üles tuulik, mis elektrienergiat valmistab, ehitati jääst ja lumest ladud ning muud asukohad, seati korda raadiojaam.

Laagri keskpunktiks on telk, mis on valmistatud alumiiniumi torudest. Selle peal on purjeriie, siis kaks suurt galalinnu sulgedest paksu siidi tekki, mis kõige parem soojuse hoidja on, ja peal on jällegi purjeriie, mis niiskust läbi ei lase. Selle telgi suurus on: 3,7 meetrit pikk ja 2,5 meetrit lai, kõrgus 2,2 meetrit. Põrand on telgil niisamuti isesugune: ta on tehtud nii, et jääd telgi põrandast eraldab õhk. Kummiriidest ballon on pumbatud õhku täis. Seesuguse õhust põranda paksumõõ on 15 sentimeetrit.

Soe just niisuguses telgis ei ole, kuid pakast siin ka ei tunne. Kütteinnet peab väga kokku hoidma, ja seepärast tuli lahti ütelda telgi kütmisest. Soojust saab ta ainult toidu valmistamise ajal. Siin asub ka enam jagu teadusliku töö jaoks tarvisminevaid aparate ning abinõusid. Telk on pealt mustaks värvitud, et teda valgel lennuväljal kergem oleks näha ja lennukitel leida. Tuule jõul töötavast elektrijaamast saab laager valgustust ning energiat raadiojaamade jaoks. Riiete, toidu ja kütteinnet tagavarad asuvad mitmes kohas, et õnnetuse korral oleks uus ladu tagavaraks.

Neli julget nõukogude kodanikku jäävad mitmeks kuuks lahku „suurest maast“; need esimesed põhjanaba elanikud on seotud kodumaaga ainult raadio teel, mille kaudu nad annavad edasi ilmastiku ja teadusliku uurimistöö teateid ning kuulavad Moskvat. Imelik on neil siin elada. „Päev“ kestab kuus kuud, mil päike ei lõojene; öö on niisama pikk, päike ei ilmu siis üldse nähtavale. Siin ei ole ilmakaari rohkem kui üks — igal pool, kuhu poole sa ka ei vaata, on lõuna, alati puhub tuul siin lõunast; päike, kui ta taevast keerutab, asub ikka lõunapool, sest põhjakaarel on siin lõpp.

Et hoida alal ihusoojust, selleks on iga ekspeditsiooni liige varustatud erilise riie-tusega, kuhu kuulub: siidpesu, selle peal villane koetud pesu, paksud koetud villased püksid, karusnahksed joped ja pük-

sid, eriti külmadel aegadel käib jope all veel villane kampsun. Üle kõige — põhjamaa kahekordne karvane kasukas ja tuulistel ilmadel selle peal veel purjeriide-st kuub. Telgis viibides võetakse peal-riided maha ja riidetatakse karusnahkse-tesse vestidesse. Peakatteks on harilikud läkiläkid, jalas — karusnahksed sukad (hundi nahast), siis — vildid. Igaüks on varustatud ka veel saabastega suveks, kui lumi võib sulada.

Magamise jaoks on erilised hundina-hast kotid, kuhu sisse poetakse. Magat-akse pesu väel. Kui aga külm eriti liiga teeb, siis poetakse enne galalinnu sulge-dest vatiga magamiskotti ja sellega siis juba nahksesse magamiskotti. Niisugusest soomusest ei tungi enam ükski külm läbi.

Nagu juba öeldud, igaüks on kordamööda laagri kokaks. Toidutagavara on jagatud kinnitunud kastidesse, igas kastis seitsmepäevane nelja inimese toidu-tagavara, kuhu kuulub 43 mitmesugust toitu. Siin on igasugused supid, pudrud, kotletid, magusroad, praed jne, mis kõik on kuivalt kokku pressitud. Võetakse liht-salt supi- või pudrutahvel, lastakse ta keeva vette — ning toit on valmis. Siin on ka munad, või, kakao, schokolaad. Ekspeditsiooni jaoks valmistati eriline kanaliha pulber, millest kanakotlette võib valmistada. Et saada 300 kilogrammi niisugust pulbrit, selleks läks vaja 5 tuhat kana. Osa schokolaadi on valmistatud lihaga segamini. Ekspeditsiooni juhataja, sm Papanin, räägib, et see on väga maitsev ja toitev schokolaad. Kaasa võeti paljugi söögikraami ja isegi maiustusi. Klimpe üksi on tehtud tagavaraks 150 kilogrammi. Väga tähtis on ekspeditsioonile sidruni-mahl, mis hoiab Arktises hariliku skor-buudihai-guse eest. 500 sidrunist saadi 10 kilogrammi mahla. Nelja mehe jaoks val-mistati ka üks puudane kook. Pealegi võivad nad ka jahti pidada ning jääkaru liha maitsta.

Kell 8 hommikul ärkab laager. Kell 9 on hommikueine järjekordselt kokalt, kus on: kalamari, viinivorstid, juust, või, mu-nakook. Lõuna on kell 3 päeval: kapsa-, herne- või tangusupp, kotletid, kompott ehk kiisel. Päeval käib töö, õhtul õpitakse poliitringis, loetakse kaasavõetud kirjan-dust; kaasas on ka patefon, male jne. Kõigil on ülesvõtteaparaadid, püssid, re-volvrid. On isegi väike kino ja ligi 3000 meetrit kinolinti. Ühest inimese hädavaja-likust nõudest peavad ekspeditsiooni liik-med siiski lahti ütleva s. o. — saunast. Selle toimingu jaoks kulub liiga palju

Holmogori aerodroomil põhjanabale talvitama lendajate jaoks lennuki juurde tarbeainete vedamine. Laadimist juhatab talvitajate ülem sm I. D. Papanin (valges ülikuues) ja po'azarlennu ülema abi sm Uralov (keskel).

(Sojusfoto)

kütteinete, mida aga jääväljadelt kusagilt, peale olemasolevate tagavarade, võtta pole. Seitsme päeva vältel võivad nad kulutada ainult 12 liitrit põlevainet. Sauna asemel hõõruvad mehed endid kord nädalas piiritusega üle.

Neljal inimesel põhjanabal on tööd palju. Põhimine ja praktilikult kõige tähtsam ülesanne on — uurida ilmastikku, õhuliikumist, et võimaldada ilma ette ütelda. On teada, et Arktises valmib meie ilmastik. Sellest, kuidas liiguvad Arktise külmad õhukihid, ripub ära Euroopa ja Ameerika ilmastik.

Teine ülesanne on — uurida Põhja-jäämere keskbassein, ta sügavust, vee soojus, jää liikumist, mereelukaid ja merepõhja. Need uurimistööd on väga tähtsad, seda enam et neid pole siin kunagi tehtud.

Kolmas ekspeditsiooni ülesanne on — selgitada võimalusi õhuliini avamiseks üle Põhjanaba N. Liidust Ameerikasse. See tee on nende kahe maa vahel kõige lühem. Ekspeditsioon teeb kahtlemata ära suure töö selle liini avamiseks lähemas tulevikus.

Nõukogude Liidu põhjanaba-ekspeditsioon teeb juba praktilikku tööd punktil, kus teised ekspeditsioonid piirdusid vaid küllastamisega, möödalenamisega ja lipu allaviskamisega. Meie riigi lipu, mis lehvib põhjanaba jääväljadel, püstitasid vaba sotsialistliku maa kangelaslikud kodanikud seal *tõsiseks tööks*, et kogu maailma ees sellega veel kord tõestada sotsialismi suurt progressi teaduses, tehnikas, kultuuris.

A. Ossip.

MIDA ANNAB TEADUSELE „PÕHJANABA JAAMA“ UURIMISTÖÖ

NIMETAME siin lühidalt mõnda nendest lõpmata paljudest teaduslikkudest uurimustest, mida meie „Põhjanaba jaam“ peab täitma.

„Valgete laikude“ likvideerimine

Meie mitmesugustel maakaartidel on peaaegu kõikidel põhjanaba kohal „valged laikud“ — uurimata ja tundmata kohad, mida sellepärast ei saa kaartidele märkida, et ükski inimene pole seal kohal veel kas mitte kunagi olnud ehk ei ole seal veel mitte midagi suutnud selgeks teha.

Nii on kõikidel kaartidel, mis Arktise magneediväljasid näitavad, Põhja jäämere kohal suur valge laik. Uus põhjanaba jaam aitab nüüdsest peale selle valge laigu magneedikaartidel täiesti hävitada. Meresõiduks ja õhulennuks on sellel saavutusel väga suur tähtsus (sest senini ei ole teada, kuidas magneedikompassikese näitamist Arktises arvata).

Hüdroloogia kaartidel, mis mere sügavust näitavad, on kogu Arktis märgitud hiiglasuure valge laiguga. Nõukogude teadlaste uued uurimused põhjanabal annavad võimaluse Põhja ookeani sügavust naba ümbruses kindlaks teha ja tundmata kohad likvideerida. Ühtlasi selgitavad need uurimused ka jäämere vee temperatuuri, selle vee koosseisu, tema soolasisaldavust jne, jne.

Sünoptika kaardid näitavad meile tuulte sihti, üldse õhu liikumist, õhu temperatuuri maapinnal, õhu rõhumist jne. Nendel kaartidel on väga suur tähtsus ilmastiku uurimisel, ilmastiku etteadmiseks. Kuid kõikidel neil kaartidel on niisamasugune suur puudus, nagu teistelgi — põhjanaba kohal on seal jällegi küsimusemargina valge koht. Sünoptika kaartidel on see valge laik Arktise kohal kuni 3000 kilomeetrit oma läbimõõdus. Praegustel kaartidel ei saa nn. sünoptikalisi jooni ühiseks tervikuks siduda. Sellepärast ei saanud senini keegi ette teada, millal Arktisest külmad õhuvoolud Nõukogude Liidu mandrile hakkavad liikuma. Need Arktise õhuvoolud ulatavad aga tihti oma mõjuga isegi Kaukasuseni ja Kasahstanini. Nüüdsest peale hakkab meie uus jaam vallutama seda „ilmastiku kööki“, mis meie teadusele senini tundmata sfinksina Arktises asus ja millele keegi ligi ei pääsenud.

Aeroloogia kaardid ei näita meile, kuidas ja kuhu liiguvad Arktises õhukihiid. Ühenduses sellega aitab uus jaam selgitada ka huvitavat küsimust selle kohta, kuidas maakera keerlemine õhu liikumise peale mõjub maakera nabal, kui kõrged õhuvoolud seal on, missugused iseäraldused seal üldse õhul on jne.

Need ja paljud teised „valged laikud“ kõige mitmekesisematel Arktise kaartidel hakkavad nüüd kaduma. Nii, näiteks, lubasid juba põhjanaba jaama esimesed teated 3000-kilomeetrilist valget laiku Arktise kohal algades 23. maist tervelt umbes 1000 kilomeetri võrd vähendada.

Jonisfääri uurimine

Viimase 15 aasta uurimised on täielikult kinnitanud seda teoreetilist arvamust, et kõrgemates õhukihtides on isesugused elektriseeritud väljad (elektroonide ja ioonide väljad). Need ioniseeritud õhukihiid (ionisfäär) ulatavad maakera mõnedel uuritud kohtadel 100 kuni 400 kilomeetri kõrguseni maapinnast. Ionisfääril on väga suur tähtsus ja mõju, näit., raadiolainete peale. Kuidas maakera magneedinaba ionisfääri peale mõjub, on seni teadmata. Ionisfääri täpne teadmine lubab raadiosidest märksa kergendada (raadio lainete pikkust kindlaks määrata mitmesugustel maakera punktidel, ööpäeva mitmesuguste aegade — tundide — järgi jne). Ionisfääri täpne teadmine otsustab isegi niisuguse praktiliku küsimuse ära, nagu raadioantennide tarviliku pikkuse küsimus Arktises jm. Teisest küljest aitab raadiolainete liikumine ja laiali valgumine ise niisamuti ionisfääri uurida.

Põhjanabal on aga ionisfääri uurimisel peale kõige selle eriliselt suur tähtsus veel sellepärast, et just nimelt põhjanabal on päikese ioniseeriv mõju, niisamuti ka magneetiliste tormide mõju sootuks iseäraline. Sm. O. J. Schmidt'i ekspeditsioon aitab kõiki meid suuri küsimusi selgitada ja teadust suurel ning kiirel sammul edasi viia.

Kosmiliste kiirte uurimine

Praegune füüsika ei ole suutnud kosmilisi kiiri veel küllalt selgitada. On teada, et need kiired aatomi südamikku lõhuvad

ja suuri elektroonide, positroonide jt vägevaid sademeid sünnitavad. Kuid praeguste laboratooriumide kõige võimsamadki siseseaded ei suuda siiski küllalt nende kiirte sisu selgitada ja nimelt sellepärast, et nende seadete vastav elektrijõud ikkagi veel liiga nõrk on võrreldes looduse kosmiliste kiirtega.

Sellepärast on arusaadav, et maakera enese magneedi väli üks suuremaid abinõusid on, mis peab aitama kosmilisi kiiri uurida. Schmidt'i ekspeditsioon peab nimelt selgitama, kuidas maakera magnetvälja kosmiliste kiirte liikumise peale mõjub, kuidas need kiired maakera magnetvälja mõjul oma vihmavalgulisel liikumises kõrvale kalduvad harilikult (meile juba tuntud) liikumisest, kui suur on nende kiirte intensiivsus põhjanabal jne. Lõpmata rikkalik väli on sel alal stratosfääri uurimisel põhjanaba kohal.

Ühenduses sellega peab uus jaam uurima ka võimalisi, nende sidet kosmiliste kiirtega, päikese mõju võimalikele, sidet nendega jne.

Arktise kliima

on meile täiesti tundmatu. See, mida meie põhjanaba kohta teame, pole nimetamise väärt. Meie ei tea, missugune on seal temperatuur igal aastaajal, kuipalju ja missugused sademed seal on, missugused seal tormid on ja millal nad puhuvad. Meie ei tea, kuipalju seal aastas päikesepaistelisi päevi on, kuipalju pilviseid ilmu jne.

Räägitakse, et Arktis olla „ilmastu köök“. Kas see aga üldse õige on? Vast on see ehk ainult tühi arvamine? Meie uus jaam põhjanabal peab kõik need küsimused ära otsustama.

Kuhu liiguvad põhjanabal asuvad jääd? Arvatakse, et nad liiguvad ringjoones põhjanaba kohal. Kuid seda ainult arvatakse. Kas on põhjanaba jääpangad aastasadandete vanused või ainult mõneaastased? Kuhu ulatavad Golfströmi soojuse voolud Atlandi ookeanist (Nansen kinnitas omal ajal, et Golfströmi veevool ulatavat isegi põhjanabani, kus soojem vesi 200—800 meetri sügavuses olevat) ja missugust mõju nad Arktises avaldavad?

Maakera kujugi

saab nende uurimustega nüüd meile selgemaks. Teada on, et maakera oma mõlemate nabadega kohal natuke nagu kokku on lihtsustatud, kuna ekvaatori kohal maakera, selle vastu, laiem on (maakera enese kiire keerlemise tagajärjel).

Põhjanaba jaam teeb seal aasta jooksul palju uurimistöid ka raskuseaduse alal, raskuse tegevuse selgitamiseks maakera naba kohal. Need tööd (gravitatsiooni tööd) aitavad maakera kuju vast ehk lõpuliselt kindlaks teha.

Nendel töödel on aga peale selle väga suur tähtsus ka üldse ilmaruumi (kogulimise) tunglemise seaduse (тяготение) kohta.

Sm O. J. Schmidt'i ekspeditsioon on vaid esimene

sellesarnane põhjanabal. See esimene ekspeditsioon aitab edaspidi Arktises veel hulga teisi sarnaseid jaamu organiseerida ja põhjanaba täielikult ning lõpuliselt vallutada.

Kas põhjanabal või ta ümbruses ka saari on? Kus need saared on? Seda meie veel ei tea. Kui seal saari on, siis on võimalik seal ka kindlal maapinnal jaamu asutada, aerodroomisid luua jne.

21. maist algas meie planeedi uurimise uus ajastu. Selle ajastu alustajaks võis olla ainult proletariaadi diktatuuri valitsus. Mädaneva imperialismi ühiskondlik kord ei suuda, ei võimalda ja ei saagi sarnaseid uurimistöid ette võtta ega alustada.

Tänapäev näitab, et fashistlik kapitalism ainult inimeste tapmist, rahulikkude linnade purustamist, inimsoo kultuuri hävitamist organiseerib ja teostab. Kõik tehnikasaavutused lähevad kapitalismis ainult rahvahulkade suuremaks kurnamiseks, suurkapitalistide kukrute veel suuremaks paisutamiseks. Ainult seal, kus erandlik kord on lõpuliselt kaotatud, võib tõsine teaduslik töö alata. Ainult proletariaadi diktatuuri loodud klassideta ühiskond on suuteline teadust võimsalt edasi viima ja seda teadust nimelt inimsoo veel paremaks käekäiguks oma teenistusse rakendada.

R. Vakman.

VILJASAAK JA KÜLVIKORD

KOLMANDA viisaastaku probleemide arutamisel põllumajanduse alal ei saa mööda pääseda külvikordade küsimusest. Õieti seatud külvikord on võimsaks abinõuks peaülesande lahendamisel, mis seltsimees Stalin meie ette seadis: saavutada aastas 7—8 miljardi puudaline viljasaak. Külvikordade seisukorda võib kirjeldada järgmiselt. 1937. a. kevadeks tõuseb kolhooside arv, kus külvikord nii või teisiti on sisse seatud, 60 tuhandeni, ja künnipind nendes kolhoosides — 40 mln. ha-ni. Tsaari-Venemaal oli 1916. a. õieti korraldatud külvikordade pindala vähem kui 1 mln. hektaari.

Juba need andmed üksi kujutavad küllaldaselt selgesti, kui määratupalju tööd viimastel aastatel külvikordade sisseseadmise alal kolhoosides on tehtud. Lähematel aastatel tuleb see töö lõpule viia ka ülejäänud kolhoosides.*

NSV Liidu põllutöö rahvakomissariaadi tegelased, kes külvikordade sisseseadmist juhivad, võtsid omale kõigepealt ülesandeks niinimetatud külvikordade skeemid iga oblasti ja krai kolhooside jaoks välja töötada. Need skeemid ei kujutanud endast mitte konkreetseid külvikordi, mida kolhoosides võib sisse seada ja peab sisse seadma, vaid mingeid abstraktsed, ideaalseid, eeskujusid külvikordadest.

Selle töö peale, mida NSV Liidu põllutöö rahvakomissariaadis 1932. ja 1933. a. a. juhtis kahjur Volf, kulutati määratud rahasummad ja määratupalju kvalifitseeritud tööliste jõudu.

Võib täie vastutavusega ütelda, et kogu see mitmekesine kõige keerulikum külvipindade skeemide projekteerimine ja kinnitamine, kogu nende läbitöötamise kord oblastites, kontrolli ja kinnitamise kord rahvakomissariaadis üks kõige suurematest bürokraatlikkudest ja kantsleilikkudest väljamõeldustest oli. Just bürokraatliku harimatuse suitsukatte all oli kõige kergem kahjustamistööd teha.

Kuid peale kahjur Volfi kõrvaldamist jäi kogu töö stiil ja põhiolu kaunis kauaks püsima. Sellest kõnelevad tagajärjed.

NSV Liidu põllutöö rahvakomissariaat kinnitas 1933—1934. a. mäsugused külvikordade skeemid, mis ette seatud ülesannetele sugugi ei vasta. Suurem osa kinnitatud skeeme ei lahenda ei maa viljakuse kasvu ja viljasaagi tõstmise ülesanded, ega

loomatoidu baasi organiseerimise ülesandeid.

Inimesed ei osanud põlluteadust, agroofoonia teooriat põllumajanduse arenemise tänapäeva jooksvate nõuete teenistusse rakendada. Külvikord aga teenib, nagu teada, niisamuti ka tänapäeva ülesandeid, kui ta valmistab ette saaki rea aastate peale.

Inimesed, kes NSV Liidu põllutöö rahvakomissariaadis praegu külvikordade projekteerimist juhivad, kas ei saanud aru või ei tahtnud kaua aega näha kui kõlbamatud kõik need eeldused on, mis mitte nemad ei olnud selle asja aluseks seadnud, vaid kahjur Volf. Oma objektiivselt kahjulikku ja mõnede poolt (Volf) ka subjektiivselt kahjustavat asja varjasid nad valitsuse täiesti vastuvaidlemata ja õige näpunäitega, et teraviljakultuuride pindala vähendamine, kui kogu NSV Liit tervelt võtta, lubamatu on.

Selle põhilause moonutamiseks tõlgitseti seda järgmiselt: mitte üheski kolhoosis, sovhoosis, raionis, oblastis, ühe sõnaga mitte kusagil, mitte mingisugustel tingimustel ei tohi teraviljakultuuride pindala vähendada. Kui aga seda ei tohi, siis ei saa suuromas osas kolhoosides ja sovhoosides õigete külvikordade sisseseadmist tõsiselt juttugi olla. Isegi nendel maadel, kus teravilja kasvatamine kesakünni külvikordadele on rajatud, ei tõuse teraviljade külvipinna protsent nii kõnõgele kui mõnes NSV Liidu oblastis.

Kuid vastuvõetud ja praegu sisseseatavates külvikordades hoitakse alal moonutatud ja väga kahjulik vahekord just teraviljade tarvis. Lõunapoolsetes teravilja oblastites seatakse sisse kesakünni külvikorrade, milledest suurem osa, nagu näiteks, viie- ja kuueväljalised külvikorrade, muud midagi ei ole kui lihtsalt kaks kokkuliidetud, mõnikord isegi halvendatud, kolmevälja süsteemi, kus üks kesapõld lihtsalt kintud põlluga on asendatud ja kus pool kõigist teraviljadest teravilja põllule külvatakse.

Seda külvikordade projekteerimise kahjulikku süsteemi levitatakse kõigis oblastites ilma erandita. Näiteks on isegi UNSV nisu- ja peedivõotme kolhoosides, Voroneši ja Kurski oblastites, arvuliselt esikohal 7—8-väljalised kesakünni külvikorrade, mille kultuuride vaheldus muud midagi ei ole kui halvendatud kolmevälja süsteem, sest talivili külvatakse otse teravilja põllule.

Isegi puuvilla, lina- ja loomakasvatuse raioonide kolhoosides ning sovhoosides,

* Artikkel on kirjutatud enne kui avaldati rahvakomissariaatide külvikordade projekt. — *Toim.*

kus, nagu arvata võiks, vähematki kahtlust ei peaks tõusma põlluheina külvikordade paremuse kohta, moonutati kogu asi ära. Paljude 7—8-väljaliste külvikordade juures võib mitmeaastast põlluheina ainult poolele väljale külvata. See tähendab, et maa alles iga 14—15 aasta järele kord jälle oma sigitavusjõudusid uuendab, kuna aga mitmeaastaste põlluheinte mõju maa viljakasvule kauem ei kesta kui keskmiselt 7—8 aastat. Paljudel juhtumitel jäetakse põlluheina jaoks ainult mahajäetud põllusiilud ja väljatagused paigad. Ei ühed, ega teised neist ei mõju, muidugi, viljasaagi suurendamisele.

Üldised, umbsed ja lärmikad väljaastumised põlluheina külvi süsteemi vastu löid põlluheina ümber kahjustava hirvitamise õhkkonna, mis mitmeaastaste põlluheinte külvi järsult vähendas ja vastavalt ka nende niidu pindala.

Mitmeaastaste põlluheinte niidupindala vähenes 4,1 mln. ha-st (1931. a.) kuni 2,8 mln. ha-ni (1933) ja hakkab praegu uuesti tõusma. Põlluheina seemnekasvatus on jäänud äärmiselt lohakile. Mitmeaastaste põlluheinte seemnepõllud niideti täieväärtsliku loomatoidu äärmisel puudusel heinaks.

Õige külvipind on tee teraviljakasvatuse suurendamisele, sest see tõstab viljasaaki. Kuid viljasaagi suurendamise ülesanne õige külvikorra sisseseadmise abil vahetati osavasti ära külvipinna üldise alalhoidmise ja mitte vähem üldise laiendamise ülesandega. Stahaanovlik kogemus põllutöös näitab aga kuidas 10-tsentnerilise saagi asemel hektaarilt 80 tsentnerit võib saada.

Ei olnud, ega ole praegugi puudust „õpetlastest”, kes valmis on põllumajanduse praktiklikku kogemust ja agronoomia teoreetilisi tuletusi iselaadi „teaduslikuks” „teoreetiliseks” tallalakkumiseks moonutama, et kõlbmata tõenduste võltside ning väänutatud arutuste teel ülemuse tahet ja samme toetada. Vajaliku, mõnikord isegi halastamatu tõe asemel lokkab meil tihti mage sõnakõlksutamine.

Peab ütleva, et kõigi külvikordadega seotud küsimuste õige lahendamine, muidugi, raske on. Kuid kes siis raskuste eest kõrvale põikleb? Enamlased igatahes mitte.

NSV Liidu rahvakomissaride nõukogu ja ÜK(e)P Keskkomitee otsustes mittemustamulla võotme, peedi-, ristikhaina- ja lutsemikasvatuse, metsaparandamise, Kulundini stepi omandamise ja teiste küsimuste kohta, anti täiesti kindlad ja selged näpunäited, kuidas kõiki agrotehnika poliitika küsimusi konkreetset, praktiklikult lahendada. Kahjuks on need otsused siia-

maani ebaõigete külvikordade õigeteks külvikordadeks ümberkorraldamisele vähe mõjunud.

Ühenduses külvikordadega peab ka põllumajanduse planeerimist puudutama.

Valitsus annab täiesti kindlad ülesanded külviplaani jaotamise kohta kolhooside järgi, mis kinnitatud külvikordadele täpselt vastavad. Tegelikult tuleb aga niisugust täpset vastavust ennem erandina ette kui reeglina.

Väga sagedasti ei mahu kolhooside külviplaanid üksikute kultuuride alal vastavatele külvikordade põldudele, sagedasti on ülesanded tehnikaliste, aiavilja jne kultuuridega üle koormatud.

Külvikorrad koostati 1933-34. aastatel, kui loomakasvatuse järsk pööre veel polnud alanud ja kui veel selged polnud taormililised kasvutempod. Sellepärast ei arvesta külvikorrade ja külvitõenduste tihhti kolhoosi fermide minimaalsemaidki nõudeid loomatoidu alal, rääkimata kolhoosnikkude kariloomadest.

Selle tagajärjel ei leia karjakasvatus ei oma arvuliseks kasvuks, ega produktiivsuse tõstmiseks tuge. Sisseseatavad külvikorrade jäävad taimekasvatuse suuremalt osalt vana, kolhooside eelse viletsa karjakasvatuse juurde paigale. Erilisi loomatoidu külvikordi kolhoosides harilikult sisse ei seata. Juhatajad rahustavad end mõttega, et keerulikum ülesanded taimekasvatuse ja karjakasvatuse võivad ühte külvikorda mahutada, s. o. ühelt härjalt kolm nahka võtta.

Aeg on käes, et see kolhooside planeerimise sisu ja meetodi küsimus läbivaatamisele võtta. Põllumajandusliku valmistuse planeerimise „hoogtöödega” (kevadine külv, kesakülv, viljakoristus, talivilja külv ja sügisene külv) ei rahulda ilmselt enam tugevnenud kollektiivset majapidamist.

Kuidas saab aga kolhoosis laialdasele ja keerulikele valmistuslikele tegevusele ette valmistada ja seda planeerida, kui külviplaan alles mõni kümnepäevik enne külvi algust teada saadakse, kui mad ühest hoogtööst teise tugevasti muutuvad, kui kolhoosi esimees, suvilja külvi lõpetades, veel ei tea, kuipalju tal talivilja tuleb külvata, ja kui ta sügisese künni ajal veel kevadise külvi plaani ei tea.

Peab aru saama, et külvikord järsult vastuolus on alalise püüdega külviplaani aastast aastasse muuta. On vaja külviplaani muutmise otsekohe seadusega ära keelata, vähemalt ühe viisaastaku kestel. Külviplaanid peavad külvikorrast olenema, külvikord peab määrama külviplaani,

mitte aga külviplaani külvikorraga „kokkukõlastatud” olema.

Ka see on halb, et külvikorrad sagedasti ilma kaugemale ulatavate plaaniliste ülesanneteta koostatakse. Külvikord määrab aga väljavaated enamasti 6—8 aasta peale ette ära. Mõnes üksikus kohas anti kolhoosidele, nagu moeks oli ütelda, juhiseks. mida „silmas pidada”, mõned põhimised näitajad edaspidiseks (külvipind, loomade arv). Kuid need polnud mitte riigi kaugemast etteavatsetud plaanist tuletatud ja neid ei arutanud kolhoosnikud ise läbi, see aga pole õige.

Kogu edaspidises töös külvikordade sisseadmise alal peab niisuguse korra läbi viima, mille juures kolhoosi aktiiv kõik etteavatsetud plaani peamised näitajad kolmandaks viisaastakuks peab hoolsalt ja tõsiselt läbi arutama.

Lubamatu ja kuritegelik on maa-asutuste kanitseilik-bürokraatliku loomingu kolhoosi aktiivi ja kolhoosnikkude hulkade tõusnud huvi oma üldise kollektiivse majapidamise vastu, ta arenemise ja kindlustamise väljavaadete kohta kõrvaldada.

Külvikorrad peab koostama kui osa kolhoosi arengu etteavatsetud plaanist kolmanda viisaastaku kohta. Õigeaks võib lu-

geda ainult seda külvikorda, mis lahendab nii maa viljakuse ja viljasaagi tõusu ülesande, kui ka loomatoidu baasi organiseerimise ja karjasaaduste hulga suurendamise ülesande. Õige külvikord peab omama ka tarvilikku painduvust, et riigiplaani iga-suguste muutumiste peale kiirelt vastata.

Ühe neljandiku kolhooside kohta, kellel juba kinnitatud külvikord on, või kes sellele üleminekut teostavad, seisab küsimus veidi teisiti. Neil juhtumitel, kui selgub, et vastuvõetud külvikorrad kolhoosi majandusliku arengu väljavaadetele, mis kolmandaks viisaastakuks on märgitud, kogunisti ei vasta, tuleb, nähtavasti, lubada neisse teatavaid parandusi teha.

Külvikord, mis pole õieti läbi töötatud, peab fingimata parandama. Seda agrotehnikalist abinõu ei tohi mitte puutumatuks pühaduseks muuta.

Külvikordade sisseadmine NSV Liidu haritavate maade määratusuurel territooriumil on erilise ajaloolise tähtsusega sündmus. Ei tohi ka selle ülesande teostamise raskust liig madalaks pidada. Külvikord sotsialistliku maa peal peab looma ja loob kõige paremad maa viljakuse tingimused.

Akadeemik W. WILLIAMS.

Tõlk H. N.

Kaasani linna 500-a. kestouse puhul. Pildil: V. J. Lenini nim. riiklik ülikool Kaasanis.

RAHVUSVAHELINE XVII GEOLOOGIAKONGRESS

KÄESOLEVA aasta suvel peetakse ära Moskvas rahvusvaheline XVII geoloogikongress, millest kõigi maade nimekamad geoloogiateaduse esindajad osa võtavad.

Nõukogude valitsuse sellekohane ettepanek, mille ma 1933. aastal Washingtonis XVI kongressile edasi andsin, võeti suurema osa kongressist osavõtjate poolt heameelega vastu.

NSV Liidu määratud maaalad, ta geoloogilise ehituse mitmekesisus, arvutud maapõue varandused — kõik see kutsub erilise teadusliku huvi esile. Viimastel aastatel areneb geoloogia Nõukogude Liidu äärmiselt kiirete tempodega. Need asjaolud olid XVII kongressi koha määramises otsustavateks. Peale lühikesi vaidlusi võttis XVI kongress meie ettepaneku ühel häälel vastu.

Eeloleva kongressi päevakorras on rida tähtsaid geoloogia küsimusi, mis terve ilma õpetlastele löökküsimusteks on ja Nõukogude Liidu geolooge eriti huvitavad.

Meid, nõukogude geolooge, huvitavad iseäranis teemid energeetiliste kaevetiste tagavaradest, maakera koore ürgaegkonna (enne kambria aega) formatsioonidest, Aasia tektoonika, niisamuti ka maakera koore ehitusest ühenduses maakide asukohtade tekkimisega.

Kongressi töö järjekorras on esimesena nafta probleem ja tema tagavarade arvestus kogu maailmas.

Eelmistel kongressidel ei arutatud seda probleemi täielikult. Washingtoni kongressil arutati ainult küsimusi, mis olid ühenduses nafta asukohtade geoloogiaga. Nüüd, XVII kongressil, seatakse nafta küsimus laiendatud kujul üles. Peale küsimuste, mis puutuvad nafta asukohtade geoloogiasse, tuuakse eriti esile nafta asukohtade tekkimise ja nafta genesise (tekkimise) küsimused, muude hulgas nafta asukohtade küsimus Põhja-Kaukaasias

Eriti on välja eraldatud kõige tähtsam küsimus nafta tagavarade arvestamisest terves maailmas. Nõukogude naftateadlased, eesotsas V. V. Bilibiniga, töötasid välja arvestamise meetodika. Organiseerimise komitee tutvustas selle tööga laialdaselt kõiki piiritaguseid geoloogenaftateadlasi, et enam-vähem ühesuguselt kokkuvõetud materjali saada.

Nafta probleem seatakse kongressil esimest korda nii laialdaselt üles. Nafta küsimuse kohta on juba 60 aruannet üles seatud, neist 19 — välismaa geoloogidelt. On ette nähtud akadeemik I. M. Gubkini aruanded — „Nafta tagavaradest maailmas“ ja „Nafta asupaikade genesisest Põhja-Kaukaasias“. Välismaa õpetlaste aruannetest nimetame D. Bärtoni (Am. Ühendriigid) aruannet „Nafta tekkimisest“, P. Traski (Am. Ühendriigid) — „Nafta ürg-sortidest“ ja L. Mrazeki (Rumeenia) — „Nafta lademetest tekkimisest“.

Teiseks kongressi päevakorrapunktiks on söe asukohtade geoloogia. Teemi läbiarutamine peab näitama, mil määral maailma söetagavarad on järele uuritud, niisamuti ka valgustama nende jagunemist üksikute riikide vahel ja nende asukohtade tundmaõppimise meetodeid.

Selle teemi kohta on teada 30 aruannet, nende hulgas 9 — välismaa geoloogidelt. Aruandjate hulgas on niisugused suured eriteadlased nagu Paul Bertrand (Prantsusmaa) ja V. Petraschek (Austria). Nõukogude geoloogide poolt esinevad üldsustava aruandega M. M. Prigorovski ja P. I. Stepanov, kes kongressile välja kaevatavate süte kõige teaduslikuma ja praktilikult väärtuslikuma klassifikatsiooni kava ette panevad.

Sütt nimetatakse meie maal õigusega nõukogude võimu lapseks. Tarvitseb ainult ütelda, et peale sotsialistliku oktoobrirevolutsiooni on järele uuritud Kusnetski basseini ta 400 mln. tonni suuruse tagavaraga, on avastatud uus söebassein Karagandas, bureini süsi, Kesk-Aasia süsi jt., uuritakse suuri väljavaateid töötavat Tungusi söebasseini. Nõukogude teadlased võivad kongressil uhkusega söetagavara mitmekordsele suurenemisele meie maal näidata — võrreldes nende arvestustega, mis olid tehtud 1913. aastal.

Kolmas teem on kambria eelne aegkond ja kasulikud kaevetised ta arenemise piirides. Kambria eelne aegkond on maakera koore üks kõige vanematest formatsioonidest, mida teadus senini veel vähe on suutnud välja selgitada. Geoloogid määravad kambria eelse aegkonna kestvust mitmeti — poolest kuni kahe miljardi aastani. Kambria aegkonna alguse aeg ulatab tagasi umbes 580 mln. aastat. Kambria eelaja järeluurimine äratub suurt tea-

duslikku ja praktilikku huvi. Just maakera sellesse elujärku kuulub suuremate kasulikkude kaevetiste asukohtade tekkimine NSV Liidus: Kurski magneediano-maalia, ja Krivõi Rogi rauamaagi asuko-had, Hibini haruldased elemendid ja apa-tiidid, Montshetundra nikkel, maarjaklaasi asukohad Siberis jne.

Selle teemi kohta on üle 60 aruande teada antud, nendest 18 — välismaa geoloogidelt. Erilist huvi äratavad N. I. Svi-talski ja A. A. Polkanovi aruanded, kes Ukraina ja Kola poolsaare kambriaeelseid sadestusi valgustavad, kui ka kasulikke kaevetisi, mis nende kihtidega segatud on. Soomemaa kambriaeelseid kihte valgustab soome suure teadlase P. Eskola aruanne.

Järgmine kongressi päevakorra teem on permi süsteem. Nagu teada, iseloomustab permi süsteem maakera elu arenemises üleminekut kõige vanemast aegkonnast keskajakonda. Selle aegkonna kihid mää-ras esmakordselt kindlaks geoloog Mur-chison Venemaa territooriumil (endise Permi kubermangu raionis) XIX sajandi esimesel poolel. Permi süsteem ei ole mitte ükski tähtis rikkalikkude kasulikkude kaevetiste poolest, vaid ka nende lademete keerulikkude vormide, kui ka loomastiku ja taimestiku kõige suuremate muutuste poolest. Emba naftaraiooni soolamäed, Išimbajevi naftaasukohad, Solikamski kaalisoolad — kõik need kuuluvad permi aja ladestikkudesse. Petshoora basseini süsi kuulub niisamuti peamiselt sellesse easse.

Praegu kutsutakse küsimus selle üle, kas permi süsteem maakera elu iseseisev ealine üksus on, või on ta eelmise kivi-sõeajakonna jätk, mõnede geoloogide juures kahtlusi esile. Ei ole selge küsimus selle süsteemi alumise ja pealmise piiri kohta. Vaidlused kongressil aitavad sellesse teaduslikus mõttes äärmiselt tähtsasse küsimusse tarvilikku selgust tuua. Teoreetiliste arvamiste kontrollimiseks organi-seeritakse kongressi liikmetele eri ekskursion Uraali äärde.

Selle teemi peale on kõige rohkem aru-andeid üles antud — 87 nõukogude ja 27 välismaa geoloogidelt. Teaduslik-teoreetilise iseloomuga üldsustavad aruanded teevad nõukogude teadlased D. V. Nalivkin ja B. K. Liharev ning Moore (Ameerika Ühendriigid).

Suurt huvi pakub geoloogidele küsimus maagi asukohtade tekkimise sidemest maakera koore eriliste struktuursete normidega ja nende sulamassidega, mis sügavusest üles nendesse maakera koore kihtidesse on tunginud. Nagu teada, toovad need

massid mitmesuguseid metalliühendeid üles. Sulamasside hangumise juures teki-vad mõnesugustel tingimustel maagi asu-kohad. See teem on üks raskematest teoreetilikus geoloogias. Selle küsimuse üles-seadmine kongressil, mis kokku tuleb NSV Liidus, näitab, et nõukogude geoloogid maailma geoloogias selles küsimuses ühele juhtivale kohale pretendeerivad.

Harukordset huvi pakuvad F. J. Levin-son-Lessingi, A. E. Försmanni ja Bowen'i (Am. Ühendriigid) aruanded selle teemi üle.

Tektoonika (maakera koore ehituse) küsimused ei paku huvi mitte ükski seoses maagi asukohtade tekkimisega, vaid ka laiemas ulatuses. Meie seame kongressil üles ühe maakera suurema mandri — Aasia — tektoonika küsimuse, kui ka selle mandri geokeemia probleemi.

Nende küsimuste arutamise kongressil ei aita mitte ükski nõukogude teadlastel, vaid ka kogu geoloogial maakera koore ehituse, ta liikumise seadusepärasuse ja keemiliste elementide asetsemise peamiste probleemide lahendamisele läheneda. Nõukogude geoloogid võivad siin oma hiiglasuurt edu Nõukogude Aasia tundma-õppimises näidata. Kokkuvõtliku aruande Aasia tektoonikast teevad A. D. Arhan-gelski ja prof. M. M. Tetjajev.

Erilist huvi pakuvad kõik küsimused, mis on seotud haruldaste metallide leid-misega maakera kooses. Haruldaste metal-lidega pole seotud mitte ükski suure prak-tiliku tähtsusega probleemid, vaid ka pal-jud tähtsad geoloogia ja geokeemia nä-h-tused. Üldsustavad aruanded selle küsi-muse kohta teevad kongressil A. E. Försmann, B. P. Nekrassov, Brews (Kanada) ja Blondel (Prantsusmaa). Üldse on üles antud 44 aruannet, nende hulgas 12 välis-maa geoloogidelt.

Rida aruandeid on pühendatud geo-füüsiliste meetodite kasutamisele kivimite absoluutse vanuse ja geoloogiliste aeg-kondade kestvuse probleemide uurimise juures. Siia kuulub ka maakera üldise struktuuri selgitamine geofüüsiliste and-mete alusel. 50 aruande hulgas, mis selle teemi kohta on üles antud, on 8 välismaa aruannet.

Geofüüsilisi meetodeid hakati geoloogias võrdlemisi hiljuti tarvitama, kuid nad on kasulikkude kaevetiste otsimise ja jäl-gimise alal juba suure praktiliku tähtsuse omandanud. NSV Liidus kasutatakse geo-füüsilisi meetodeid eriti laiialdaselt nafta ja maakide otsimistel. Donetsi söebasseini piiride laiendamine (suur Donbass) sündis

Arhangelski geoloogitrusti teadusetöeline geoloog A. A. Malahov, kes kuus aastat Zilma (Põhja obl.) jõebasseinis töötas, uuris välja mitu kulla, tsingi, vase ja seatina asukohta. Pildil: Geoloog A. A. Malahov sorteerib kaevetiste proove, mis ta uurimiskäigult toonud. (Sofusfoto)

komplekstööde vababil, kus geofüüsilised uurimised peamist osa etendasid.

Kuni siiani ei osanud geoloogid maakera vanadust ja ta kivimite üksikute komplekside iga absoluutsetes üksustes ära määrata. Mitmelgi maal tehakse sel alal mitmesuguseid katseid. Kõige huvitavam on ses suhtes meetod, mis raadioaktiivsete elementide lagunemisele põhjeneb. Selle meetodi on praegusel ajal kõige rohkem läbi töötanud akadeemik V. I. Vernadski ja tema kool NSV Liidus, ning Line ning tema kool Am. Ühendriikides.

Akadeemik Vernadski esineb kongressil kokkuvõtliku aruandega oma töö tagajärgedest selle probleemi alal.

Algupärane teem kongressi päevakorras on „Arktise ja Antarktise geoloogia“. Põhimised aruanded Arktise üle teevad nõukogude teadlased. Nad lubavad kokkuvõtteid teha neist hiiglasuurtest saavutustest, mis NSV Liidul kauge Põhja tundmaõppimises viimastel aastatel on. Aka-

deemik O. J. Schmidt kavatses esineda aruandega geoloogia osast nõukogude Arktise omandamises.

Kindlaskujunenud traditsioonide järgi korraldatakse iga rahvusvahelise geoloogiakongressi järel rida ekskursioone seal maal, kus kongressi peetakse. Sellest kombest kinni pidades organiseerime ka meie kümme ekskursiooni Nõukogude Liidu mitmesugustesse raioonidesse.

Meie ekskursioonid, mis ulatavad pea üle kogu NSV Liidu territooriumi, erinevad suuremast osast ekskursioonidest, mis seoses kongressidega on korraldatud, selle poolest, et nad paljudel juhtumitel saavad kongressil käsitatud teemide konkreetseteks illustatsioonideks olema (sõidud Uraali, naftaraioonidesse, Noovaja Semljäle jne). Ekskursioone saavad juhatama iga antud raiooni paremad tundjad. Ekskursioonid korraldatakse erirongidel. Üksikutes kohtades toimetatakse sõidud autodel ja lennukitel.

Tuleb eriti alla kriipsutada, et kongressi

liikmete sõidud Nõukogude Liidu kõige tähtsamatesse tööstuslikkudesse raioonidesse ja keskkohtadesse (Donbass, Uraal, Siber, Kola poolsaar jt) neid mitte üksi nõukogude geoloogide eduga tutvuneda ei luba, vaid neid ka Nõukogude maa määratute rahvamajanduslikkude ja kultuuriliste saavutustega tutvustavad.

Rahvusvahelise XVII geoloogiakongressi vastu tuntakse välismaadel suurt huvi. Organiseerimise komitee on sadandete viisi kirje saanud, milles kongressist osavõtmisest teatatakse.

Kahjuks peab märkima, et meie teaduslikud asutused kongressi vastu vähe huvi üles näitavad ja oma esindajate nimetamisega ei ruttu. Väga vähesed instituudid on otsustanud oma töölisi — geolooge ekskursioonidesse komandeerida. Osavõtmine neist sõitudest on aga suure tähtsusega ka meie teadlastele.

Nelikümmend aastat tagasi tuli vanal Venemaal rahvusvaheline VII geoloogiakongress kokku. Siis näitasid vene geo-

loogid, eesotsas kadunud A. P. Karpinski-ga, et neid võib euroopa geoloogide väärivateks õpilasteks lugeda.

Nõukogude võimu 20 aasta jooksul on meie maal suured teaduslikud tööd maapõue uurimise alal läbi viidud. Edukalt võis neid läbi viia ainult nõukogude valitsuse abi tõttu geoloogia teadusliku uurimise töödele mitmemiljoniliste summade näol, mis selle töö peale on antud.

Suurepäraseks näiteks geoloogiliste tööde tormilikust õitsengust nõukogude võimu kestel on geoloogiliste uurimiste keskinstituudi poolt valmistatav NSV Liidu eriline geoloogiakaart. Sellel kaardil saab meie maa iga raiooni uus ilme konkreet-selt peegelduma.

1937. a. kongressil võivad nõukogude geoloogid tervele maailmale näidata, et nemad üheks maailma teaduse juhtivaks rühmaks on ja paljudes küsimustes esimest kohta omale nõuavad.

Akadeemik I. GUBKIN.
Tõlk. H. N.

RAHVUSVAHELINE NÄITUS PARIISIS

MAI lõpul avati Pariisis järjekordne maailmanäitus, millel peaaegu „kogu maailm“ esitatud on. Saja hektaari peal on siin ruumi leidnud 43 maailmariiki ühes asumaadega. Siin ei ole traataedu riikide vahel, kõiki neid ümbritseb üks 7,5 kilomeetri pikkune aed. Siin võib 15 minutiga ilma piiri ning tollivaatuseta minna jala Jaapanist Uruguaisse, Tshehoslovakiast Austraaliasse. Nõukogude Liidu naabriteks on siin peale Saksamaa veel Jaapan, ning Egüptus...

Sajal hektaaril asuvad siin 1937. a. rahvusvahelise tööstuse, tehnika, kultuuri saavutuste näituse paviljonid kõikidest riikidest. Kuivõrd näitus on korraldatud Prantsuse pealinnas ja prantslaste initsiatiivil, siis on ka arusaadav, et suurem hulk paviljone ja teisi näitusehooneid on pühendatud Prantsusmaale... Temale kuulub nimelt ligi 200 mitmesugust hoonet ja paleed sel suurepäralisel näitusel, mida ametlikult nimetatakse „Praeguseaja elu, kunst ja tehnika“.

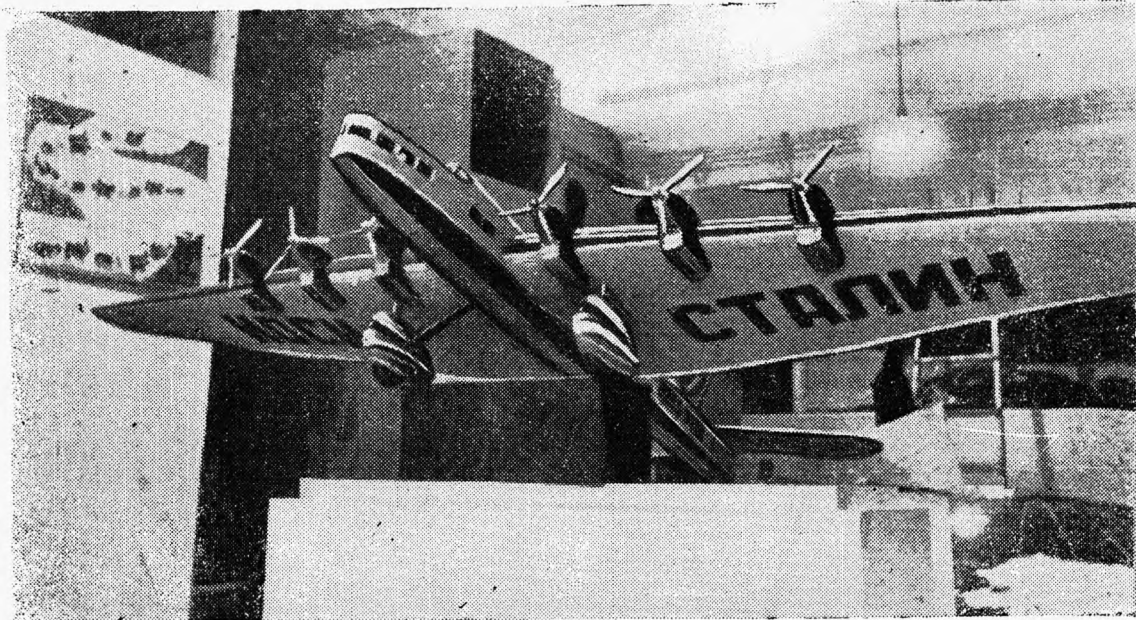
Näituse ettevalmistus algas juba üle aasta tagasi. Iga riik, kes kavatses näitusest osa võtta, valmistas ette eksponaate, kavastas oma näitusehoonet — paviljoni. Hiiglapalju tehti sel näituseplatsil tööd, et õigel ajal tõsta näituse avamise lipp. 24.

mail oligi ametlik avamine, olgugi, et rida riike oma paviljone veel valmis polnud ehitatud. 350-st oli valmis ainult 20. Näituse avas Prantsusmaa president Lebrun.

Prantsuse osakond, nagu tähendasime, on kõige suurem. Ta on jagatud 14 allosakonda, igaüks neist esindab ühte prantsuse tööstuseharu. Peale selle on paviljone, mis esindavad üksikuid prantsuse maakondi, asumaid jm. Tähtsam ja huvitavam paviljon on siin n. n. „leitudiste palee“, mis tahab olla kokkuvõtteks kogu tehnika progressist. Siin asub suur elektrimasin, mille kaks suurt kolmemeetrilise läbimõõduga poolust asuvad teineteisest mitu meetrit kaugel. Viis miljonit volti on selle elektrimasina pinge. Külastaja võib näha siin „ehtsat“ kunstlikku valku, mis ühest poolusest teise sõhvib.

Suurtes saalides võib siin näha katseid raadiumiga, molekulitega, elektroonidega — võib tutvuneda mateeria sisemise ehitusega. Tehnika areng koopaelaniku kivikirvest kuni praeguseaja hiiglamasinateni on siin väga kujukalt näidatud. Bioloogia, matemaatika ja astronoomia — palju teisi teaduse ja tehnika harusid on siin leidnud piltliku kujutuse.

Eifeli torni lähedal asub „valguse palee“.

Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu eksponaadid üleilmisel Pariisi näitusel.

Eesplaani hiigla-õhulaeva „Josif Stalini“ mudel.

(Sojusfoto)

Selle palee üks sein on muudetud hiiglakinolinaks, millel demonstreeritakse kinofilme. Palee peal asub maailmas kõige tugevam tuletorn, mille valgus 10 korda suurem on, kui kõige tugevama tuletorni valgus. Eiffeli torn on muudetud imestamisväärts tulevargiks, mis õhtuti särab mitmevärvilises ja keerukas illuminatsioonis.

Ameerika paviljon on 10-kordne ehitus, mis tuletab meelde New-Yorgi pilvelõhkujaid. Austraalia paviljon upub lõunamaa taimede metsa. Suurt huvi pakub siin kalliskivide kogu.

Kuid kui tagasihoidlikud ka kodanlised ajalehed ei tahaks olla — siiski ei suudavad maha vaikida seda suurt mõju, mida avaldab näitusel Nõukogude Liidu paviljon. Juba esimestel näituse päevadel oli külastajate tung kõige suurem Nõukogude Liidu paviljoni. Iseloomustav on see, et N. Liidu näitusehoones käib kolm korda rohkem külastajaid kui Saksamaa ja Itaalia paviljonides. Pariisi ajaleht „Excelsior“ tunnistab, et „kõige huvitavam välismaade paviljon on Nõukogude Liidu paviljon“. Arusaadav. Meie kodumaa on ainukene riik maailmas, kus töö on saanud au ja kuulsuse asjaks, kus teadus, tehnika, kunst hiiglasammudel arenevad, kus kultuur on kogu rahva asi. Seda pole ühelgi teisel maal, kes Pariisi näitusest osa võtavad.

Esimest korda võtab N. Liit osa niisugusest suurest rahvusvahelisest näitusest nagu seda on Pariisi näitus käesoleval aastal. Meie oleme osa võtnud siiski mitmetest rahvusvahelistest näitustest, alates juba 1922. a. Leipzigi näitusest. Kuid oma ulatuse ja tähtsuse poolest on Pariisi näitusel asuv Nõukogude Liidu paviljon võrdlematu meie eelmiste paviljonidega väiksematel rahvusvahelistel näitustel.

Nõukogude paviljon asub näituse pealiinil. Siin asub ka nõukogude kinoteater 500 inimese jaoks.

Paviljon kujutab endast kindlastiilist tervikut — hoonet, mille esipool tornina kõrgusesse tõuseb. Kogu hoone on kaetud marmoriplaatidega. Külgedel asuvad 11 suurt bareljeefi, mis kujutavad üheteistkümne nõukogude vabariigi sümboole. Torni otsas asub 25 meetri kõrgune teraskuju, — tööline ning naiskolhoosnik, kes kõrgel hoiavad sirpi ja vasarat.

Peamine, mida kujutab ja millest räägib Nõukogude Liidu paviljon — see on NSV Liidu kasv ligi 20 aasta vältel. Kõik eksponaadid, mis näitusel välja pandud, kujutavad seda, mis meil tõelikult ja jäädavalt juba kätte on võidetud. Kui, näiteks, pidime välja panema jalanõud, mida meie kodumaa elanikud kannavad, siis saatsime meie Pariisi nimelt niisugused kingad ja saapad, mida meie töölised, intelligents,

kolhoosnikud tõelikult kannavad. Seda ei või aga ütelda paljudegi teiste riikide kohta, kes näitusele valmistasid ja saatsid eksponaate, mis tegelikult rahvale neis riikides kättesaamatud või tundmatud on.

Nõukogude paviljon on jagatud viieks suureks saaliks. Esimene saal tutvustab külastajaid NSV Liidu Konstitutsiooniga. Siin asuvad suured elektrifitseeritud diagrammid, mis näitavad N. Liidu edusamme tööstuse, põllumajanduse, heaolu jm. alal, mis räägivad looduserikkustest, viisaastakute saavutustest. Siin asub ka suur NSV Liidu kaart, mis valmistatud kalliskividest.

Teine saal on pühendatud nõukogude teaduse saavutustele, rahvahariduse kasvule, kirjandusele ja ajakirjandusele. Kaks arvu iseloomustavad siin piltlikult meie edusamme: tsaari-Venemaal oli ligi 20 teaduslikku instituuti jm. asutust, praegu on neid — 839, teaduslikke töölisi oli enne revolutsiooni 2000 inim., nüüd aga — 90 000. Meil ilmub 9250 ajalehte, mille tiraash on 38 miljonit eksemplari. 1913. aastal ilmus tsaari-Venemaal 859 ajalehte 2 miljoni 700 tuhandelise tiraashiga.

Kolmandas saalis näeb külastaja eksponaate, mis iseloomustavad meie kujutatavat kunsti ja teatrit. Maalikunsti esindavad 42 kunstniku teosed; siin on raidkunsti ja rahvakunsti tööd, teatri etenduste makeid, demonstreeritakse katkendeid nõukogude ooperitest jne.

Arktise vallutamise, nõukogude raudtee-, õhu- ja veetranspordi areng on kujutatud neljandamas saalis. Hulgaliselt on siin

näidatud Arktise loodusevarad ning jahisaadused. Hiljutine kuulus õhuekspeditsioon põhjanabale on siin niisamuti kujutatult näha.

Veetranspordi iseloomustavad Leningradi sadama, Volga-Moskva kanali, suurte laevade jne mudelid; raudteetranspordi — uute vedurite, raudteede ja raudteejaamade mudelid. Erilise tähelepanu osaks sai nõukogude lennuasjandus, mis Euroopas väga kuulus on. Näitusel asub ka lennuk „ANT-25“, millel sm Tshkalov oma kuulsa reisu teostas. Siin on ka ehitatava hiigla-õhulaeva „Josif Stalini“ mudel.

Viimane — viies — saal iseloomustab meie tööstuse ja linnade ehitust. Selle osakonna keskpunktiks on Moskvas ehitatava Nõukogude palee mudel, mille kõrgus on 5 meetrit. Ta annab piltliku kujutuse sellest Nõukogude Liidus ehitatavast hiiglahoonest.

Meie kodumaa paviljon Pariisi näitusel annab ereda pildi sotsialismi ehitamisest ja suurtest saavutustest, mis meil juba kätte on võidetud. See paviljon võidab veel suuremat poolehoidu NSV Liidule mitmesugustes kihtides välismaadel. Paviljoni märkusteraamatusse on kirjutatud hulk muljeid, mis täis vaimustust ja ter vitusi sotsialismi maale.

Rõõmu ja uhkusetundega avasime meie oma paviljoni ukseid Pariisi näitusel. Ja paljudki külastajad lahkuvad sellest paviljonist niisamasuguse tundeaga.

J. Lemm.

SAKSA FASCHISMI SISE- JA VÄLISPOLIITIKA

1. Saksa faschismi sisepoliitika

SAKSA faschismi sisepoliitikal on ainult üks eesmärk — kurnajatele avaramaid kurnamise võimalusi kindlustada ja — mis sedasama tähendab — kogu saksa rahvas sõnakuulelikuks tööriistaks teha faschismi välispoliitika plaanide — maailma kaubaturgude ja toorainete allikate ümberjaotamise — teostamiseks.

Selle poliitika läbiviimisel püüab faschism kõigiti oma klassilikku palet varjata. Ta tarvitab selleks õige ohtralt demagoogiat, nimetades end natsionaal-sotsialismiks, et laialistes rahvahulkades levinud püüdeid sotsialismile oma huvides ära kasutada. Kasutatakse õige laialt võitlust Versailles'i rahulepingu vastu, olgugi, et kuulutatakse

tulevases sõjas võidetutele palju vägivaldsemat „rahu“, kui seda oli Saksamaale Versailles'i rahu.

Tõelikult on faschism likvideerinud kõik demokraatlikud õigused ja vabadused. Tegelikult ei ole saksa rahval praegu mingisugust põhiseadust, mingisuguseid poliitilisi õigusi. Ka kohus töötab vaid n. n. „rahva elava tunde“ ehk faschistliku omavoli alusel.

Nii poliitiline juhtivus, kui seadusandev ja täidesaatev võim on Hitleri — „juhi“ — kätte koondatud. Tema on ka „kõrgem kohtumõistja“. Hitler on „ühtne kolmes pales“: kui faschistliku partei juht, kui riigiparaadi pea ja kui vägede ülemjuhataja. Juhhi põhimõtte ei luba mingisugust võimu jagamist.

Saksamaal ei ole mingisuguseid valitavaid rahvaesindusi, ka valitavaid omavalitsuseasutusi mitte. Ei ole ka enam mingisuguseid tööliste ja talurahva huviseid kaitsvaid organisatsioone.

Klassivõitlus üldse on Saksamaal keelatud. 1. mail 1933. a. kuulutasid fashistid kõik tööliste ja teenijate ühingud laialilastuks, nende varandus revireeriti. Ametiühingute juhatavad tegelased vangistati, suur osa neist tapeti fashistide elajaliku „elava tunde“ omavolil. Keelati ära ka kõik poliitilised parteid, peale fashistliku rahvus-sotsialistliku partei. Pandi kinni kõik ajalehed ja ajakirjad, mis ei kuulutanud ametlikku, fashistlikku ideoloogiat.

Kuid see kunstlik sisemise võitluse „tasalülitamine“ ei hävitanud ega kõrvaldanud sisemisi vastuolusid, isegi mitte kodanluse leeris, rääkimata kodanluse ja proletariaadi vahelisest klassivõitlusest ja fashismi vastasest revolutsioonilikest võitlusest üldse. Ühe partei olemasolu on ainult seal loomulik, kus pole vastaspoolsete huvidega antagonistlikke klasse. Saksamaal on aga seesugused klassid olemas, ja sellepärast saab klassivõitlus seal paratamata edasi kestma, eeskätt proletariaadi võitlus kurnava kapitalismi vastu, oma põrandaaluse kommunistliku partei juhatusel, keda fashismi kõige verisemgi terror hävitama ei ulata. Kuid väikekodanlistegi parteide tekkimine pole võimatu. See kiht on Saksamaal nii maal kui linnas õige rohkearvuline ja moodustab ühes töölisteklassiga rahva määratu enamiku. — Hiljuti käiski ajalehtedest läbi teade mingisuguse uue partei tekkimisest põranda all.

Fashismi väevõimu-valitsuse juures on kogu see määratu rahva enamik nii majanduslikult kui poliitiliselt käputäie suurkapitalistide, mõisnikkude ja pankurite täieliku meelevalla all, kes tänapäeva Saksamaa tõelikud peremehed on. Hitleri valitsus on ainult nende suurte kasude käsik. Saksa tööstuses valitsevad 42 „tööstuskaptenit“, kelle kätte on koondatud 1,25 miljardit marka. Neist on võimsamad — Krupp, Thyssen, Haniel, Petscheck, Valt-hausen, Klöckner, Wolff, Strauss, Kirdoff ja Flick. Põllumajanduses on 35 aadelperekonna käes määratusuur varandus — 1,37 miljardi marga väärtuses. Suuremaid maaomanikke on Saksamaal — endine keiser Wilhelm, vürst Thurn-Taxis, Pless ja Hohenlohe-Öhringen. Panganduses on mõduandvad 23 suurpankurit; neist on suuremaid — Mendelsohn, Goldschmidt,

Michael ja Mannheimer. Kaubanduse alal valitsevad 9 suuremat universaalkauplust — 200 mln. marga kapitaliga. Suuremaid neist on: Karstadt, Wertheim, Tietz. Kõigi nende suurmiljonääride tahet avaldab ja täidab praegune saksa valitsus Hitleriga eesotsas. Nende suurkapitalistide rikkalik rahalisel toetusel läkski saksa rahvus-sotsialistlikul parteil korda võimu võtta, kusjuures demagoogilikult jagati laialisi lubadusi väikekodanlastele kihtidele ja isegi töölisteklassile.

Hitlerlased karjusid, et nad tahavad „protsendi orjuse“ kukutada, see tähendab — vabastada rahvast pangakapitali ikkest ning teostada „kartellide ja trustide riigistamise“. Niisugused suurettevõtted, nagu Kruppi ja Thysseni tehased jt, jäeti igatahes juba kohe algul Hitleri lubaduste nimekirjast välja, sest need suur-röövivate ettevõtteid arvati „loova kapitali“ hulka, mida vastandina „röövkapitalile“, — pangakapitalile — alal tulevat hoida. Keskkihtide majandusliku seisukorra kindlustamiseks lubasid hitlerlased suured universaalkauplused kinni panna, talupoegadele maad juurde anda. Töölistele lubati „õiglast“ tööpalka maksta jne. Tegelikult, muidugi, ei mõeldudki neid lubadusi täita, vastupidi, kõiki neid, kes neid valelikke, demagoogilikke lubadusi tõsiselt võtsid, hakati metsikult taga kiusama.

„Protsendiorjuse kukutamise“ asemel sattusid hitlerlaste valitsemise ajal käsitöölised, väikekaupmehed ja töötavad talurahva hulgad veel suuremal määral, kui varem, finanskapitali ikke alla. Liikaskapital võtab nüüd ametliku laenuprotsendi põhjal 15 prots., mida väikekaupmehed, käsitöölised ja talupojad on sunnitud marodööridele maksma, kuna suurkapitalistid ja mõisnikud selsamal ajal laenuvad ainult 4,5 prots. maksavad. Kartellide ja trustide riigistamisest pole enam juttugi. Vastupidi, trustide ja kartellide võim on tugevnenud, nende kasud suurenenud. „Berliner Börsenzeitung“ teatab (25. XII. 1936. a.), et 2000 saksa aktsiaühisust andsid 1931. a. 5 miljardit marka puudujääki, 1933. a. ei saadud kasu ega kahju, 1934. a. andsid nad kasu — 0,7 miljardit marka, 1935. a. — 1,3 miljardit, 1936. a. — 2 miljardit marka. Töölisteklassi ja keskkihtide olukord on aga selsamal ajal järsult halvenenud. Neil pole õigust oma hädadest rääkidagi, sest fashistliku korra põhimõtte järgi hoolitsevad selle eest „juhid“, Hitleriga eesotsas. Kuidas seda tehakse?

1934. a. jaanuaris andis Hitleri valitsus

seaduse „rahvusliku töö organiseerimise kohta“, mille järgi „inimesed ei ole ühesugused, mispärast neid ka õiguse suhtes ei saa ühesugustena võtta“. Kogu vabriku-tööliskond allub ilmingimata ettevõtte juhataja tahtele. Ettevõtetes valitseb aga sõjaseadus. Ettevõtja on piiramatult väikene. Tööliste jaoks jääb vaikida ja alistuda.

Vägivallaga sunniti kõik töölised „saksa tööväerinda“ astuma. Selle „juht“ doktor Ley teatas 1933. a. ühel nõupidamisel, et „meie loodame, tahame ja usume, et Saksamaal ei leia keegi tööd, kui ta ei astu tööväerinda“. Tööväerind aga ei ole tööliste õiguste kaitsmiseks loodud. 1935. a. olevat saksa lehtede teatel, 3,5 mln. töolist pööranud „tööväerinna“ juriidilise konsultatsiooni poole, kuid ainult 2 prots. neist kaebustest antud edasi töökohtutesse, kuna 98 prots. maeti „tööväerinna“ juhtide poolt kalevi alla. Loodi ka n. n. „aukohtud“, mille ülesandeks olevat „sotsiaalse kohuse kui ka sotsiaalse vastu ettetulevaid jämedaid eksimusi“ karistada. 1935. a. kutsuti neid „aukohtuid“ ainult 250 juhtumil kokku. Nende kohtute otsused on otseselt naeruväärt. Näiteks määrati ettevõtjale, kes ületundide eest ei maksnud, töölisi haavas ja isegi peksis, „karistus“ 250 marka!

Vabrikutes ja asutustes on tööraamatud sisse seatud. Tööraamatusse on kõik andmed raamatu omaniku kohta sisse kirjutatud, ka töölise või teenija „riigivastatus“. Neil, kel seesugused märkused raamatus, „pole õigust natsionaal-sotsialistlikus rahvariigis tööd saada“, kirjutatakse „Der deutsche Textilarbeiter“ 16. veebruaril 1936. a. Järelikult peavad nad näljasurma surema. „Tööraamat“ on seega jhker hulkade rõhumise abinõu valitseva härraskihi käes.

„Rahvusliku tööreguleerimise seadus“ hävitas ära ka tariifilepingute korralduse. Ainult väikese osa tööliste kohta, peamiselt sõjatööstuses, on uued tariifilepingud maksma pandud, kuid palju halvematel tingimustel kui varem.

Loomulik, et seesuguse poliitika tagajärjel laialiste tööliskondade olukord fashistliku diktatuuri ajal vahetpidamata on halvenenud, ja, vastavalt, on määratult kasvanud suurkapitalistide kasu. Praegu maksetakse aktsionäridele avalikultki 8–10 prots. dividendi, rääkimata varjatud kasudest.

Tööpalkasid alandatakse mitmesugusel teel: kõigepealt nominaaltööpalga normide alandamise teel, mida üksikutes tööliskondades mitmesugusel määral läbi viiakse;

edasi, maksude tõstmise ja „sotsiaalsete“ mahaarvamiste teel, mis 1932. a. 11 prots. nominaaltööpalgast moodustasid, 1935. a. aga juba 20 prots. Oskustööliste keskmine nädalapalk langes 30,39 margalt 1932. a. kuni 25,61 margani 1936. a. Mustatööliste tööpalk langes selsamal ajavahemikul üle 25 prots. allapoole seda taset

Peale palkade on tugevasti kärbitud ka sotsiaalkindlustuse summasid, nagu: invaliidide kindlustuse kulmasid (pensionoone ja abirahasid) 1932. a. kuni 1934. a. 54 mln. marka ja 1935. a. 393 mln. marka; vanade abirahasid selsamal ajavahemikul 15 mln. marka; vaestelaste abirahasid 11 mln. marka; haigekassade abirahasid 22,5 mln. marka. Peale kõige muu vähendati ka abisaajate arvu: nii, näiteks, haiguse puhul abisaajate arvu 23 prots., pensionäride leskede arvu — 42 prots., vanaduse puhul abisaajate arvu — 45 prots. jne. Halvendati tuntavalt ka arstiabi haigetele sotsiaalkindlustuse arvel.

Teravalt halvendab töölisklassi olukorda ka korteriüüri tõstmine ja esimese järgu tarbeainete hindade tõus. Ametlikudki andmed näitavad toiduainete hindade tõusu 20–50 prots. võrd; tegelikult on paljude ainete hinnad märksa enam tõusnud. Sedasama tuleb ütelda ka tekstiilkaupade ja jalanõude hindade kohta. Lühidalt: nälj ja vaesus valitsevad laialiste tööliskondade perekondades. Enesetapmised ja perekondade tapmised aina sagedasemad.

Palju parem pole ka keskklasside olukord. „Keskklasside aineline seisukorra kindlustamise“ asemel, mida fashistid võimulesaamise eel lubasid, langevad need kihid nüüd ikka enam ja enam finanskapitali orjusesse. Kasvab maksujõuetus, pankrottide ja enesetapmiste arv. Berliinis üksipäini jäi 1935. a. 4 tuhat käsitööstuse ettevõtet pankrotti.

Talurahvale lubasid fashistid maad juurde anda. Tõelikuks on fashistliku diktatuuri ajal uute asundustalude loomine mitukorda vähenenud. Oma maaprogrammis nõudsid natsid ka „seadust maade ilma tasuta eksproprieerimise kohta üldkasulikkudeks otstarveteks“. Kuid niipea kui fashistid võimule said, seletas natsid talurahva-poliitika juht Darre, et „mina ei puuduta mitte ühtegi maaala, kui suur ta ka ei oleks“. Selle asemel hakkasid natsid mõisnikkude ja kulakute majapidamisi riigikassa arvel hoogsalt kindlustama ja neile odavat tööjõudu muretsema sundusliku töökohustuse põhjal töölaagrite kaudu. Väikepõllumeeste maade sunnimüük oksjonitel ning töötava

talurahva kurnamine finanskapitali poolt on praegu palju jõhkram kui kunagi varem. Rheini ja Vestfaleni maakondades, kus väikepõllumeeste erikaal võrdlemisi kõrge, suurenes talupoegade maaala, mis võlgade ja maksude katteks oksjonitel ära müüdi, 1933. a. kuni 1935. a. 13 korda. Avaldab aga talupoeg seesuguse olukorra üle rahulolematust, siis ootab teda — kontsentratsioonilaager. Viletsuse kohutavast kasvust Saksamaal kõnelevad ametlikud arvud: 1935—1936. a. talvel oli ligi 13 mln. sakslast sunnitud abisaamiseks „talvise fondi“ poole pöörama. Neile 13 mln. puudustkannatajale jagati toetuseks kokku 370 mln. marka, mis teeb kuus — 2,37 marka ja päevas 7,7 penni inimese kohta. Mida võib selle „toetuse“ eest saada, kui kilogramm ube maksab 83 penni, kapsakilo — 35, kartulid — 43, sealih 1 mark 59 p. jne?

Töölise sotsiaalkindlustuste summade vähendamisega kokkuhoitud summad läksid — sõjaliste ettevalmistuste suurendamiseks. 1933. ja 1934. a. a. mahutati ligi 500 mln. marka sotsiaalkindlustuse summadest riiklikkudesse väärtpaberitesse ja laenuksesse, 1934. a. läks invaliidide kindlustamise ja teenijate tööpuuduse vastu kindlustamise summadest 700 mln. marka valitsusele „laenuks“, s. o. relvastamise kulude katmiseks. Nende arvel valmistatakse lämmastavaid gaase, kahureid, granaate, pomme...

Seesuguse metsiku poliitika tagajärg väljendub muu seas ka suremiste arvu kasvamisega. Kui kriisi madalseisu aastal (1932) Saksamaal 707,6 tuh. inimest suri, siis tõusis see arv 1935. a., mil saksa tööstus, ametlike andmete põhjal, isegi tugevas tõusuhoos oli, 791,9 tuhandeni, see on rohkem kui kunagi 1920. a. saadik. Seesugune on saksa fashismi sisepoliitika tagajärg sõja hullustuse lipu all, millel seisab loosung: „Kahurid või asemel“!

2. Saksa fashismi välispoliitika

Saksa fashismi välispoliitika „teoreetiliseks“ aluseks on n. n. „tõu teooria“, mis seletab, et „saksa puhastverd aaria tõugu rahvas“ on kõige väärtuslikum, kõige parem ja nimelt äravalitud rahvas maailmas, kes kutsutud on teiste maade ja rahvaste üle valitsema. See „teooria“ püüab ühtlasi ka tõendada, et kõik „kultuuri väärtused“ maailmas on eranditult loodud „puhastverd saksa aaria tõugu“ rahva poolt. Kõik teised rahvused on „aarialastega“ võrreldes alaväärtuslikud

ja nõrgad, ning peavad tugevatele „saksa puhastverd aarialastele“ alluma. Seesugune olevat arenemise seadus ka looduses. Et saksa imperialismi isu just väike ei ole, näitavad agressiivsed plaanid: Ida-Euroopas — kuni Uraali mägedeni. Keska ja Lõuna-ida ning Lõuna-lääne Euroopas — kuni Vahemereni ja Aafrikani; Aasias — kuni Hiinamaa ja Indoneesiani.

Selle kaugeleulatava maadehaaramise plaani teostamiseks on tänapäeva Saksamaal mobiliseeritud kõik sisemised ressursid ja välisabi võimalused (sõjaline kokkulepe Jaapani ja Itaaliaga, rahaline abi inglise suurkapitalistidelt, väliskaubanduse poliitika). Arusaadav, et nende välispoliitiliste eesmärkide teostamine on kõigepealt ärarippuv Saksamaa sisemisest seisukorrast ja Saksamaa sõjalistest jõududest.

Et sisemist olukorda, seljatagust, poliitiliselt kindlustada, võtsid saksa taschistid tarvitusele kõige metsikuma terrori. Fashistliku diktatuuri ajal on Saksamaal tapetud üle 10 tuhande revolutsioonääri ja fashismivastase tegelase. 1933. a. andmetel oli koonduslaagrites 150 tuhat töölisi. Mitte-täielikkude andmete põhjal tõusis 1933. a. kuni 1935. a. fashismi vägivalda all kannatanud ohvrite arv 1.452.500-ni. Saksa fashism võttis tarvitusele kesk-aegse tapakirve ja tapapaku. Kõige metsikum terror — sellega püüab saksa imperialism oma seljatagust sõja puhuks kindlustada.

Kogu saksa majandus on koondatud ja mobiliseeritud sõjaliste jõudude suurendamiseks. Otse hullupöörase kiirusega kasvab praegu Saksamaa relvastumine. Saksa sõjaväe kaadrite üldine arv oli 650 tuhat. 1936. a. augustis vastuvõetud seadus sõjaväeteenistuse aja pikendamise kohta (kahe aastani) suurendab seda arvu kahekordselt. Sellele alalisele sõjaväele on tarvis juurde lisada töölaagrite 200 tuhat tööväelast, 120 tuhat militariseeritud politseinikku, 850 tuhat löökrühma meest, Hitleri ihukaitsevägi, nuhkide- ja autokorpus jne. Praegu on Saksamaal loodud juba 12 korpust (36 diviisi) jalaväge ja 5-6 motomehaniseeritud divisjoni, milles vähemalt 2500 tanki. Motomehaniseeritud vägede arvu kavatseb Saksamaa lähemal ajal 12 divisjonini suurendada. Suurt rõhku pannakse eriti õhulaevastiku suurendamisele. Saksamaa õhulaevastik koosneb vähemalt 2000 rivilennukist. Ainult ühe aasta kestel sai saksa õhulaevastik üle 2300 lennuki. Göring seadis ülesandeks saksa sõjaõhulaevastiku lennukite arvu 16 tuhandeni tõsta. Võrdlemisi kii-

realt kasvab ka sõjalaevastiku võimsus. Vastavalt mereväelisele kokkuleppele Inglismaaga (18. juunist 1935) on Saksamaal õigus pidada sõjalaevastikku 35 prots. suuruses inglise sõjalaevastiku tonnaashist, mis praegu 1200 tuh. tonni välja teeb. Andmed kinnitavad, et juba lähemal ajal Saksamaa selle normi täidab. Hiljuti lasti vette liinilaevad „Scharnhorst“ ja „Gneisenau“, kumbki 26 000 tonni. Ravis on praegu 4 liinilaeva, 6 ristlejat, 12 miinipaati ja mõnikümmeend veealust paati. Inglise lehtede teatel on praegu ehitusel 1 liinilaev — 35 000 tonni, 1 aviolaev — 19 000 tonni, 3 ristlejat, igaüks — 10 000 tonni, 18 miinipaati, 14 veealust paati ja rida abilaevu, kokku 56 laeva.

Palavliku kiirusega ehitatakse praegu Saksamaal sõjastrateegilisi autoteid. Plaani järgi on ette nähtud ehitada uusi autoteid 7 tuh. kilomeetrit, sellest on suur osa juba valmis. Ehitatakse pikaajalisi kindlusi nii lääne kui ida piiril. Siia kuuluvad: maaalused ehitused, betoneeritud kindlused, miiniväljad, maaalused angaarid, laod jne. Sõjatööstus on kohutavalt kasvanud. 1930. a. oli Saksamaal 30 sõjatööstuse ettevõtet, nüüd on neid 340, sellest 60 lennukitehast, 45 auto- ja tankide-tehast, 15 sõjalaevade tehast jne. Seega on Saksamaal juba praegu võimas sõjatööstuse aparaat, mis tal võimaldab sõjalisi jõudusid võrdlemisi kiiresti suurendada. Kogu saksa tööstus on üle viidud sõjaaja roobastele ning on tegelikult mobilisatsiooni seisukorras. „Kahurid või asemele“ — see iseloomustab tänapäeva Saksamaad. Kahurite vastu vahetatakse toorained ja toiduained; kahurite võim käib üle kõige ka välispoliitikas, toetudes järjest kasvavale sõjalisele jõule. Välispoliitika võtab iga päevaga ikka avalikuma agreessiivse ilme. Sellest ei kõnele mitte ainult Saksa-Jaapani salajane sõjalit ja Saksa-Itaalia kokkulepe, vaid ka saksa sõjaline okkupatsioon Hispaanias ja Hispaania Marokkos. Saksamaa püüab Vahe-mere värvat Gibraltarit merekitsuses oma kätte kiskuda, et siis kergem oleks ühes Jaapaniga Aasia ja Indoneesia rikkaid (Inglise, Hollandi jt) asumaid oma kätte kiskuda, mille kohta ajalehtede teatel Saksamaa ja Jaapani vahel vastav kokkulepe olevat saavutatud.

Arusaadavalt on uue sõja ettevalmistamisele täiel määral rakendatud ka diplomaatiat, mille ülesandeks on saksa faschismi juhtimise alla koondada sõjakate riikide blokk ning takistada kollektiivse julgeoleku organiseerimist. Juba 1933. a. hakkas Saksamaa aktiivselt Jaapaniga sõja-

väelist ja majanduslikku koostööd looma. 25. novembril 1936. a. kuulutati selle koostöö tulemusena välja saksa-jaapani kokkulepe „võitluseks kommunismi vastu“, mis tegelikult ametlikuks sildiks on salajasele sõjalisele kokkuleppele. Saksa faschism otsib ka Euroopas omale liitlasi, eriti niisuguseid, kel ühised piirid on NSV Liiduga ja kes talle võiksid oma piirisid „laenuks“ anda. 1934. a. sõlmis Saksamaa lepingu Poolaga, mis, nähtavasti, mõningaid salajasi, sõjalise iseloomuga punktsid sisaldab. Kuid hirm oma uue sõbra ees ja kartus temaga üksi jääda sunnib Poolat siiski Prantsusmaalt ja Inglismaalt kindlustust otsima ja sõjalist liitu Prantsusmaaga alal hoidma.

1935. a. sügisel peeti Berliinis salajasi läbirääkimisi Saksamaa, Poola, Soome ja Ungari vahel, kus nähtavasti mõningad sõjalised kokkulepped nende riikide vahel alla kirjutati. Peale selle on Saksamaal õige tihe sõjalis-poliitiline ja sõjalis-majanduslik koostöö ka Bulgaariaga, kes sel põhjusel isegi Balkani riikide liitu ei astunud.

Saksamaa ja Itaalia vaheliseks tüliõunaks oli Austria. Kui 25. juulil 1934. a. saksa faschistid Austrias mässu korraldasid ja Austria kantsleri Dollfussi ära tapsid, et Viinis võimu haarata ja Austriat Saksamaa külge liita, viskas Itaalia Austria piirile mitu diviisi sõjaväge ning ähvardas sõjariistus vahelesegamisele. Saksamaa oli sunnitud taganema. Kuid Itaalia-Abessiinia sõja ajal kõvenes side Itaalia ja Saksamaa vahel. Saksamaa ei võtnud osa Rahvasteliidu poolt väljakuulutatud sanktsioonidest Itaalia vastu. Selle tagajärjel sündis lähenemine Saksamaa ja Itaalia vahel, ning 2. juulil 1936. a. sõlmiti leping Saksamaa ja Austria vahel, mis Saksamaale võimaldab „rahulikult“ teel Austria vallutada. Itaalia välisministri kokkusaamine Hitleriga 1936. a. oktoobris lõppes kokkuleppe allkirjutamisega ühistöö kohta rahvusvahelisel alal, ühise võitluse asjus „enamuse vastu“, ühise interventsiooni asjus Hispaania faschistlike mässajate toetamiseks — kelle valitsust Itaalia ja Saksamaa 18. novembril tunnistasid.

Omale liitlasi ja käsikuid otsides urgitseb faschistlik Saksamaa ka Balti riikides, Balkani maadel, külvates igal pool tüli ja riidu, organiseerides, finansseerides ning relvastades muste tagurlikke jõudusid mitmesuguste organisatsioonide näol. Ta valmistab ette sisemisi mässe, et sel teel teed tasandada nende maade haaramiseks.

Selle tõestuseks on: „vabside“ riigipöörde ettevalmistus Eestis 1935. a. detsembris, sedasama laadi mässukatse Ungaris 1936. a. märtsis, mõnesugused väljaastumised Rumeenias 1936. a. kevadel jne, mida Saksamaalt juhiti ja varustati. Selle tõestuseks on ka Saksamaa osa faschistliku mässu organiseerimises Hispaanias ja Hispaania mässulaste toetamine. Viimasel küsimusel eriti on väga kaugele ulatav rahvusvaheline tähtsus. Saksa faschism paneb siin oma välispoliitika kaardid avalikult välja. Ta tahab Hispaaniast platsdarmit luua tulevaseks võitluseks Prantsusmaa, niisamuti ka Inglismaa vastu. Faschistide kaotus Hispaanias tähendaks sellepärast suurt hädaohtu faschistlikule Saksamaale, oleks saksa välispoliitikale suureks hoobiks, millega seletatav on Saksamaa suur aktiivsus Hispaania interventsioonis.

Kõik need ja mitmesugused uued Saksamaa agressiivsed väljaastumised said võimalikuks ainult sellepärast, et kapitalistlikkude riikide hulgas puudub üksmeel ja kindlus agressorile vastuhoo andmiseks, mis faschistliku Saksamaa isu aina suurendab, teda uutele väljaastumistele õhutab. Eriti kõikum ja kaheotsaga on inglise välispoliitika.

Saksamaa teostab oma sõjalise ettevalmistamise poliitikat hüsteeriliku nõukogude-vastase agitatsiooni suitsukatte varjul. Pole mingit põhjust kahelda, et saksa faschistlikud „juhid“ nõukogude korda hinge põhjast vihkavad. Kõik nende välispoliitika „programmilised“ seaded Hitleri raamatus „Minu võitlus“ jm., nõukogudevastase „ristisõja“ propageerimine, välispoliitika liin (Saksa-Jaapani sõjaliit) kõne-

levad sellest selget keelt. Kuid saksa faschism ei ähvarda mitte ainult NSV Liitu. Ta valmistab kallaletungi ka Prantsusmaale, Tšehoslovakkiale, Austriale, Balti riikidele. Ta ähvardab kõige tõsisemalt Inglismaad. Faschistlik püssirohukelder Euroopa südames ei ähvarda rahu mitte ainult Euroopas, vaid terves maailmas. Saksa faschistid pretendeerivad *maailma rahvaste valitseja* koha peale. Nad unistavad niisugusest maailma uuesti ümberjagamisest, mis neile kõige rikkalikumad toorainete allikad ja kõige paremad kaubaturud kindlustaks. Mitte oma endiseid asumaid, mis ta sõjas kaotas, ei ihka Saksamaa tagasi — need ei annaks talle toorainet, ega võtaks ta „üleliigset rahvast“ vastu. Saksamaa tahab omale nüüd uusi asumaid Inglise, Prantsuse, Belgia, Hispaania, Portugaalia ja Hollandi käest, ja on, nähtavasti, selles asjus vastava kokkuleppe sõlminud Jaapani ja Itaaliaga, kes teda maailma uuesti ümberjagamisel saavad toetama — muidugi mitte ainult Saksamaahuvides. Kuid ükski neist riikidest ei ütle vabatahtlikult oma asumaa-dest Saksamaa kasuks lahti. Seega peab sõjariistus jõud otsustama. Faschistlikul Saksamaal levitataksegi laialt unistusi ja lootusi Briti impeeriumi peatsele kokkuvõrsemisele. See ilmariik olevat juba vanadusest jõuetu. Ja, tõepoolest, mida enam inglise imperialistid kõhklevad, seda jõhkramaks lähevad saksa faschistid oma rahvusvahelistes väljaastumistes, seda häbematumaks muutub saksa diplomaatia, juhtides oma agressiivset poliitikat mitte ainult NSV Liidu, vaid nimelt ka põliste asumaavalitsejate vastu.

Joh. Reesen.

VÄIKSED TEATED

Elektri-lõikenuge hakkas valmistama Moskvas arstlikkude laboratooriumide siseseadete valmistamise tehase. Esimene partii neid nuge läks juba müügile.

Gaasimaski, mille klaasid ei tuhmu, konstrueeris töökaitse instituut Leningradis tööstuses tarvitamiseks. Gaasimaski näoküljel on veel loomakilest hermeetiline (õhukindel) membraan, mis vabalt rääkida võimaldab.

Kaseiinist (juustainest) kunstliku villa valmistamise viis on välja töötatud NSVL kunstkiu teadusliku uurimise instituudi poolt.

Fotoelemendi elektrilugeja on konstrueeritud Moskvas. Lugejat (счетчик) võib tarvitada, näit., transportööridel, konveieritel jne kantavate asjade hulga lugemiseks. Lugeja võib tunnis kuni 3600 asja ära lugeda ja tarvitab seejuures elektrienergiat 50 vatti. — Samatüübilise fotoelektrilugeja töötas välja Kuibõschevi nimeline elektritehase laboratoorium. See uus lugeja loeb tunnis kuni 13 tuhat asja, tarvitab energiat 20 vatti, töötab niihästi 120- kui ka 220-voldilise vooluga.

Erilise riista õhu proovi võtmiseks stratosfäärilist konstrueeris nõukogude leidur

A. S. Maschkevitch. Riist kujutab endast molibdeenklaasist nõud, mis alumiiniumist kaitsekarbis asub. Riista kraan stratosfääri õhu võtmiseks avaneb kella mehhanismi abil.

Uus emulsiooni segu metalltera jahutamiseks alumiiniumist asjade lõikamisel on tarvitusele võetud „Krasnõi Oktjäär” tehases Leningradis. Senini tarvitati sarnaseks jahutajaks tuleõli. Uue emulsiooni koosseis on: puuvilla õli — 5 prots., tärpentiini — 5 prots., emulsooli — 15 prots. ja vett — 75 prots.

Õlgedega köetava gaasigeneraatori on konstrueerinud Leningradi tööstuse instituut. Saadud gaasi tarvitati „CT3—30” traktori mootorile. Katsetel töötas selle traktori mootor keskmiselt 15—16 hobuse jõuga, lubades lühemaks ajaks isegi kuni 20-hobusejõulist koormatust. Katseid tehti normaalse — 4,2 — rõhumise juures.

Lend substratsfääri (stratosfääri alamkihtidesse). — 13. mail korraldasid nõukogude stratonaudid (kõrguselendurid) lennu õhupalliga substratsfääri. Stratonaudid tõusid kuni 8000 meetri kõrguseni, kus nad 40 minutit peatusid ja hulga mitmesuguseid uurimistõid tegid. Substratsfääris oli temperatuur kuni — 38°. Kõik kaasavõetud aparaadid töötasid korralikult. Eriti peab märkima akumulaatorite korralikku töötamist tähendatud kõrgusel. Kaitseks külma vastu olid akumulaatorid kaetud eiderpardi (Põhja-Jäämere parditõug) udusulgedest kattega. Sellel lennul ja lennul tehtud uurimistel on eriti suur tähtsus. Lennul uuriti eriti, näiteks, elektrisädeme süütamise tingimusi kõrgemates õhukordades. Need uurimised aitavad selgitada, millised peavad olema kõrgelennu mootorite süüteseaded jne. See aitab vallutada stratosfääri. Lähemal ajal kavatsetakse sarnaseid lendusid korrata ja uurimistõid jätkata. Lõpuks korraldatakse lend kinnises gondolis stratosfääri.

Automaatseid valtapuid on hakatud tarvitama Am. Ühendriikides raudtee ülesõidukohtadel, kus raudteevahtisid pole. Valtapuud on nii ehitatud, et nad rongi lähemisel ülesõidu kohale ise automaatselt end teele ette seavad — 24 sentimeetri kõrgusel maanteest. Rong vaotab sõidul teatud pedaalile roobastel ja paneb valtapuu liikuma. Ühtlasi paneb seesama pedaal ka valgusesignaali põlema.

Auto väljatelefoni traatide ülespanemiseks on tarvitusele võetud Saksamaa sõjaväes. Sel erilisel autol on seadeldus suure

hulga traaditagavara hoidmiseks ja telefoniliini panemiseks. Auto pealmine kere on ilma külgedeta, mis auto kergemaks teeb ja komandole pealeistumist ning mahatulemist kergendab. Üldse on saksa sõjaväes sarnast tüüpi autode tarvitamine maad võtmas, ja nad on juba tuntud seal „Kübelsizwageni” nime all.

Kõrgepingeline elektriliin 220 tuhande voldi pinevusega on tarvitusele võetud Pariisis. Nii kõrge pinevusega elektriliin on esimene sarnane maailmas. Liin on osa Pariisi ümber ehitatavast ringliinist. Liini läbilaske võimalus ulatab kuni 200 tuhande kilovatini.

Kahekordsete vagunite rongidega tehakse katseid Saksamaal linnaümbruse raudteedel. Esimesed katsed oleval jaatavaid tagajärgi annud. Hamburg—Travemünde vahelise raudtee jaoks on juba kuus sarnast rongi tellitud.

Raadioseade, mis aeroplaanide kokkupõrkamist peab ära hoidma, on välja töötatud Prantsusmaal. Eriline aparaat aeroplaanil teatab lendurile teise lennuki lähemist. Aparaat näitab ka missuguses sähv teine lennuk lendab ja võimaldab seega lendurile oma lennukit niisugusesse suunda viia, mis kokkupõrkamist lubab ära hoida.

Uus aerodünaamiline toru on ehitamisel Massachusettsi tehnoloogia instituudis (Ühendriikides). Toru peab valmis saama 1938. a. suvel. Toru on esimene sarnane, kus lennukit võib stratosfääri tingimustes asetada. Õhu voolu kiirus selles aerodünaamilises torus ulatab kuni 724 kilomeetrini tunnis.

Algupärane laua ventilaator on Inglismaal „Electric Air Distribution” firma poolt turule lastud. Sellel ventilaatoril on mootor püstloodis, ning ventilaatori tiibu ümbritseb eriline metallist vaas, mille tagajärjel see ventilaator harilikku tuuletõmbust ei sünnita, vaid loob toas ühetasase radiaalse õhuvoolu.

150 meetri kõrgune vabrikusuitsu korsten pandi hiljuti Ühendriikides tegevusse. Korsten on ehitatud betoonist, jala juures 14-meetrilise läbimõõduga (seina paksus 305 millimeetrit), ülevalt otsast aga 9,15 meetrilise läbimõõduga (seina paksus 190 millimeetrit). Korstnat ehitati 7 kuud. Suitsugaaside eest kaitsemiseks on toru seestpoolt (niisamuti ka väljastpoolt kuni 60 meetri kõrguseni) vedela klaasi kolmekordse korruga kaetud.

Культурная

NÕUKOGUDE LIIDUST

— Valitsuse otsuse järgi asutati sõjaväe-ringkondades sõjanõukogud, sõjaväeosades aga sõjaväekomissaride ametikohad. Riigikaitse rahvakomissari asetäitjaks määrati end. punaväe peastaabi ülem A. Jegorov. Peastaabi ülemaks määrati B. Schaposchnikov.

— Leningradi tehase „Burevestnik“ hakkas valmistama paigast teise kantavaid röntgeni-aparaate. Aparaat kaalub 160 kilogrammi.

— 10. mail lõppes Tbilisis üleliiduline maleturniir. Esimese koha võitis malemeister Löwenfish.

— Käesoleval aastal ehitatakse Moskvas 10 uut silda üle Moskva jõe ja kanali. Tuleval aastal ehitatakse veel mitu silda juurde.

— 12. mail mõõdus 30 aastat VS-DTP V kongressist Londonis.

— Veeteede rahvakomissariaat kinnitas Moskva-Volga kanali laevasõidu plaani 1937. a. peale. Kanali hakkab peale veo- ja buksiirlaevade sõitma 7 suurt reisijatalaeva.

— Podolski mehaaniline tehase hakkas valmistama õmblusmasinaid, milledega võib teha kõik-sugu õmblusetöid (nööpide ja nööpaukude õmblemine, väljaõmblemine jne). Siin valmistatakse ka väikseid elektrimootoreid õmblusemasinate jaoks.

— 1. juulil avatakse õhusõidu liini Moskva ja Stokholmi (Rootsi) vahel.

— Käesoleva aasta esimese kolme kuu vältel tõusis sündimiste arv N. Liidus, võrreldes sama ajaga 1936. a., 30 protsendi võrd. Esimesel kohal sündimiste arvu kasvu poolest asub Ukraina. Leningradis suurenes sündimiste arv sama aja kestel 72,1 prots. võrd.

— 15. mail mõõdus 2 aastat Moskva metropoliiteni avamisest. Esimesel aastal sõidutas metro 77 miljonit inimest, teise aasta vältel juba 128 miljonit inimest. Liikuvad trepid on selle aja vältel liikunud 400 tuhat kilomeetrit ning tõstnud ma-alustest jaamadest üles 149,2 miljonit inimest.

— Lendur, N. Liidu kangelane Baidukov lõi üleliidulise kiiruselennu rekordi 5000 kilogrammi-lise laadungiga 2000 klm. peale. Keskmise lennu-kiirus oli 280 klm. 246 meetrit tunnis. See on N. Liidu esimene kiiruselennu rekord.

— 15. mail lõpetas oma töö üleliidulise ametiühingute kesknõukogu VI pleenum.

— 16. mail avaldati valitsuse ja partei keskkomitee otsus nende kolhoosnikkude ja üksikmajapidajate vabastamise kohta rahalistest maksudest 1. juulist 1937. a. peale, kes vanaduse pärast (üle 60 aasta) töövõimetud on ja kel perekonnas töövõimelisi liikmeid ei ole.

VÄLISMAADELT

— 3—4. mail oli Barcelonas verine mässukatse fashistide ja trotskistliku partei „POUM“ poolt Hispaania valitsuse vastu. Mõniseda inimest tapeti. Hispaania valitsuse seadis korra jalule ning areteeris rea trotskistlike mässajaid. Trotskistide ühingu suleti.

— Ameerikas ehitatakse 6 kolmekordset lennukit, mis varustatud nelja mootoriga, igaüks 1500 hobusejõudu. Need lennukid võivad lennata 8 tuhat kilomeetrit maandumata, lennates keskmiselt 320 klm. tunnis. Iga lennuk kaalub 40—50 tonni; ta võtab peale 80 inimest. Lennukil on köök, söögisaal ja puhketuba.

— Ameerikas tehti katseid ühетиivalise propelleriga. Lennuk, mis varustatud ühетиivalise propelleriga, lendas tunnis 140 maili (mail = 1,6 klm). Kahетиivalise (hariliku) propelleriga lendas see lennuk 150 maili tunnis.

— Itaalia lendur Mario Pezzi tõusis lennukil 15 655 meetri kõrgusele, lüües seega kõrguselennu maailmarekordi.

— Aprilli kestel kaotasid Hispaania valitsusevõid õhulahingutes 4 hävituslennukit. Mässulased ja intervendid kaotasid aga sama aja vältel 20 lennukit.

— Ameerikas valmistati uus abinõu lennukite avastamiseks õhus.

— Pariisis areteeriti tuntud horvaati terrorist Marusik, kes saksa fashistide ülesandel rea terroristlike akte toime pannud.

— 7. mail vangistati ja hukati abessiinia partisaanidejuht Bahil Desta.

— 14. mail sai Hispaania rannas tugevasti vigastada inglise miinilaev „Hunter“. Arvatavasti lasti „Hunteri“ peale torpedode saksa allveelaevalt.

— Soome kõrgem kohus kinnitas soome revolutsionäärile Antikaisele elu-aegse vangistuse kohtuotsuse.

— Bilbaos — Hispaania kodusõja põhjarindel — sattus vangi saksa lendur Vandel, kes oma tunnistustes paljastas saksa fashismi interventsiiooni Hispaanias. Kohe peale seda avaldas Saksa propagandaminister Goering „ümberlõukava teadaande“, mis veel enam kinnitab fashistide interventsiiooni Hispaanias.

— Hamburgis mõisteti rida saksa töölisi 2—6 aastaks türmi selle eest, et nad Moskva raadio-saadet kuulasid.

— 15. mail suri tuntud tagurlik inglise poliitika-tegelane Philipp Snowden, endine sotsialist.

— Inglise valitsus andis luba evakueerida 2 tuhat last Bilbaost Inglismaale.

Toimetus: H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Räsänen.

Vastutav toimetaja: H. Pöögelmann.

Tehniline toimetaja: A. Lukin.

Väljaanne nr. E-212. Ladumisele antud 10/VI 1937. Trükkimiseks alla kirjutatud 16/VII 1937. Paber 82×110¹/₁₆. Autoripoognaid 8. Trükipoog. 4. Ühes trükipoog. 80 000 trükki. Üldse 320 000 trükitahte. Lengorlit nr. 2388. Tiraash 1100 eksempl. Töö-nr. 4049. „KÜLVAJA“ trükikoda, Leningrad, 31, Dershinski uulits, nr. 49

ИЗД. Т-ВО ИНОСТРАННЫХ РАБОЧИХ В СССР
ЛЕНИНГРАД, 141, АПРАКСИН ПЕРЕУЛОК, 2

Trükist on ilmunud:

A. Daudet:

TARTARIN TARASCONIST. Hind 3 rbl.

V. Bianki:

SUUREL MERETEEL. Hind 2 rbl. 25 kop.

Müügil on saada veel järgmisi raamatuid:

Eessaare Aadu:

VALITUD TEOSD. I köide. 1934. a., 170 lhk.
Kõvas värvilises köites.
Hind 2 rbl. 50 kop.

Eessaare Aadu:

VALITUD TEOSD. II köide. 1935. a., 309 lhk.
Kõvas värvilises köites.
Hind 4 rbl. 20 kop.

Gorki Maksim:

EMA. 1934. a., 425 lhk. Kahekordsed värvilised kaaned.
Hind 5 rbl.

LAPSEPÕLI. Hind 3 rbl. 50 kop.

Scholohov M.:

ÜLESKÜNTUD UUDISMAA. 1935. a., 448 lhk.
Kenas värvilises kalinguri köites, kahekordsete kaantega. Hind 6 rbl. 50 kop.

Kotta F., Saarts L., Angervaks H., Peno Alnovo:

LUULETUSED. 1935. a., 155 lhk. Maitsekas kõvas köites. Hind 3 rbl. 50 kop.

Juhkum V.:

MERETÕUS. Hind 4 rbl.

Serafimovitsh:

RAUDNE VOOG. Hind 3 rbl. 50 kop.

Raamatuid ostke ja tellige otsekohe Välismaatöölaliste Kirjastusühisusest.
Tellimisi täidetakse posti teel pealepandud maksuga (налож. платежом).

VÄLISMAATÖÖLISTE KIRJASTUSÜHISUS NSV LIIDUS
ЛЕНИНГРАД, 141, АПРАКСИНИ ПÕIKUULITS, 2

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 6

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1937

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

А-1334

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Välismaatöölaliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikuul. № 2

Hind 1 rbl. 25 kop.

